

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLAR ARASI İŞLETME PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE
UYGULAMALARI: EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR
EKONOMİSİNE ETKİSİ**

Fatima MUZHDABAYEVA

Danışman
Prof. Dr. Esin KUHEYLAN

2006

GİRİŞ

Teknolojilerin sürekli gelişmesiyle birlikte dünya ekonomisi hızlı bir değişim sürecine girmiş ve bu değişim ekonomide küreselleşme sonucunu doğurmuştur.¹ Daha önceleri az gelişmiş ülkeler statüsünde bulunan ülkeler, haberleşme sistemlerinin gelişmesi; televizyon, basılı yayın yanında Internet alanında da atılan önemli adımlarla; daha ucuz, hızlı ve kaliteli üretim yapabilen dünya genelindeki rakiplerinin kullandığı teknolojilere ulaşabilmiş ve gelişmiş ülkelere ciddi birer rakip olarak, gelişmekte olan ülkeler sınıfına girmeye başlamışlardır. Ayrıca, dünya sınırlarının yeniden yapılanması, Doğu Blok'unun çökmesi, bölgeselleşme hareketleri, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması dünya genelinde ticaretin serbestleşmesine ve yeni tüketici pazarlarının oluşmasına katkıda bulunmuştur.² Bu bağlamda, uluslararası ticaretin süratle globalleşmesi ülkelerin dış ticaret politikaları ve bu politikalar içindeki değişik ekonomik enstrümanların kullanım şekillerini de her geçen gün biraz daha etkilemiştir. Bu kapsamda, özellikle de gelişmekte olan ülkeler bakımından dış ticaret politikalarının önemli unsurlarından biri halinde ön plana çıkan serbest bölgeler, genel bir yaklaşımla ülkelerin milli sınırları içinde bulunmakla birlikte, vergi ve gümrük mevzuatlarının uygulanması bakımından gümrük hattı dışında bırakılan yerler olarak kabul edilmekte ve tanımlanmaktadır.

Bugün dünyada yaklaşık 25 çeşit 2000 adet serbest bölge bulunmaktadır. Bunlardan 400'ü serbest ticaret, 400'ü teknopark, 300'den fazlası ihracat işlem ve üretim bölgesi, 100'ü özel amaçlı (ekoloji-ekonomik, off-shore, turistik v.b.) bölgelerdir. Sadece bazı serbest bölgeler dış ticarete yönelik çalışırken, diğerleri ise iç pazara yönelik faaliyet göstermektedirler. Bu tür bölgeler iç sanayiye geliştirmek ve yabancı sermayeyi çekebilmek için kurulmuş ve gelişmiş ülkelerin dünya bankalarının mevduatının üçte birini toplandırmaktadır.³

Bu çalışmanın amacı, dünyadaki serbest bölgelerin çeşitlerini araştırıp incelemek ve Türkiye'deki serbest bölgelerin uygulamalarını, türlerini ve faaliyetlerini açıklayıp,

---

¹İbrahim Erol, Emin Çivi, Ali Bayraktaroğlu, Uluslararası Pazarlama, Emek Matbaacılık, Manisa, 1998, s.1.

²İGEME Web Sayfası, *İhracatçının Kılavuzu* (Bölüm 1), s.4 Erişim: <http://www.igeme.org.tr/> (01.05.2005).

³Uluslararası ilişkiler pratiğindeki serbest bölgeler uygulamaları; BİKİ.1995, No:95, s.40 (Rusça kaynak)

ülke ekonomilerine sağladığı katkılarını ortaya koymaktır, ayrıca Türkiye'deki serbest bölgelerden Ege Serbest Bölgesi'nin İzmir ekonomisine ve sonunda Türkiye'nin ekonomisine getirdiği katkısını ve başarısını inceleyip değerlendirmektir.

Çalışmanın ilk bölümünde serbest bölgelerin tanımları yapılmakta, türleri açıklanmakta ve genel olarak buldukları ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkilerinden söz edilmektedir.

İkinci bölümde ise dünyada önemli serbest bölge uygulamaları, bazı ülkeler örnek alınarak ve farklı özelliklerine değinilerek açıklanmıştır.

Türkiye'nin serbest bölge tarihçesi, serbest bölge uygulamalarının Türkiye ekonomisi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ve serbest bölge modelleri ve faaliyet konuları üçüncü bölümü teşkil etmektedir.

Dördüncü bölümde EGE Serbest Bölgesi (ESBAŞ) Türkiye'deki serbest bölgelerin bir örneği olarak seçilerek tanımlanmıştır. Bu bölümde ESBAŞ'ın sunduğu hizmet ve kolaylıklar ile bölgede yapılacak faaliyetler ve teşvikler gibi konular ele alınıp incelenmiştir.

Son bölümde ise İzmir ilinin Türkiye ekonomisindeki yeri ve EGE Serbest Bölgesi'nin İzmir ekonomisindeki etkisi araştırılmıştır.

Sonuç Kısmında ise elde edilen bulgular ortaya konularak, serbest bölgelerin Türkiye ve özellikle İzmir ekonomisine olan etkileri tespit edilmiştir.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE UYGUAMALARI: EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR EKONOMİSİNE ETKİSİ

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
Y.O.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	IV
ÖNSÖZ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ŞEKİL ve TABLOLAR	XII
EKLER LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	XIV

BİRİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGELERİN GENEL TANITIMI

1.1. SERBEST BÖLGELERİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	1
1.2. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI VE İŞLEVLERİ	2
1.3. SERBEST BÖLGE TÜRLERİ	3
1.3.1. Serbest Limanlar (Free Port)	4
1.3.2. İkiz Fabrikalar (Maquildor)	5
1.3.3. Yatırım Bölgeleri (Enterprise Zone)	5
1.3.4. Serbest Üretim Bölgeleri (Export Processing Zone)	6
1.3.5. Serbest Çevre (Open Area)	6
1.3.6. Serbest Bankacılık Alanları ve Kıyı Bankacılık (Free Banking Zone, Off-Shore Banking)	7
1.3.7. Özel Gümrük Kolaylıkları	7
1.3.8. Serbest Şehir (Open City)	9
1.3.9. Serbest Transit Bölgesi (Free Transit Zone)	9
1.3.10. Teknoparklar (İndustreal Park)	10
1.4. SERBEST BÖLGELERİN ÖZELLİKLERİ	11
1.5. SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	13
1.5.1. Serbest Bölgelerin Olumlu Etkileri	13
1.5.2. Serbest Bölgelerin Olumsuz Etkileri	17
1.6. SERBEST BÖLGELERİN GİRİŞİMCİLERE FAYDALARI	21
1.7. SERBEST BÖLGELERLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	22

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADAKİ SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI

2.1. DÜNYADA SERBEST BÖLGELERİN GELİŞİMİ	29
2.2. DÜNYADAKİ ÖNEMLİ SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI	31
2.2.1. Avrupa Birliği'ndeki Önemli Serbest Bölge Uygulamaları	33
2.2.1.1. Almanya'da Serbest Bölgeler	35
2.2.1.2. İngiltere'de Serbest Bölgeler	38
2.2.1.3. Fransa'da Serbest Bölgeler	39
2.2.1.4. Danimarka'da Serbest Bölgeler	40
2.2.1.5. İrlanda'da Serbest Bölgeler	40
2.2.1.6. İtalya'da Serbest Bölgeler	42
2.2.1.7. Hollanda'da Serbest Bölgeler	43
2.2.1.8. Yunanistan'da Serbest Bölgeler	44
2.2.2. A.B.D.'de Serbest Bölgeler	44
2.2.3. Ortadoğu'daki Önemli Serbest Bölge Uygulamaları	47
2.2.3.1. Ürdün	47
2.2.3.2. Mısır	48
2.2.3.3. İsrail	48
2.2.3.4. Birleşik Arap Emirlikler	49
2.2.3.5. İran	50
2.2.3.6. Bangladeş	50
2.2.3.7. Çin	51
2.2.4. Diğer Avrupa Ülkeleri'ndeki Önemli Serbest Bölge Uygulamaları	52
2.2.4.1. Bulgaristan	52
2.2.4.2. Rusya	52
2.2.4.3. Litvanya	54
2.2.4.4. Ukrayna	54
2.2.4.5. Polonya	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERE YÖNELİK UYGULAMALARIN GELİŞİMİ

3.1. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELERİN TARİHÇESİ	58
3.2. SERBEST BÖLGE UYGULAMASININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	61
3.2.1. Olumlu Etkiler	61
3.2.2. Olumsuz Etkiler	66
3.3. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE MODELLERİ	68
3.4. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERİN FAALİYETLERİ	69
3.4.1. Serbest Bölgelerdeki Faaliyet Konuları	69
3.4.2. Türkiye'deki Serbest Bölgelerde Bankacılık Faaliyetleri	70
3.5. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERDE YATIRIMCILARA SAĞLANAN TEŞVİK VE AVANTAJLAR	72
3.6. SERBEST BÖLGELER VE YABANCI SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	75
3.7. TÜRKİYE'DE BULUNAN SERBEST BÖLGELER KİMLER İÇİN YARARLIDIR	77
3.8. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN TANITIMI, ÖZELLİKLERİ VE SUNDUĞU HİZMETLER

4.1. EGE SERBEST BÖLGESİ TANITIMI	84
4.2. EGE SERBEST BÖLGESİ'NDEKİ KURULUŞLAR VE GÖREVLER	85
4.3. EGE SERBEST BÖLGESİ TARAFINDAN SUNULAN HİZMETLER	87
4.4. EGE SERBEST BÖLGESİNDE YAPILACAK FAALİYETLER	95
4.5. EGE SERBEST BÖLGESİ'NDE FAALİYETE GEÇMEK İÇİN YAPILACAK İŞLETMELER	96
4.6. ESBAŞ'IN FİNANSAL TEŞVİKLER	98
4.7. EGE SERBEST BÖLGESİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN BÜYÜK İŞLETMELER	99
4.8. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN EKONOMİK DEĞERLENDİRME	100
4.8.1. Ege Serbest Bölgesinin Mevcut ve Gelecekteki Gelişim Durumu	100
4.8.2. Ege Serbest Bölgesinin Gelişimine İlişkin İstatistik Veriler	101

BEŞİNCİ BÖLÜM

EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR İLİNE VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE

KATKILARI

5.1. İZMİR İL'İNİN EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ	107
5.2. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR EKONOMİSİNE ETKİSİ	110
5.3. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN DAHA HIZLI GELİŞMESİ İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN UNSURLAR	114

SONUÇ

KAYNAKLAR

EKLER

ŞEKİL ve TABLO LİSTESİ

ŞEKİLLER

Şekil 1: Yıllar İtibariyle Serbest Bölgelerin Ticaret Hacmi	s. 81
Şekil 2: Bölgelerdeki İstihdam Dağılımı (2005)	s. 82
Şekil 3: Ege Serbest Bölgesi İstihdam	s.102
Şekil 4: Ege Serbest Bölgesinde Yerli ve Yabancı Firmalarda İstihdam Dağılımı	s.103
Şekil 5: Ege Serbest Bölgesinde Yerli ve Yabancı Firmalarda İstihdam Dağılımı (Pay,%)	s.103
Şekil 6: Ege Serbest Bölgesi İşletme Bazında Ticaret Hacmi Dağılımı	s.106

TABLolar

Tablo 1: Serbest Bölgelerin Yerli ve Yabancı Taraflar Üzerindeki Olası Etkiler	s.26
Tablo 2: Bir Serbest Bölgenin Ev Sahibi Ülke İçerisindeki Beklenen Makro Etkileri	s.27
Tablo 3: Serbest Bölgeler Çeşitleri ve Ülke Örnekleri	s.33
Tablo 4: Avrupa Birliği'nde Faaliyet Gösteren Serbest Bölgelerden Örnekler (2002)	s.34
Tablo 5: Serbest Bölge Kullanıcılarının Faaliyet Konularına Göre Dağılımı	s.77
Tablo 6: Bölgeler İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri (1000 ABD \$)	s.80
Tablo 7: Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı (1000 ABD \$)	s.82
Tablo 8: Ticaret Hacminin Ükelere Göre Dağılımı (1000 ABD \$) 2005 Ocak-Eylül	s.83
Tablo 9: ESBAŞ Faaliyet Ruhsatları Dağılımı (10.01.2005)	s.97
Tablo 10: Ege Serbest Bölgesinde Faaliyet Gösteren Dev Kullanıcılar ve Faaliyetlerine Başlama Tarihleri	s.99
Tablo 11: Ege Serbest Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacmi	s.104
Tablo 12: Ege Bölgesi Yıllar İtibariyle Ticaret Hacmi	s.105
Tablo 13: Türkiye'nin En Çok İthalat ve İhracat Yapan İller (2005yılı)ABD \$	s.108
Tablo 14: İzmir İlinin Yıllara Göre Dış Ticaret (2000–2005)	s.109
Tablo 15: İşgücü Durumu, 2004 (Değer, 000)	s.109

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu

s. 118

BİRİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGELERİN GENEL TANITIMI

1.1. SERBEST BÖLGELERİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Serbest Bölgeler hakkında günümüzde gerek tanım gerekse uygulama türleri açısından farklılıklar bulunmakla birlikte bu tanımlar belli şekillerde ifade edilebilir.

Öncelikle serbest bölge dendiğinde, ülkenin gümrük alanından bir engel ile ayrılmış toprak parçasıdır. Bu gibi bölgelerde, mallar gümrük işlemleri olmaksızın ithal edilebilir, çeşitli işlemlere tabi tutulabilir ve yeniden ihraç edilebilir. Fakat mallar engelden geçirilerek ülkenin gümrük alanına sokulmak istediğinde gümrük vergisi ödeme gereği ortaya çıkmaktadır.¹ Dolayısıyla serbest bölge en kısa ifadesiyle “ülkenin siyasi sınırları içinde yer alan gümrüksüz alanlardır” denilebilir.

Ayrıca serbest bölgeler, “bir ülkenin ulusal egemenlik sınırları içinde, ancak gümrük sınırları dışında kalan, devlet müdahalesinin asgariye indirildiği ve ticari, sanayi ve/veya hizmetlere işlevleri yerine özel amaçlı bir uygulamadır”² şeklinde tanımlanmaktadır.

Bir diğer tanıma göre ise; serbest bölgeler, “bir ülkenin siyasal sınırları içinde olmakla birlikte gümrük sınırlarının dışında kalan, ihracatın artırılması amacı ile ülkenin diğer kesimlerine kıyasla üretim ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı, o ülkede geçerli olan dış ticaret ile mali ve ekonomik alanlara yönelik devlet düzenlemelerinin tamamen veya kısmı ile ortadan kaldırıldığı bölgeler” olarak ifade edilmektedir³.

---

¹ Erdoğan E. Ener M. “Serbest Bölgeler, Teori, Uygulama ve Avrupa Birliğine Uyum Süresinde Türkiye’deki Gelişimi”, Ankara, Ocak 2005, s.6

² Güner S. “Serbest Bölgelerde Vergi Kanunlarının Yeri”, Gümrük Kontrolleri Derneği Yayınları Yayın No:22, Ankara, 1999, s.11

³ KENTBANK, Serbest Bölgeler Hakkında Bilgi Notu”, Kur. Paz. Böl. İstanbul, 2000, s.3

1.2. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI VE İŞLEVLERİ

Serbest bölgeler; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınaî ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir.⁴ Bu tanım doğrultusunda serbest bölgelerin amaçlarını;

- Ülkelerde ihracat için yatırım ve üretimi artırmak,
- İhracatı arttırmak,
- Yabancı sermaye ve yeni teknoloji girişini hızlandırmak,
- İstihdamı arttırmak,
- Ülkeye döviz girişini sağlamak,
- Ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek,
- Ekonomiye dinamizm ve canlılık kazandırmak,
- Dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak olarak sırala biliriz⁵.

Serbest Bölgelerin İşlevlerini ise;

- Ülkeye yabancı sermaye ve teknolojilerin getirilmesine imkân sağlayacak uygun zeminini oluşturulması,
- Sanayicinin ihtiyaç duyduğu bazı hammadde ve ara malların kolaylıkla, istenilen miktarda ve zaman kaybı olmadan temin edilebilmesi,
- Sağlanan teşvik ve avantajlarla düşük maliyetli mal üretimi ve ihracı,
- Ülke dışından gelen malların transit olarak diğer ülkelere satımı,
- Yeni istihdam olanaklarının yaratılması,
- Ülkenin ihraç ürünlerinin ihracatını kolaylaştırmak ve hızlandırmak bakımından bir basamak teşkil edebilmesi şeklinde belirtebiliriz.⁶

⁴ Kaynakça: http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=206 (28.04.2005)

⁵ Dış Ticaret, Der. Mesut Bilginer, Adım Matbaacılık, 2. Baskı, Konya, 2003, s.305.

⁶ Erişim: <http://www.kobifinans.com.tr>, (28.04.2005)

1.3. SERBEST BÖLGE TÜRLERİ

Serbest bölgeler ülkedeki hâkim olan ekonomik ve hukuki kurallara uyulması açısından açık ve kapalı serbest bölgeler olmak üzere 2 şekilde tanımlanabilirken, yapılabilecek faaliyet türlerine göre de, genel anlamda serbest ticaret bölgeleri ve serbest üretim bölgeleri şeklinde ana gruplara ayrılması yanında değişik faaliyet kollarına göre daha spesifik sınıflandırmalara da tabi tutulabilmektedirler. Bu bağlamda; Açık Serbest Bölgeler (Open Free Zones), bulunduğu ülkede var olan yasalar ya da kuralların tümünün uygulama dışı bırakıldığı, Kapalı Serbest Bölgeler (Closed Free Zones) ise, o ülkeye ilişkin yasa ve kuralların kısmen uygulandığı bölgeler olarak ifade edilir⁷.

Bu genel ayırımdan sonra, serbest üretim bölgelerinin, ihracatı teşvik etmek ve hafif imalat sanayi ürünlerinin üretim ve/veya montajına olanak vermek amacıyla kurulduklarını görürüz. Bu bölge içerisinde firmalar, özellikle yabancı yatırımcılar, ara malların ithalatında, şirket vergilendirmesinde, alt yapı önlemlerinde farklı muameleye tabi tutulmakta ve ülkenin diğer bölgelerinde uygulanan sanayileşme yasalarından muaf tutulmaktadır.

İhracat İşlem Bölgeleri'ndeki firmaların tüm üretimlerinin ihraç edilmesi ve imalat için ithal edilen tüm hammadde ve ara malların İhracat İşlem Bölgesi içerisinde tüketilmesi ya da yeniden ihraç edilmesi şartları vardır. Bu bölgelerde ayrıca, bankacılık, sigortacılık gibi çeşitli teknik hizmetler de yürütülür⁸. İhracat işlem bölgesinin serbest ticaret bölgelerinden farkı, gümrük vergi ve formalitelerinden arındırılmış olan bölgenin yerli ve yabancı firmalara yatırım yapma olanağının tanındığı, büyük sanayi siteleri görünümünde olmasıdır. Bu çerçevede yatırım yapmak isteyenlere ayrıca mali ve idari teşvikler sağlanmakta, üretimin tümünü ihracata yöneltecek firmalara ise, çeşitli ücret-maliyet, alt yapı olanakları ve vergi ayrıcalıkları tanınmaktadır. Bu ayrıcalıklar, İhracat İşlem Bölgesi firmalarının tam üretimlerinin ihraç edilmesi ve imalat için ithal edilen tüm hammadde ve ara malların İhracat İşlem

---

⁷Erişim: www.isguc.org

⁸ A. Suha Alacaklıoğlu, a.g.e., s.4.

Bölgesi içerisinde tüketilmesi şartına bağlıdır. Bu bölgelerde ayrıca bankacılık, sigortacılık gibi çeşitli teknik hizmetler de yürütülür.⁹

Serbest ticaret bölgeleri ise, reexport (yeniden ihraç), transit ticaret, etiketleme, depolama, hafif montaj, sergileme vb. gibi faaliyetler yapılabilen ve bu tür işlemlere tabi tutulan mallar ev sahibi ülkeye sokulmadıkça o ülkenin dış ticaret mevzuatının gümrük ve kambiyo mevzuatı gibi bütünleyicileri ülkenin genel mevzuat uygulamalarının dışında kalmaktadır.

Serbest Bölgelerin Serbest Ticaret Bölgeleri ve Serbest Üretim Bölgeleri yanında değişik faaliyet kollarına göre daha spesifik sınıflandırmalara da tabi tutulabilmektedir. Bunlar¹⁰:

- Serbest Liman (Free Ports)
- İkiz Fabrikalar (Maquildor)
- Yatırım Bölgeleri (Enterprise Zone)
- Serbest Çevre
- Serbest Üretim Bölgesi (Export Processing Zone)
- Serbest Bankacılık Alanları veya Kıyı Bankacılığı (Free Banking Zone, Off-Shore Banking)
- Özel Gümrük Kolaylıkları: Antrepo, Depo, Gümrüksüz Satış Mağazaları (Duty-Free Shop)
- Serbest Şehir
- Serbest Transit Bölgesi (Free Transit Zone)
- Teknoparklar

1. 3. 1. Serbest Limanlar (Free Port)

Yabancı menşeli malların kullanılmak, yerel olarak tüketilmek veya tekrar satılmak üzere tüm limanın etrafını çeviren ya da bir bölümünü içine alan, gümrük vergisi olmaksızın veya en düşük tarifenin uygulandığı kısmına, Serbest Liman denir.

---

⁹ İlkin S.- Tekeli İ., “Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü” Yurt Yay., Ankara, 1987, s.11

¹⁰ Yadiğâr B.- Özçelik M., “Dünü, Bugünü ve Geleceği ile Serbest Bölgelerimiz” DTM Dergisi, Ekim 2003 Özel Sayı, s.1

Serbest Limanlar, Serbest Üretim Bölgelerinin liman set yapısı, antrepolar ve sanayi tesisleri ile desteklenmesinin yanı sıra, oteller, gümrüksüz alış-veriş mağazaları, meskûn mahal (ikametgâh), dinlenme ve eğlence merkezleri ile bir şehir görünümü kazanması ile ortaya çıkmıştır. En önemli serbest limanlar Hong-Kong, Singapur, Aden, Cebelitarık ve Manaus (Brezilya)'dur¹¹.

1. 3. 2. İkiz Fabrikalar (Maquildor)

Meksika'nın ABD sınırlarında kurulan Maquiladora tipi uygulamada, üretim girdisi mallar ABD'den gümrüksüz olarak bu ülkeye ithal edilmekte, üretilen mallar mamul olarak tekrar ABD'ye ihraç edilmektedir. Ancak ABD gümrük vergilerini ithal edilen mal üzerinden değil, yalnızca Meksika'da yaratılan katma değer üzerinden gerçekleştirmektedir.

Meksika'dan ABD'ye insan göçü sorunu, ABD'nin önerisi ile Maquiladora üretim bölgeleri kurularak önlenmiş, bu sistemden her iki ülkede yarar sağlamıştır. ABD'nin yararı; bir yandan ülkesine olan insan göçünü durdurmak, diğer yandan ise, bir anlamda fason imalatla düşük maliyetli üretim malları üretmek olmuştur. Meksika ise, yabancı sermaye girişini hızlandırarak istihdam imkânı sağlamış, ekonomik sorunlarının bir kısmına çare bulmuş ve buralarda çalışarak yetişen nitelikli insan gücüne kavuşmuştur¹².

1. 3. 3.Yatırım Bölgeleri (Enterprise Zone)

Yerli yatırımları teşvik etmek amacıyla, ülkenin ekonomik yönden geri kalmış yörelerinin canlandırılması, istihdam ve yatırımların artırılması için çeşitli özendirici teşvik tedbirlerinin uygulandığı alanlardan oluşmaktadır (Kalkınmada Öncelikli Yörelere, Yatırım İndirimleri, Teşvikler, Muafiyetler..).

---

¹¹Kaynakça: www.isguc.org (04.05.2005)

¹² Serbest Bölgeler; İktisadi Sözlük; Erişim: <http://abc.informbureau.com>, (Rusça kaynak),(04.05.2005)

1. 3. 4. Serbest Üretim Bölgesi (Export Processing Zone)

Serbest Üretim Bölgeleri (Endüstriyel Üretim Bölgesi, İhracat Ürünleri Üretim Bölgesi) ülkenin gümrük sınırları dışında yer alan, polis koruması altında bulundurulmuş ve çeşitli üretim faaliyetlerinin yapıldığı sınırlandırılmış alanları ifade etmektedir. Üretim Bölgeleri büyük sanayi siteleri görünümündedir. Serbest üretim bölgeleri genellikle bir uluslararası liman veya havaalanı yakınında kurulur. Daha çok ihracata yönelik kalkınma politikası izleyen gelişmekte olan ülkelerde oluşmaktadır.¹³ Bu tip serbest bölgeler, sanayi üretimi ve sanayi mal ihracatını arttırmak amacıyla kurulmaktadır. Genellikle bu bölgelerde, hafif sanayi ürünlerinin emek yoğun parçaları üretilmekte veya emek yoğun montaj işlemleri yapılmaktadır. Dünyadaki yaygın şekliyle serbest üretim bölgeleri, çok uluslu şirketlerin rağbet ettiği sanayi adacıkları görünümündedir¹⁴. İhracata yönelik üretimin yapıldığı bu bölgelerden yatırımcı ucuz işgücü, altyapı imkânları, çeşitli vergi ayrıcalıkları ve hammadde sağlamayı, ev sahibi ülke ise yabancı sermaye ve ileri teknolojiyi bu alanlara çekerek istihdam imkânı yaratmak ve ihracatını arttırarak döviz girdisi sağlamayı amaçlamaktadır¹⁵.

1. 3. 5. Serbest Çevre (Open Area)

Serbest çevre, serbest limana benzemektedir. Ancak ülkenin uzak ve gelişmemiş bölgesinde yer alır. Diğer bölgelerde belirli mallara uygulanan ithal kısıtlaması ve gümrük tarifeleri bu bölgelerde azaltılmaya çalışılmıştır. Birçok serbest çevre gümrük kolaylık ve ayrıcalıklarını, ithal edilmiş olan yiyeceklere, sermaye mallarına ve tüketicinin acil olan ihtiyaçlarına ayırırlar ve serbest çevrede geçerli olan kurallar genellikle ülkenin her yerinde geçerli olan yasa ve yönetmeliklere benzerler¹⁶.

---

¹³ Svetlana Shvets, Dünyada ve Türkiye’de Serbest bölgeler ve Antalya Serbest Bölge Uygulaması, İzmir,2003. s.12

¹⁴ Pınar A. KAYTAZ, Türkiye’deki Serbest Bölgeler ve Türk Dış Ticaretine Etkileri, İzmir, 1995. s. 5

¹⁵ Svetlana Shvets, a.g.e., s.12

¹⁶ Kaynakça: <http://isguc.org>

1. 3. 6. Serbest Bankacılık Alanları veya Kıyı Bankacılığı (Free Banking Zone, Off-Shore Banking)

Serbest bankacılık bölgesi, bir serbest bölgenin daha çok bankacılık işlerine yönelik olarak tesis edilmesidir. Uluslararası para piyasasında dolaşan paranın tıpkı malların serbest dolaşımı gibi esnek denetimle ve vergi muafiyetiyle sınırlı, belirli alan içinde yer alan bankalara gelmesine sağlamak amacıyla kurulurlar¹⁷. Kıyı bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışından kullanılmasını amaçlayan bir bankacılık türüdür. Bir başka deyişle kıyı bankacılığı ile biri veya birkaçı yabancı banka veya kıyı bankacılığı işlemleri yapmaya yetkili yerel banka olan, yabancı kişi veya kuruluşların, yabancı para ile yaptıkları bankacılık işlemleri kastedilmektedir.

Kıyı bankacılık merkezleri dünya finansal pazarları için büyük birer fon kaynağı ve uluslararası fonlar için ise bir ara geçiş teşkil ederler.

Genelde kıyı bankacılığı uygulamada çoğu kez serbest bölgeler ile iç içe bulunmakta ve aralarında paralellik görülmektedir¹⁸.

Serbest bankacılık alanları, uluslararası piyasalarda dolaşan yabancı sermayeyi çekmek için yaratılan bölgelerdir. Bu bölgelerde genellikle döviz kontrolleri, krediler üzerindeki faiz oranları ya gevşek tutulmaktadır ya da tamamen ortadan kaldırılmaktadır.

Serbest bankacılık alanı veya kıyı bankacılığı fonksiyonunun bir ülkede oluşabilmesi için o ülkenin bilinçli bir şekilde çaba sarf ederek, başlıca döviz cinsinden mevduat toplayabilen yabancı bankaları yöreye çekmesi gerekmektedir.

Kıyı bankaları (off-shore banking units) genelde Avrupa para piyasalarından mevduat toplamakta güçlük çekmemektedirler¹⁹.

1. 3. 7. Özel Gümrük Kolaylıkları:

a) Antrepo

Yurtdışından gelen malların satılıncaya kadar bekletildiği, gümrük kontrolünün yapıldığı ve gümrük idaresinin denetiminde bulunan depolardır. Bu malların

---

¹⁷ Ayşe Sunguroğlu, Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler. Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölge ve Kıyı Bankacılık, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayın No:2, 2001,s.8

¹⁸ Pınar A. KAYTAZ, Türkiye’deki Serbest Bölgeler ve Türk Dış Ticaretine Etkileri, İzmir, 1995. s. 7

¹⁹ Sudi Apak; Uluslararası Bankacılık ve Finansal Sistemler, İstanbul 1993. s. 119

depolanması sırasında gümrük vergisi ödenmesi söz konusu değildir. Devlet ya da özel mülkiyetli antrepolarda bulunan malların ancak satılmasından sonra, ithal eden ülkenin gümrük vergilerini ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

b) Depolar

Bir ana liman içinde gümrük otoritelerinin denetiminde çalışan yetkili bir şirket tarafından işletilmekte olan sınırlı bir bölgedir. Burada ticari mallar için vergi ve diğer ödemelere tabi olmadan depolama, yeniden paketleme ve malların doğal yapısını bozmadan çeşitli karıştırma işleri yapılabilir.

c) Gümrüksüz Satış Mağazaları (Duty-Free Shop)

Havaalanları ve gümrük kapılarında bulunan sigara, içki ve pek çok değerli eşyanın gümrüksüz satışının yapıldığı mağazalardır. Türkiye'de uluslararası havaalanlarında, gümrük kapılarında ve turist yoğunluğu olan kıyı il ve ilçelerdeki gümrük kapılarında bu mağazalar faaliyet göstermektedir. Örneğin, Kapıkule, İpsala, Çeşme, Habur ve Mersin gibi kentlerimizde bu tipte mağazalar bulunmaktadır.

Bu uygulama türlerinin tümünde, üretici-pazarlamacı kuruluşlara giderek artan gümrük ayrıcalıkları verilirken, uygulamada bunlar dışında; Serbest Sigorta Bölgeleri (Free Insurance Zone) gibi ev sahibi ülkelerin sigorta şirketlerini denetlemek için koydukları sıkı kuralların dışında kalarak uluslararası sigortacılık faaliyetleri yapılmakta iken, Serbest Kumar Bölgeleri (Free Gambling Zones) ve Serbest Tıp Bölgeleri (Free Medical Zones) gibi örnekler de görmek mümkün olabilmektedir²⁰. Bunun gibi ülkemizde de İMKB serbest bölgesi gibi menkul değerlerin alınıp satıldığı ve yine ülkemizde son kurulan serbest bölgemiz olan TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi de araştırma-geliştirme faaliyetleri için tasarlanmış bölgeler olarak karşımıza çıkabilmektedir.

---

²⁰ İlkin S.- Tekeli İ.,a.g.e., s.12

1. 3. 8. Serbest Şehir (Open City)

Serbest Bölgenin bütünüyle bir şehri kapsamaması durumunda serbest şehir söz konusu olmaktadır. Çin'de üç adet bulunmakla birlikte, bugün dünyanın en büyük serbest şehirleri; Hong Kong, Dubai ve Bahreyn'dir²¹.

1. 3. 9. Serbest Transit Bölgesi (Free Transit Zone)

Denize kıyısı olan ülkelerin, denize yakın veya yeterli çıkışı olmayan komşu ülkelerin depolama ve dağıtım merkezleri şeklinde kullanılması için girişte kurduğu limana transit bölge denir. Malların komşu ülkelerden ev sahibi ülkeye transit olarak geçişi sırasında gümrük vergileri, ithalat kontrolleri ve diğer birçok giriş çıkış formaliteleri uygulanmamaktadır.

Transit bölge, hem serbest ticaret bölgesinden hem de serbest limandan daha sınırlı bir kolaylık sağlar. Geniş anlamda, transit bölge limanın ayrılmış bir yerinde kendi iskele, barınma alanlarına ve diğer kolaylıklara sahip bir bölgedir. Dar anlamda ise, limanda tek bir depo ve barınağa sahip olması halidir. Genellikle, transit bölgelerde imalat faaliyetlerine izin verilmez. Sadece malların gidecekleri yere iyi bir şekilde ulaşabilmesi için gerekli olan depolama, tekrar ambalajlama ve diğer bazı işlemleri yapmaya yetkilidir. Bazı durumlarda depolama süreleri sınırlı olmaktadır.²²

Sonuç olarak, Serbest Bölgeler yabancı sermayeyi çekerek ihracat amaçlı bir sanayileşme politikasını gerçekleştirmek için, altyapı ve ulaşılabilirlik açısından nispi üstünlüğü bulunan bir bölgede (havaalanı, liman vb.) kurularak bu alanda üretim, depolama, montaj, paketleme vb. gibi faaliyetlerin yürütülmesi ve yine bu bölgelerin, genel olarak içinde bulunduğu ülkenin gümrük ve dış ticaret kısıtlamalarının dışında bırakılması, ancak ülkenin diğer yasalarının geçerli olduğu ve genellikle de üretilen malların ihraç edilmesinin istendiği, malın ise o ülke içerisine girerken gümrük ve dış ticaret rejimine tabi olmadığı bir olguyu ifade etmektedir.

---

²¹ Serbest Bölgeler, İktisadi Sözlük; a.g.e., Erişim: <http://abc.informbureau.com>, (rusça kaynak), Mayıs 2005

²² Svetlana SHVETS, a.g.e., s.11

1. 3. 10. Teknoparklar (İndustrial Park)

Dünyadaki ilk teknopark girişimleri 1950'li yıllarda Amerikalı akademisyenlerin bilgi ve Ar-Ge tecrübelerini ekonomik değer haline getirip pazara çıkmak istemeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. İlk teknopark A.B.D'de California'daki Stanford University öncülüğünde kurulmuştur.

Teknoparklar, üniversiteler, araştırma laboratuvarları ve sanayi kuruluşlarının aynı ortam içinde bilim-teknoloji ve Ar-Ge çalışmalarını geliştirdikleri, birbirleri arasında teknoloji transferine imkân tanıyan yerlerdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, pek çok önemli teknoloji geliştirme projesinin yürütülmesi ve sonuçlanarak ticarileşmesi için uygun altyapı imkânları sunan teknopark oluşumları ülkemizde oldukça yetersiz kalmıştır²³.

Teknoparkların tümü asıl amaçlarını gerçekleştirirken, aynı zamanda ortak bir özelliğe sahiplerdir: yeni ürün ve teknoloji geliştiren anonim şirketlere, bilim adamlarına ve mucitlere özel koşullarla yardım sunmaktadırlar.

Bu yardım, ofis, imalat alanları ve laboratuvar ekipmanlarının kiraya verilmesini içermektedir. Ayrıca, danışmanlık hizmetleri, teknik ekspertizlerin yapılması, özel icatlar, kurulacak olan firmaların iş planlarının yazılması, küçük ve orta illet biriminden kredi alma yardımı.

Teknopark yönetiminin müdahil firmalar için öne sürdüğü esas koşullar, firmaların sürdürdüğü bilimsel araştırmaların yüksek teknoloji ürünlerinin geliştirilmesi ve teknoparkın uzmanlık alanı içinde yönetimin öncelik tanıdığı alanlarda ve de baz alınan üniversitede faaliyet göstermesi olarak saptanmıştır. Buna bağlı olarak teknopark dâhilinde bilimsel inceleme ve ürün geliştirme konusuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkide olan bütün anonim şirketlerin her türlü bilimsel ve idari faaliyetine izin verilmektedir²⁴.

Teknoparkların diğer bir özelliği de, üniversite kaynaklarından faydalanabilen sanayi şirketlerle birlikte çalışmalarınıdır. Söz konusu üniversite, teknoparkın ayrılmaz

---

²³ Zafer Dursoy; Teknoloji, Teknoparklar ve Ekonomik Kalkınma, Erişim: <http://www.ttg.gov.tr>, Ekim 2005

²⁴ İndustrial Park, Erişim: www.glossary.ru, (Rusça kaynak), Nisan 2005

parçası olarak araştırma sonuçlarını inceleme ve uygulama imkânına sahip olduğu gibi, modern teknoloji aletlerini kullanmak, konuşmacı olarak sanayicilerin katılımını sağlamak ve üniversite çalışanlarını ek ücretle temin etmek gibi ayrıcalıklara da sahiptir. Parkta yapılan araştırmaların doğrudan sonuçları olan malların deneme partilerinin üretilmesi için teknopark alanında sık olarak sanayi üretim oluşturmaktadır²⁵.

Teknoparklarda iyi eğitimi görmüş bilim adamlar çok iyi belirlenmiş hedeflere odaklanarak, farklı bilgi ve deneyimleri birleştirerek performansı daha önce üretilenlerden daha yüksek ürünler tasarlar, gerçekleştirirler ve denerler. Gelişmiş ülkelerde bu amaçla kurulmuş onlarca teknopark vardır. En başarılı uygulamalar Kuzey Avrupa ülkelerinde ve A.B.D’de görülmektedir. Avrupa’da İle de Frence (F), Stockholm (S), Nord-Brabant (NL) ve Uusimaa (Fin) en başarılı örnekler olarak gösterilebilir²⁶.

Türkiye’de sadece TÜBİTAK Marmara Araştırma Enstitüsü (MAM) ve ÖDTÜ Teknoparkları gerçekten çalışan teknoloji bölgeleri olarak nitelenebilir. İTÜ, BİLKENT ve HACETTEPE Teknoloji Geliştirme Bölgeleri 10 Ocak 2003’de kurulmuşlar fakat faaliyete tam olarak başlamamışlar²⁷.

1.4. SERBEST BÖLGELERİN ÖZELLİKLERİ

Serbest bölgelerin özellikleri şu şekilde açıklanabilir:

- a. Öncelikle Serbest Bölgeler ülkenin dış ticaret hacmini geliştirmek, döviz gelirlerini artırmak, ülkedeki sanayi faaliyetlerini canlandırmak, teknoloji transferini hızlandırmak, ithalat ve ihracat işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla kurulurlar. Bununla birlikte, her ülkenin kendine özgü bazı özel amaçları da bulunabilir

---

²⁵ Teknoparklar, Erişim: <http://www.investments.com.ua/media/sez/sez-mir-opyt/> (Rusça), Şubat 2006

²⁶ Innovation and Technology Transfer, February 2003. Erişim: www.cordis.lu/itt/itt-en Ocak 2006

²⁷ Erişim: www.tubitak.gov.tr (12.09.2005)

- b. Serbest Bölgelerin sınırları kesin olarak belirlenmiş olup, bazen bir limanın tümü veya bir kentin tümünü kapsar. Bir şehrin tümüyle serbest hale getirilmesi durumunda ise, o alana serbest şehir adı verilir.
- c. Serbest Bölgede yapılabilecek faaliyetler: ithalat, ihracat, depolama, malların çeşitli işlemlere tabi tutulması, bankacılık, sigortacılık faaliyetleri, çeşitli araçların bakım ve onarımı, yükleme ve boşaltma gibi hizmetler ile endüstriyel faaliyetler olabilir²⁸.
- d. Serbest bölgelerde yabancı firmalar genellikle belirli bir süre her türlü vergiden muaf tutulmaktadır. Kambiyo kısıtlamaları olmaması nedeniyle, firmalar serbest bölgelerde serbestçe uluslararası ödemelerini ve kar transferlerini gerçekleştirebilirler.
- e. Ayrıca, serbest bölgeler ülke sınırları içinde olmakla birlikte, o ülkede geçerli olan dış ticaret ve gümrük mevzuatının dışında olmaktadır. Böylece firmalar üretimleri için ihtiyaç duydukları makine, hammadde, teçhizat gibi üretim girdilerini kolaylıkla gümrük vergisi ödemeksizin serbest bölgeye ithal edebilmektedirler.
- f. Ev sahibi ülkeden serbest bölgeye gönderilen mallar ihraç edilmiş sayılır. Serbest bölgeden ülke içine alınan mallar ise ithalat sayılır ve ithalat işlemlerine tabi tutulur. Serbest bölgeden diğer ülkelere gönderilen mallar için herhangi bir gümrük işlemi söz konusu değildir.
- g. Serbest bölgeler hem hükümet tarafından hem resmi kurumlar veya gerçek ve tüzel kişiler tarafından da işletilebilirler. Ayrıca, işlemler yabancı para birimi ile gerçekleştirilir.
- h. Serbest bölgeler, genellikle uluslararası transit yollar üzerinde bulunan gelişmiş kara, deniz, demir ve hava ulaşım olanaklarına sahip olan bölgelerde kurulurlar²⁹.
- i. Mallar serbest bölgede süre sınırlaması olmaksızın kalabilir.
- j. Serbest bölgelerin altyapısı gelişmiş ülkelerdeki benzeri ile aynı standarttır³⁰.

---

²⁸ Erdoğan E, Ener M. a.g.e. s. 3

²⁹ M. Vefa TOROSLU, Serbest Bölgeler; İstanbul, Temmuz 2000, s.9-10

³⁰ Kaynak: www.dtm.gov.tr

1.5. SERBEST BÖLGE UYGULAMALARININ ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dış ticaret kolaylaştıran diğer uygulamalar gibi serbest bölgelerin de bazı yararları ve sakıncaları vardır. Serbest bölge kurmak isteyen ülkenin başlıca amaçları, ihracatı teşvik etmek, sanayileşmeyi hızlandırmak, dünya ticaretindeki paylarını büyütmek sonuçta istihdamı ve milli geliri arttırmaktır. Serbest bölgelerin ülke ekonomisi üzerinde yaratacağı katkı, muhtemel olumlu ve olumsuz etkileri ile birlikte serbest bölge türüne göre farklılıklar gösterebilecektir.

1.5.1. Serbest Bölgelerin Olumlu Etkileri:

a) Doğrudan Döviz Kazançları:

Yatırım serbest bölgelerinde, bölgeden yapılan ihracat, hem ihracat gelirlerinin artmasını hem de ihracat pazarlarının genişlemesini sağlamaktadır. Ayrıca, Serbest liman olarak hizmet gören bölgelerde ise, yabancı gemilere verilen servisler ve depo, antrepo gibi alanların kiralanmasından elde edilen kira gelirleri, arazi kira gelirleri, transit ticaret gelirleri, bakım ve onarım hizmetleri, kredi faizleri gibi faaliyetlerden doğan gelirler döviz cinsinden yabancı paralarla artırarak ödemeler bilânçosunun görünmeyen kalemler bölümünün artı bakiye vermesini sağlayabilir³¹. Kısaca, Serbest bölgeler ülkenin döviz girdilerini artırarak ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yaratırlar.

b) İhracat Arttırıcı Etkisi:

Serbest Bölgelerde üretilerek dünya pazarlarına ihraç edilen mallar fiyat açısından ülke içerisinde üretilen mallara oranla daha avantajlıdır. Bunun nedeni üretim için gerekli olan hammadde vb girdilerin serbest bölgeye ithalatı sırasında gümrük vergisi ödenmemiş olmasıdır.

---

³¹Sedat GÜNER; “Serbest bölgeler”, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995, s.11

Ülke içinden serbest bölgeye satılan her türlü mal ve hizmet ihracat sayılır. Serbest bölgede faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmaların gereksinim duydukları mallar ve hizmetleri o ülkeden temin etmeleri durumunda ülkenin ihracatı artmış olacaktır.

Serbest bölgede faaliyet gösteren firmalar ihraç etmeyi planladıkları malları önce serbest bölgeye getirirler ve burada depolarlar³². Daha sonra uluslar arası piyasalarda malların satış olanaklarını araştırırlar ve en avantajlı zamanda, istediği yere ihraç edebilir, yüksek fiyat imkânını kaçırmadan satışı gerçekleştirebilirler.³³

İhracatçı firmaların dünya piyasalarını daha iyi tanımalarında ve diğer yabancı firmalarla iyi ilişkiler kurmalarında serbest bölgelerin katkısı oldukça fazladır. Serbest bölgeler, dış ticaret sektörünün daha rahat ve bilinçli çalışmasına olanak sağlar. Her tür ihracat piyasalarının daha iyi tanınması, talep analizi ve buna göre ürün geliştirme çabalarına girişilmesi, ihracatı arttıran ve ileriye dönük olarak istikrar sağlayan önemli katkılar olarak değerlendirilmelidir.³⁴

c) İthalat Açısından Olumlu Etkileri:

“ Serbest bölgeler ithalatın doğrudan ve zamanında yapılmasını sağlar.”³⁵ Bir ithal işlemi, malın seçimi ve siparişi, fiyat uygunluğunun sağlanması ve akreditif açılması, malın ihracatçı ülkeden yüklenmesi ve alıcı tarafından gümrükten çekilmesi işlemleri için gerekli zaman hesaplanırsa aylar sürecektir ve bu süre zarfında büyük paraların bağlanması gerekecektir. Hâlbuki serbest bölge kurulduğu takdirde ithalatçılar, ithal edecekleri malı bu bölgelerde önceden tesis edilmiş depolardan görerek temin edilebilirler ve ihtiyaçları kadar alırlar. Bu durumda büyük stoklar yapmak ve külliyetli gümrük tutarlarını bir defada ödemek külfetinden kurtulmuş olur, finansman bakımından rahatlarlar.³⁶

---

³² M. Vefa TOROSLU, a.g.e., s.11

³³ Türkiye’de Serbest Bölgelerin Performansı ve Güncel Yaklaşımlar, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1998-70, s.9

³⁴ Svetlana SHVETS, a.g.e., s. 20

³⁵ M. Vefa TOROSLU, a.g.e., s.10

³⁶ Türkiye’de Serbest Bölgelerin Performansı ve Güncel Yaklaşımlar, a.g.e., s.9

d) İstihdam Etkisi:

Serbest Bölgelerin kurulma amaçlarından biri de işsizlik sorununa çözüm bulmaktır. Fakat istihdam sorununun çözümüne olumlu katkı sağlaması, serbest bölgeler işgücü taleplerini yurt içinden karşılamalarını gerekmektedir. Eğer komşu ülkelerde işçi ücretleri daha düşük ise, bu ülkelerden serbest bölgenin bulunduğu ülkeye iş göçü olabilir ve bu da rekabet nedeniyle işçi ücretlerinin düşmesine ve yaratılan ilave istihdamın dış ülke işçileri tarafından alınmasına neden olabilir. Bunu önlemek için uygulamada, yerli iş gücünün kullanılması bir koşul olarak getirilebilir. Mesela, bu konuda bir önlem olarak, bazı ülkeler serbest bölgelerinde faaliyet gösterecek kuruluşların en az belli oranlarda yerli iş gücü istihdam etmelerini şart koymaktadırlar.

Serbest bölgelerde yapılacak yerli ve yabancı yatırımlar sonucunda ülkedeki istihdam hacminde artış sağlayabilir.

Serbest bölgeler ülkenin istihdam sorununa doğrudan katkıda bulunduğu gibi dolaylı olarak da katkıda bulunabilir. Örneğin, serbest bölgelerin bölge dışından çeşitli girdi talepleri, ayrıca bölgede çalışan işçilerin çeşitli talepleri (gıda, giyim, eğlence vs.) serbest bölge gerisini devamlı besler. Böylece serbest bölgedeki firmaların ve işçilerin sayıları arttıkça talepleri de artar ve bu talepleri bölge dışından temin etmesi için serbest bölge dışında işgücü talebinde artma olabilir. Burada, şöyle bir örnek gösterebiliriz, “Mısır’da serbest bölgede çalışan her işçi için ülkede bir kişilik iş yaratılırken, Tayvan’da serbest bölgede çalışan işçinin, serbest bölge dışında bir kişilik istihdam yarattığı ifade edilmiştir.”³⁷

e) Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi:

Sermaye sıkıntısı çeken ülkeler için serbest bölgelerin kurulması o ülkeye yapılan yatırım ve üretim artışı anlamına gelmektedir. Çünkü yabancı sermaye, risk faktörünün düşük olması ve avantajlardan doğan karlılığın daha da artması sebebiyle serbest bölgelere daha kolay gelmektedir. Ayrıca, üretime dönük serbest bölgelerde, ticaret ve finansman konularında önemli kolaylıklar sağlanmaktadır. Bu nedenle serbest

---

³⁷ Sedat GÜNER; “Serbest bölgeler”, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995, s.11

bölgelere yabancı sermaye ve ileri teknoloji girişi kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmeler ise zaman içerisinde o ülkenin gelişmesine olumlu etkiler yaratmaktadır.³⁸

Özellikle üretimde kullanılan girdiler eğer yurt içinden sağlanıyorsa, ülke ekonomisine olacak katkı ve ekonomide yaratılan katma değer artmış olacaktır. Bu aynı zamanda yerli endüstriler için teşvik olacaktır. Yeni teknoloji girişi sayesinde işçiler, mühendisler, girişimciler kendi bilgi düzeylerini artmış olacaklar ve böylece ilerde yerli sanayinin gelişmesinde önemli bir rol alacaklar. Bu nedenle bölgelerde işçi eğitim merkezlerinin açılması teknolojinin yayılmasında önemli bir araç olabilir.

f) G.S. M.H. Açısından Yararları:

Serbest bölgelerde gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin yarattığı sonuçlar, katma değer ve ekonomik hareketlilik, aynı zamanda G.S. M.H.'nin artışına da olumlu bir etki yaratacaklar.

g) Bankacılık, Transit Ticaret, Liman ve Taşımacılık Hizmetleri Açısından Yararları:

Serbest limanlar ve kıyı bankacılığı, bulunduğu bölgelerde ekonomi üzerinde çeşitli olumlu etkiler yaratabilir. Kıyı bankacılığının bulunduğu serbest bölgelerde, iktisadi faaliyetlerin uluslararası finansman piyasalarından kredi alınması ve işlerinin yürütülmesi daha kolaylıkla başarılmaktadır. Ayrıca, serbest bölgelerde bulunan bankalar normal bankalara göre birçok sınırlamalardan muaf olduğu için, bankalar açısından serbest bölgeler çekici bir alan olmaktadır. Ayrıca, kıyı bankaları serbest bölgelerde faaliyet gösteren (hizmet, üretim, ithalat/ihracat işlerini) şirketlere bir takım özel hizmetler sunma doğrultusunda çalışırlar. Serbest bölgeler dış ticaret, bankacılık, sigortacılık, turizm gibi konularda uzman personelin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

---

³⁸ M. Vefa TOROSLU, a.g.e., s.11

Serbest liman olarak geliştirilen bölgelerde transit taşımacılığın, ülkeye kaymasının ekonomik faaliyetlerin artması bakımından yararı vardır. Böylece transit faaliyetlerine büyük ölçüde kolaylık, güven ve sürat kazandırır. Transit ticareti ve reeksport faaliyetleri için serbest bölgeler bir alt yapı niteliğindedirler. “Bölgelerde gümrük vergisi ödeme gereğinin bulunmaması ve bölge içinde tüm bürokratik işlemlerin asgari düzeye indirilmiş olması, transit ticaretin kolaylaştırılması ve hızlandırılması açısından önemlidir.”³⁹

Transit taşımacılık, aynı zamanda, ülkedeki ekonomik faaliyetlerin artmasına ve önemli döviz girdileri kazanılmasına yol açacaktır. Serbest bölgelerde gerçekleşecek olan transit ticaret ve reeksport işlemleri ev sahibi ülkeye döviz gelirin yanında, katma değer ve istihdamın artırılmasında da önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

Özet olarak, tüm bu avantajları dikkate alındığında Serbest Bölgeler:

- İthal girdi kullanarak ihracata yönelik üretim yapan firmalar,
- Ülke içindeki vergisel nitelikli mali yüklerden ve bürokrasiden kurtulmak isteyen firmalar,
- Emek yoğun sektörlerde faaliyet gösteren firmalar,
- Dövizle işlem yapmak isteyen firmalar,
- Reeksport, takas ve transit ticaret yapmak isteyen firmalar,
- Alt yapısı hazır, modern iş ortamı arayan firmalar,

için uygun alanlardır.

1.5.2. Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisine Olumsuz Etkileri

Serbest bölgelerin ülke ekonomisine sağladığı yararlarına karşı sakıncalı yönleri de bulunmaktadır. Önemli olan sakıncalı yönlerin yararlılardan daha az olmasıdır. Serbest bölgelerin ülke ekonomisine getirdiği sakıncalar aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

---

³⁹ Svetlana SHVETS, a.g.e., s.24-25

a) İthalat Baskısı Yaratma

Serbest bölge kurulması ithalatı artırıcı bir baskı yapabilir. Özellikle ihracata yönelik serbest bölgelerde montaj düzeyinde üretim yapan şirketler üretimde kullandıkları girdilerin önemli bir kısmını üçüncü ülkelerden ithalat yoluyla sağladıklarından üretim arttıkça da ithalat hacmi de artacaktır.⁴⁰

Özellikle gelişmiş ülkelerde yer alan serbest bölgeler, üretim açısından ucuz olan girdilerini kullanmaya arz etmektedir. Fakat serbest bölgelerde sağlanan vergi ve gümrük muafiyeti ileride ihracı arttırmak amacı ile de olsa ithalatı çok daha cazip kılabilmektedir. Başka bir deyişle, serbest bölgenin ithalat eğilimi, tanımı gereği, ülkenin ithalat eğiliminin üzerinde olmak durumundadır. Böyle olduğu takdirde, sadece döviz ödemeleri artmayacak, fakat bu bölgelerde kurulacak imalat birimlerinin input-output ilişkileri açısından geriye beslenmesi söz konusu olmayacaktır.⁴¹ Fakat bu tüm bölgeler için geçerli değil, daha çok re-export'a yönelik ve yabancı sermaye firmalarının yoğun olduğu serbest bölgelerde geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

b) Yerli Firmalara Serbest Bölgedeki Firmaların Rakip Olması

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren yabancı firmalar dış pazarlarda yerli firmalara önemli rakip haline gelebilirler. Özellikle taşıma maliyetleri önemli bir dezavantaj ise, serbest bölgelerden komşu ülkelere ihracat edilen malların bu maliyeti daha az olacağı için yabancı firmalar yerli firmalar için ciddi bir rakip durumuna gelecekler.

Diğer bir sorun ise, serbest bölgelerde üretilen malların, iç ekonomisinde satılmasıdır. Serbest bölgelerde firmalara sunulan kolaylıklar ürettikleri malların maliyetlerini indirir, böylece iç piyasada faaliyet gösteren firmalara nazaran maliyet avantajı elde etmiş olacaklar. Serbest bölgeden iç piyasalara ithal edilen mallar üzerine konan vergiler bu maliyet farkını telafi edemiyorsa, yurt içi endüstriler iç piyasada oluşacak rekabete dayanamayabilirler.

---

⁴⁰ M. Vefa TOROSLU, a.g.e. , s 12

⁴¹ Pınar A. KAYTAZ, a.g.e., s.40

c) Yatırımların Olumsuz Yönde Dağılması

Serbest bölgelerin kurulduğu alanlarda sanayi merkezi olarak gelişmesi, yatırımların bölgesel dağılımın olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bunun nedeni, serbest bölgelerin dışsal ekonomilerinden yararlanmak üzere sanayilerin birçoğu serbest bölgelere yakın bir yörede yoğunlaşmasıdır, bu da bölgelerarası olduğu dengesizliği artacaktır. Bundan ziyade, devlet tarafından üstlenen serbest bölgelerin altyapı yatırımları, önemli bir ölçüde bu bölgelere kayacaktır.

d) Yabancı Yatırımların Katkısını Azaltma

Yabancı sermayeli firmalar genel bir politika olarak, çeşitli vergilerin yanı sıra kurumlar vergisinden de kurtulabilmek amacıyla karlarının önemli bir kısmını “Transfer fiyatları” uygulayarak ana firmaya aktarmaktadırlar. Ancak, uygulamada ev sahibi ülke mevzuatı ve de netleşme mekanizmaları ile bu tür transferler en aza indirilebilir. Serbest bölgelerde her türlü ticari ve hukuki kolaylık sağlandığı için yabancı firmalarla transfer fiyatları uygulamasını teşvik eder, dolayısıyla bölgenin yarattığı katma değer, potansiyel değer altında kalabilir. Böyle bir gelişmenin olumsuz sonuçları ise işsizliğin artması ve toplumsal refahın daha da azalması olacaktır.

e) Sosyal Yapının Bozulması ve Ücret Eşitsizliğinin Artması

Serbest bölge kurulduktan sonra, serbest bölgenin bulunduğu ilde ve gerekse çevresinde önemli ölçüde nüfus ve sosyal yapı değişikliği meydana gelebilir. Bu değişim ekonomik faaliyetlerin artmasından kaynaklanmaktadır. Bu hızla değişimin bölgede bazı sosyal sorunlar yaratacağı ileri sürülebilir.

Serbest bölgelere getirilen en önemli eleştirilerden biri, işçi haklarıdır. Serbest bölgelerde genellikle grev hakkı ve sendikal faaliyetlere izin verilmediğinden işçi ücretleri yurtiçindeki işçi ücretlerinden daha düşük tutulmaktadır. Bu durumda ücret

piyahasında çift ücret düzeyini oluşturur. Ayrıca bu bölgelerde çocuk ve kadın işçilerin çalıştırılması çeşitli sosyal sorunlar yaratabilmektedir⁴².

f) Kaçakçılık Olasılığın Bulunması

Bazı görüşlere göre, serbest bölgelerde yönetiminin yetersiz olması, ülkede kaçakçılığa yol açmaktadır. Gerekli önlemler alınmaması bu bölgelerde mal ve döviz kaçakçılığını teşvik eder. Özellikle, yönetimin yeterli olmaması kapılarda yapılacak olan denetimler kaçakçılığı önlemede yeterli olunamaz. Bu tür faaliyetleri önlemek için, serbest bölgelerin etrafı tel örgüler ile çevrilerek etkin ve sıkı bir sınır kontrolü ve gümrük sistemi uygulanmalıdır.

g) Tekelleşmenin Hızlanması

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalara bir takım imkânlar sağlanmakla birlikte ülkedeki işletmelerde tekelleşme sürecini de hızlandırabilecektir. Örnek olarak; küçük ve orta boy firmalarla ürettiği parçaları, yüksek maliyetli ve uluslar arası standartlarda bulunmaya bir otomobil fabrikası, tesisini serbest bölgeye taşıması ve ithali serbest olduğundan ayrı parçalar dışarıdan karşılaması, yurt içinde yaygın biçimde faaliyet gösteren bu tür küçük ve büyük kuruluşların hızla çökmesine neden olabilecektir.

h) Çevre Kirliliği Yaratması

Serbest bölgeler çevre kirliliğinin artırmalarına neden olabilir. Bunun nedeni, bölgede oluşan faaliyetlerden doğmaktadır. Örneğin; liman trafiğindeki artışa ve kurulmuş olan arıtma tesislerinin yetersiz kalması deniz, göl, nehir suyu kirliliği artırır.

Özet olarak, serbest bölgelerle doğuracak olan olumlu etkilerin çoğaltması ve olumsuz olanları ortadan kaldırması serbest bölge yönetimi ile uygulayacağı işletme

---

⁴² Sedat GÜNER, a.g.e., s. 14

modeli ve becerisine bağılı olacaktır. Ayrıca, ev sahibi ÷lkeye daha çok yarar sağlamak ve iyi uygulamaları teşvik etmek, ayrıcalık vermek ve ödüllendirmek için hükümetler yatırım ve iş kanunlarında yeniliğe gitmeli, hedefi belli teşvikler geliştirmeli (örneğin; yerel üreticilerden daha çok yararlanılması, yerel ortaklara daha çok teknoloji transferi, yerel olarak daha yüksek katma değerli aktiviteler düzenlemek gibi) ve insan kaynaklarını iyileştirmelidir⁴³.

1. 6. SERBEST BÖLGELERİN GİRİŞİMCİLERE FAYDALARI

Serbest Bölgelerin girişimci firmalara sağladığı faydalar şu şekilde özetleyebiliriz:

- Serbest bölgelerde faaliyet gösteren girişimcilere sağlanan en önemli teşvik, gelir ve kurumlar vergisi muafiyetidir.
- Serbest bölgelerde genellikle ithalattan gümrük vergisi alınmaz ve bu muafiyet hem yatırım aşamasında makine ve teçhizat için hem de üretim aşamasında hammadde için uygulanmaktadır. Bu durum yatırımcı firmalara önemli bir şekilde maliyet avantajı sağlanmaktadır.
- Bazı ülkeler serbest bölgelerde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmalar ucuz ihracat kredisi vermektedir. Hatta bu uygulama bazı yerlerde ihracata prim veren bir sisteme dönüştürülmüştür.
- Serbest bölgelerde hızlandırılmış amortisman uygulamasına izin verilmektedir. Bu sayede firmalar kuruluşlarının ilk yıllarında daha düşük bir vergi yükü taşımaktadırlar. Böylece firmalar daha başarılı bir şekilde gelişmektedirler.
- Serbest bölgelerde grev ve sendikal faaliyetlerin yasaklanması girişimci firmalara avantaj sağlanmaktadır.
- Serbest bölgelerde faaliyet gösteren yabancı firmalara ev sahibi ÷lke tarafından kar transferi garantisi sağlanmaktadır.
- Firmalara tüm altyapı hizmetleri düzenli bir şekilde sunması çok önemli bir teşviktir.

---

⁴³ Kaynakça: http://www.amcham.org.tr/html/Etkinlikler_detay/05042_AN_ESBAS.htm

- En son olarak, serbest bölgelerde bürokrasinin en aza indirilmiş ve devlet müdahalesinin azaltılmış olması önemli bir avantajdır⁴⁴.

1.7. SERBEST BÖLGELERLE İLGİLİ KURUMSAL GÖRÜŞLER

Dünya serbest bölge uygulamalarının geçmişinin çok eski yıllara değin gittiğini söylememize karşın, uygulamaya baktığımızda asıl gelişme alanının özellikle 1960'ların başında serbest üretim bölgesi çalışmalarının başlaması ile gerçekleştiğinin söylemek mümkün olmaktadır. Kurumsal açıdan baktığımızda da bu olguyu açıklamaya yönelik çabaların beklenenden az olmasına karşın 4 grup altında toplanabileceğini ifade edebiliriz: Birinci grup çalışmalar Heckscher-Ohlin ekonomisi varsayımları altında serbest bölgelerin kurulduğu ülke açısından refah etkilerini araştırmaktır. İkinci grup çalışmaların amacı, buralara doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yayılma nedenlerini araştırmaktır. Üçüncü grup görüşler de, Dünya pazarı fabrikaları adı altında toplanabilecek ve işin uluslararası düzeyde parçalanması ile toplam üretim maliyetlerinin en aza indirilmesi üzerinde durmaktadır. Dördüncü ve son grup görüşleri ise, dünyada son dönemde boy gösteren serbest üretim bölgelerinin gelişimi incelemektedir⁴⁵.

Birinci grupta yer alan ve Heckscher-Ohlin ekonomisi olarak ifade edebileceğimiz ekonominin tam istihdam dengesinde bulunduğu ve nihai malların söz konusu olduğu bu modelde, bu bölgelerin olası refah veya milli gelir etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu modelde ilk denenen Hamada'nın⁴⁶ biri emek yoğun, diğeri nispi olarak sermaye yoğun iki malın emek ve sermaye faktörlerini kullanarak ölçek ekonomileri olmadan üretildiği bir ekonomi varsayılmaktadır. Hamada, gümrüklerin yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla kaldırıldığı bir serbest bölgenin ekonomik etkilerini analiz etmek amacıyla, sermaye yoğun malın yerli üretiminin tarife ile korunurken gümrüksüz bölgedeki üreticilerin dünya fiyatlarıyla karşı karşıya kaldığı, Standard iki faktör- iki mallı modelde yabancı sermayenin yokluğunda eğer koruma

---

⁴⁴ M. Vefa TOROSLU, a.g.e. , s 13

⁴⁵ İlkin S.- Tekeli İ.,a.g.e.,s. 16

⁴⁶ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., 7

dışalım tarifeleri biçiminde ise, bir serbest bölge kurulmasının üretimi dolayısıyla refahı etkilemeyeceğini göstermiştir.

Yine Hamada'ya göre, yabancı sermayenin kurulan serbest bölgeye, nispi olarak sermaye yoğun malı üretmek üzere, o ülkedeki teknolojide bir değişiklik yaratmadan sadece sermaye özelliğiyle gelişti durumunda, o ülkenin iç fiyatlarla hesaplanan milli gelirinde bir değişiklik olmayacak, buna karşılık uluslar arası fiyatlarla hesaplanan milli gelirinde bir düşme olacaktır. Görüldüğü üzere, milli fiyatlarla ulusal gelir değişmemekle birlikte uluslararası fiyatlarla milli gelir düşmektedir. Bu refahtaki gerileme iki nedenle ortaya çıkmaktadır: Birincisi, faktör oranı etkisidir ve buna göre, yabancı sermayenin çektiği emeğin nispi kıtlığını artırmasından dolayı kapital yoğun malın üretiminin nispi olarak artmasından doğmaktadır. İkincisi ise, yabancı sermayeyi koruma etkisidir ve bu etkiye göre de, yabancı yatırımcı korunmuş iç pazarda, dışa göre iç pazarda sermaye yoğun malı üretip elde ettiği karını uluslar arası düzeyde üretim yapan emek yoğun malla ülke dışına transfer etmesinden doğmaktadır.

Diğer bir durumda; yabancı sermayenin beraberinde sermaye akımı olmadan yalnız teknoloji transferi olarak gelmesidir. Şayet serbest bölgesi olmayan bir ülkeye yabancı sermaye salt teknoloji transferi olarak gelirse, uluslar arası fiyatlara göre milli gelirin düşüşü, faktör oranı ve yabancı sermayeyi koruma etkilerinin yanında teknik hâkimiyet etkisini de içerecektir. Modele göre, eğer bu ülkede bir serbest bölge bulunuyor ve de teknoloji transferi bu bölgeye yapılıyorsa, teknik hâkimiyet ve yabancı sermayeyi koruma etkileri olmayacak yalnızca faktör oranı etkisi kalacaktır.

Hamada'nın analizindeki dördüncü durum, serbest bölgede ara mallarının üretilmesi ile ilgilidir. Buna göre, bir serbest bölgede yapılan yabancı yatırım, teknoloji transferini içersin ya da içermesin yabancı sermayeyi koruma ve teknik hâkimiyet etkisi nedeniyle uluslararası fiyatlarla hesaplanması durumunda milli gelirden azalma olmayacaktır. Bu etkileri serbest bölge ortadan kaldıracaktır.

Rodriguez'de⁴⁷ Hamada'nın serbest bölgelerin makroekonomik etkileri ile ilgili bulgularını genişletmiştir. Rodriguez'e göre, serbest bölgeler ile ev sahibi ülkenin geri

---

⁴⁷ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., s.7

kalan kısmı arasında faktör hareketliliği varken, nihai denge serbest ticaret durumundaki ile aynı ticaret kalıbını verecektir⁴⁸ .

Sonraki dönemde Hamada'nın çalışmalarını geliştirmek üzere Hamilton ve Svenson'un⁴⁹ analizleri ortaya çıkmıştır. Onlar çalışmalarında Hamada'nın sermayenin sektörler arasında tam mobiliteye sahip olduğu varsayımında değişiklik yapmışlar ve her iki sektöre özgü sermayeler bulunduğunu kabul etmişlerdir. Böylece de serbest bölge probleminin gerçekte sermaye ithali ile emek ihracı arasında bir seçme problemine indirgeneceğini göstermişlerdir.

Hamilton ve Svenson analizlerinde yabancı sermayenin iki farklı mekanizma ile özendirildiğini göstermektedir. Birincisi, kapital yoğun malın ülke içindeki üretiminin korunması yüzünden, ülke içi ücret düzeyinin yapay olarak düşük kalmasının yabancı yatırımlara sağladığı bu düşük ücret nedeniyle ortaya çıkan korumadır. İkincisi ise, iç ve dış fiyatlar arasında ortaya çıkan farktır. Serbest bölgedeki yabancı sermaye, buradaki ithalatın gümrüğe tabi olmamasından değil, ülkedeki üretimin ithalat gümrüğü arkasında gerçekleştirilmesi nedeniyle korunmaktadır.

İkinci grup görüşler içerisinde yer alan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının serbest bölgelere çekilmesi çabası aslında serbest bölgelerin en önemli amaçları arasındadır. Bu konudaki görüşler de ise, temel ayrım noktası mükemmel bir piyasanın varlığını kabul etme ve etmeme üzerinde odaklanmıştır.

Mükemmel piyasa kabulü içerisinde konuya yaklaşan görüşlere göre, sermaye yatırımlarının getirilerinde uluslararası farklılıkların bulunması yatırımcıları bu yöne kanalize etmektedir. Ancak burada yönelmeyi sağlayan unsurun yatırımcılar açısından getiri faktörü mü olduğu, yoksa risk faktörünü de beraberinde mi taşıdığı konusu tartışılmaktadır. Dolayısıyla risk faktörü ya da portfölyo hipotezine göre de, yatırımcılar yatırımları nedeniyle karşı karşıya kaldıkları risklerini azaltmak için değişik ülkeler ve sektörlerle yatırım yapma yolunu denemektedirler.

Bu görüşteki başka kanıtlara göre de, yatırımların yapılması konusunda üretim düzeyi ya da pazar büyüklüğü önem taşımaktadır. Mikro açıdan bir firmanın bir ülkede

---

⁴⁸ Kibritçioğlu A., «Serbest Bölgelerin Olası Makro Ekonomik Etkileri ve Bazı Düşündükleri» Liberal Düşünce Dergisi, Bahar 1997, Sayı:6, s.78

⁴⁹ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., s.8

yaptığı yatırımın o ülkedeki üretim ve satış düzeyi ile paralel olarak artacağı varsayılır. Pazar büyüklüğü varsayımı ise, makro düzeyi temsil etmektedir. Pazar büyüklüğü arttıkça diğer deyişle ülkenin milli geliri büyüdükçe o ülkede olacak satışların ve dolayısıyla yapılacak yabancı yatırımın artacağı varsayılmaktadır. Sonuç olarak; mükemmelci piyasa görüşü açısından yatırımlar firmaya özgü etkenler üzerinden değil, ülkeye özgü faktörler üzerinden yönlendirilmektedir.

Mükemmel olmayan piyasa varsayımları altında ise, tersi bir durum söz konusudur. Burada ülkeye özgü değişkenler yerini firmaya özgü değişkenlere bırakmaktadır. Kindelberger⁵⁰ ile başlayan Hymer'in⁵¹ çalışmaları ile geliştirilen yaklaşımın çıkış noktası, ülkeye özgü faktörleri değerlendirmekte yerli firmaların yabancı sermayeli firmalara göre üstünlüğe sahip olmalarıdır. Ancak yabancı yatırımcının da nispi olarak ucuz finansman, teknolojik ve organizasyonel bilgi ve beceri, marka ve patentler gibi maddi ve gayri maddi bir takım yönlerden üstün olması durumlarında, yerli firmaların yabancı firmalara üstünlük sağlamaları söz konusu olamayacaktır. Dolayısıyla firmaların karşılıklı olarak birbirlerine üstünlük sağlamaları yerli ve yabancı menşeli olmalarından çok firmaya özgü değişkenler öncelikli rol oynamaktadırlar.

Çok uluslu şirketler aracılığı ile dünya çapında yapılan yatırımlar neticesinde ortaya çıkan dünya fabrikası olma olgusu aslında üç farklı nedenin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, ulaşım ve haberleşme teknolojisinin varmış olduğu nokta iken, ikincisi, işgücünün ucuzlatılması ve denetiminde fabrika içinde uygulanan bir bütün işin parçalara bölünerek her birisi ayrı beceri ve hüner isteyen üretim biçiminin toplam emek maliyetini azaltması gerçeği bu sürecin dünya çapında uygulanmasını doğurmuştur. Üçüncü nedene göre ise, gelişmekte olan ülkelerde düşük ücretle ve gelişmiş ülkelerdeki verimle çalışmaya hazır işgücünün büyük bir işsizler ordusu oluşturmasıdır. Böylece dünya fabrikalarının yedek emek orduları da üretim için dünya ölçeğinde temin edilmeye hazır beklemektedirler⁵².

Sonuç olarak; bu faktörlerin bir araya gelmesi ile çok uluslu şirketler ve yatırımları için bir dünya fabrikası ortamı oluşturulmuş olmaktadır. Böylece teknoloji

---

⁵⁰ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., s.8

⁵¹ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., s.9

⁵² İlkin S.- Tekeli İ.,a.g.e.,s.24

yoğun kesimlerde merkez ülkelerde yer alırken, emek yoğun kesimler ise çevre ülkelerde yer alabilmektedirler.

Serbest bölge uygulamacılığına geçmişten günümüze kadar iki süreç içerisinde bakıldığında, aslında ilk zamanlar uygulamanın ticarete sağlanan kolaylıklardan ibaret olduğu göze çarpmaktadır. Ancak işin organizasyonel yapısına bakıldığında, bir serbest bölgenin ortaya çıkışında bazı aşamaların söz konusu olduğu söylenebilir. Öncelikle, kuruluş aşaması söz konusudur ve bu aşamada serbest bölgenin altyapı ve örgütlenmesi gerçekleştirilir. İkincisi, genişleme aşamasıdır ki bu aşamada yabancı sermaye yatırımları sürerken yabancı firma sayısı da artar ve doluluk en üst düzeye çıkar. Üçüncü aşamada, yabancı sermaye akımı yavaşlamış ve olgunlaşma aşaması başlamıştır. Bu durumda serbest bölge üretiminin ülke ekonomisi ile bağlantıları güçlenmektedir. Dördüncü ve son aşamada ise, yerelleşme söz konusudur. Bu süreçte yabancı sermayeli firmalar yatırımlarını devretmeye başlar, kuruluşlar zaman içerisinde yerli sermayenin eline geçmeye başlayacaktır.

Yukarıdaki süreçlerden geçen bir serbest bölge oluşumunun ev sahibi ülkeye kazanımlarını olumlu olduğu kadar olumsuz anlamda da değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Aşağıdaki tabloda bu durum izah edilmeye çalışılmaktadır.

Tablo.1- Serbest Bölgelerin Yerli ve Yabancı Taraflar Üzerindeki Olası Etkileri

	Yerli Kesim	Yabancı Kesim
İşgücü Arz Edenler Açısından	Serbest Bölgede iyi ücretli bir iş bulabilirler	Serbest bölgede iyi ücretli bir iş bulabilir.
Tüketiciler	Serbest Bölge üzerinden ev sahibi ülkeye ithal edilen mallara daha az para ödemeye başlarlar	Ev sahibi ülkeden doğrudan değil, serbest bölge aracılığı ile kendi ülkelerine yapılan ithalata daha az para ödemeye başlarlar.
Serbest Bölgedeki Üreticiler	Ev sahibi ülkedekinden daha düşük maliyetle üretimde bulunabilirler. Yabancı ülkeye daha fazla ihracat yaparlar.	Ev sahibi ülkeye ve yabancı ülkeye daha çok mal satabilirler.
Serbest Bölgenin Dışındaki Üreticiler	Serbest bölgeden ev sahibi ülkeye yapılan ithalatla rekabet etmek zorunda kalırlar.	Hissedilir etki beklenmez.
Hükümet	Vergi gelirlerinde kayba uğrar.	Hissedilir etki beklenmez.

Kaynak: Aykut Kibritçioğlu, “Serbest Bölgelerin Olası Makroekonomik Etkileri ve Bazı Düşündürdükleri” Liberal Düşünce,1997, s. 81.

Serbest bölge uygulamasının ev sahibi ve yabancı yatırımcı taraflar açısından değerlendirildiği yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere her iki kesimin de birbiri ile karşılıklı bir çıkar ilişkisi söz konusu olmaktadır. Ev sahibi ülke açısından öncelikle serbest bölgeden beklenen temel amaçlardan birisi, yabancı sermayenin buralara çekilmesidir. Ayrıca bu dolaysız yatırımlarla birlikte elbette ki gelişmiş teknolojilerinde getirilmesi ile istihdam artışının sağlanması temel öncelikler olacaktır. Yabancı yatırımcı açısından bakıldığında ise, yatırımın getirisi, riski, beklentilerin gerçekleşmesi gibi amaçların gerçekleştirilmesine çalışıldığı görülmektedir.

Bir serbest bölgenin ev sahibi ülkenin ekonomisine makro düzeyde etkilerini tanımlayabilmek için, üç bölgenin arasındaki karşılıklı mal, hizmet, sermaye, işgücü, teknoloji ve faktör gelirine de bakmak gerekir. Bunu aşağıdaki tablo ile gösterebiliriz:

Tablo.2- Bir Serbest Bölgenin Ev Sahibi Ülke İçerisindeki Beklenen Makro Etkileri

	Serbest Bölge ile Ev Sahibi Ülke Arasında	Serbest Bölge ile Yabancı Ülkeler Arasında	Ev Sahibi Ülke ile Yabancı Ülkeler Arasında
Mal Ticareti	Önemli bir hacimde olması beklenir	Önemli bir hacimde olması beklenir	İhmal edilebilir
Hizmet Ticareti	Önemli bir hacimde olması beklenir	Önemli bir hacimde olması beklenir	İhmal edilebilir
Faktör Geliri Transferleri	Önemli bir hacimde olması beklenir	Önemli bir hacimde olması beklenir	İhmal edilebilir
İşgücü	Önemli bir hacimde olması beklenir	Önemli olabilir (eğer yabancı firmalar serbest bölgeye kendi çalışanlarını önemli ölçüde yabancı ülkelere getiriliyorsa).	İhmal edilebilir
Dolaysız Yatırımlar	Önemli bir hacimde olması beklenir	Önemli bir hacimde olması beklenir	İhmal edilebilir
Portföy Yatırımları	Önemli olabilir (eğer bölge finansal kurumlarla ilgili bir serbest bölge ise)	Önemli olabilir (eğer bölge finansal kurumlarla ilgili bir serbest bölge ise)	İhmal edilebilir
Teknoloji	Önemli değildir	Önemli bir hacimde olması beklenir	İhmal edilebilir

Kaynak: Aykut Kibritçioğlu, “Serbest Bölgelerin Olası Makroekonomik Etkileri ve Bazı Düşündürdükleri” Liberal Düşünce, 1997, s. 82.

Tabloda görüldüğü gibi serbest bölgeler ev sahibi ülke ile sıkı bir ekonomik ilişki içerisine girmektedir. Bu ilişki teknoloji alanı dışındaki tüm alanlarda önemli boyuta olması beklenir. Serbest bölgeler yabancı ülkeler ile arasında benzer bir etkileşim görülmektedir. Fakat serbest bölgenin ev sahibi ülke ile yabancı ülke arasındaki ekonomik ilişkiler önemli etkilerinin olmadığını tablodan görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADAKİ SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI

2. 1. DÜNYADA SERBEST BÖLGELERİNİN GELİŞİMİ

Tarih boyunca ülkeler arası ticaret hep yapılmıştır. Bunun temel nedeni de, dünyadaki doğal kaynakların yeryüzüne değişik çeşit ve oranlarda dağılmış olmasıdır.

İnsanlığın ilk ortaya çıktığı ilkel çağlarda bile, malların mallara takas edildiği pazarların oluştuğu bilinmektedir. Söz konusu ticari ilişki, günümüzde de yer almaktadır.

Dünyada serbest bölge niteliğinde kabul edilebilecek uygulamalara, ilk olarak yaklaşık 2000 yıl öncesinin eski Yunan ve Roma medeniyetlerinde rastlanmaktadır. Milattan önceki yüzyıllarda Malta, Efes, Pire, İskenderiye limanları ve Akdeniz’de, açık denizde yapılan mal değişimi ve alışverişleri ile İpek Yolu üzerindeki Yunanistan’ın Pire ve Challis limanları, bu konudaki ilk örnekleme olarak sayılabilir. Günümüzdeki yapıya benzer bölge uygulamaları ise XVIII. Yüzyıldan itibaren Cebelitarık (1704), Singapur (1819) ve İngiltere İmparatorluğu’nun sömürgesi olan Hong-Kong’da (1842) faaliyet göstermeye başlamıştır.

Serbest bölgeler; ülkeye esasen yatırım çekmek ve ihracatı desteklemek amacıyla kurulmaktadır.

Serbest Bölgeler 19 yy’a kadar gelişemedi. I. Dünya Savaşı sonrasında 1929 ekonomik bunalımının arkasından çözüm yolu olarak Serbest Bölgelere yönelme eğilimi ağırlık kazanmıştır. 1930’larda ABD’de yoğunluk kazanan Serbest Bölgeler, daha sonra Avrupa’da da kurulmaya başlamıştır⁵³. Fakat ilk başarı hikâyeleri Kuzey Avrupa’dan deldi. Bunların en önemlisi Hamburg serbest limanıydı ki bu Amerika’nın ilgisini uyandırdı ve 1934’de Serbest Ticaret Bölgeleri Antlaşması ile 1950’de Yasa Değişikliği sunuldu.

---

⁵³ Kaynakça: www.isguc.org/arc-view.php?ex

Avrupa Birliği'nin serbest ticaret bölgelerine karşı naif ve hor gören bir görüşü var. Fakat serbest ticaret bölgeleri; ülkelerin bugünün dünyasında ekonomik, teknik ve siyasi olarak nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğrenmeleri açısından en iyi yollardan biridir. Avrupa, diğer alanlarda olduğu gibi, küresel yaklaşımlar açısından da yeterli görülmemektedir⁵⁴.

Dünyada serbest bölge uygulaması değişik dönemlerde özellikle ihracata dayalı stratejisini benimsemiş ülkeler tarafından ihracatı artırmanın en önemli araçlarından biri olarak görülmüş ve kullanılmışlardır.

Son zamanlarda daha önce verilen vergi avantajlarının yürürlükten kaldırılması ve azaltılmasına rağmen, serbest bölgeler dış ticaret araçlarının en önemlilerinden biri olarak kalacaktır.

Serbest bölgelerde 1997 sonu itibari ile toplam ticaretin %21'i AB üyesi ülkeler, %3 Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkeler, %8'i diğer OECD üyesi ülkeler, %4'ü İslam ülkeleri, %4'ü Türk Cumhuriyetler, %50'si Türkiye ve %10'u da diğer ülkeler ile gerçekleştirilmiştir

Dünya Serbest bölgeleri özellikle son yıllarda fonksiyonları itibari ile de değişik uygulamalara sahne olmaktadır. Örneğin, Singapur, HonKong, Tayvan, Köre, İrlanda ve Amerika Birleşik Devletler gibi başarılı Serbest Bölge uygulamalarına sahip olan ülkelerde, klasik Serbest Bölge kavramının dışına çıkmış, ihtisaslaşma ve yüksek teknolojiye yönelik uygulamalara geçilmiştir. Yüksek kalitede olan ve yüksek katma değer yaratan ürünlerin gelişmiş teknolojiye üretildiği teknoparklar buna iyi bir örnek teşkil eder.

Kısa adı " WEPZA " (World Export Prosesing Zones Asosication) olan Dünya Uluslararası Ekonomik İşlem Bölgeleri Birliği'nin 1999 yılı verileri incelendiğinde, halen 104 ülkede 882 adet serbest bölgenin faaliyette bulunduğu görülmektedir. Bunların ülkelere dağılımına bakıldığında, örneğin gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler kapsamında en yaygın biçimde ABD'de 214, farklı rejim ve yönetim yapısındaki Çin'de ise 125 adettir. Diğer taraftan Avrupa'da 64 serbest bölge bulunmakta olup, bunlardan

---

⁵⁴ Erişim: http://www.amcham.org.tr/html/Etkinlikler_detay/05042_AN_ESBAS.htm, 07.11.2005

24 adedi ise Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde (Almanya, İngiltere, İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan) yer almaktadır. Asya ve Uzak Doğu'da da Çin hariç 85, Orta Doğu'da ise 39 adet serbest bölge uygulaması mevcuttur⁵⁵.

Dünyadaki bu yeni trende paralel olarak, Ege Serbest bölgesi'nde de bir teknoloji merkezinin kurulması çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca, ileri teknoloji ve bilimsel araştırmayı teşvik etmeyi amaçlayan ve dünyanın bu bölgesindeki ilk örnek olarak uygulamaya konan Uzay Kampı Projesi de Ege Serbest Bölgesi'nde hayata geçirilmiştir⁵⁶.

2. 2. DÜNYADAKİ ÖNEMLİ SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI

Genel olarak 1950'li yıllardan sonra ülkelerin ithal ikameci sanayileşme politikasını bırakmaya başlamaları ve ihracata yönelik sanayileşme politikalarına yönelmeleri sonucunda, serbest bölge uygulamaları yoğunluk kazanmıştır.⁵⁷ Serbest bölgeler, buldukları ülkelerde, ekonomiye önemli kazançlar sağlayan uygulama alanlarıdır. Bu kazançlardan en önemli ihracat artışıdır. (Örneğin, ilk resmi uygulaması olarak İrlanda'da Shannon Serbest Bölgesi kurulmuştur, altı yıl içinde imalat malları ihracatının toplam ihracat içindeki payını %3'den %32'ye çıkartmıştır⁵⁸, aynı anda vergi oranları tüm ülkede asgari düzeyine çekilirken, vergi olarak ödenmeyen bu tutarların yatırıma dönüşmesi ile büyük bir başarı elde edilmiştir⁵⁹.) Ancak, serbest bölgelerin ülke ekonomisine katkıda bulunabilmesi için, serbest bölgelerin yönetime ve yönlendirmelere çok önemli bir şekilde dikkat edilmesi gerekmektedir. Serbest bölgelerin ülke ekonomisine getirebilecekleri ve götürebilecekleri analiz edilerek fayda-maliyet analizlerinde iyi bir denge kurulmalıdır.

1967 yılında ECOSOC (Birleşmiş milletler ekonomik ve sosyal İşler Konseyi) tarafından serbest bölgelerin gelişmekte olan ülkelerin ihracatını arttırmada önemli bir araç olarak kabul edilmesi serbest bölge uygulamalarının artmasına sebep olmuştur.

---

⁵⁵ Serbest Bölgeler Kavramı, Erişim www.ant-free-zone.org.tr/kavram2.htm

⁵⁶ Erişim: http://www.amcham.org.tr/html/Etkinlikler_detay/05042_AN_ESBAS.htm, 07.10.2005

⁵⁷ E. ERDOĞAN, M. ENER, a.g.e., s.55

⁵⁸ S.GÜNER, a.g.e., s.16

⁵⁹ Aybars SAKLAMAZ, "Dünyada ve Türkiye'de Önemli Serbest Bölge Uygulamaları ve Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinin Türkiye Serbest Bölgelerine Etkisi", 2003, s.6

İrlanda'daki serbest bölgeden sonra Porto Riko (1962), Panama, Tayvan ve Güney Kore'deki başarılı serbest bölge uygulamaları dünyanın değişik ülkelerinde çok sayıda serbest bölgenin kurulmasını teşvik etmiştir⁶⁰. 1979 yılında sonra en önemli üç serbest üretim bölgesi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kanton şehrinde (Shanzhen, Zhuhai ve Shanteu) kurulmuştur. 1982 yılında 25 adet serbest üretim bölgesi ile Meksika birinci sırada gelmektedir.⁶¹

Dünyadaki serbest bölgelerin büyük bir bölümü genel amaçlı serbest bölgeleridir. Örneğin ABD'nin değişik bölgelerinde 213 adet genel amaçlı serbest bölge bulunmaktadır. Fakat zamanla da Tayvan, Kore, ABD gibi ülkelerde görülen başarılı serbest bölgeler klasik serbest bölge anlayışından çıkarak ihtisaslaşma ve yüksek teknolojiye yönelmeye başlamıştır. Birinci bölümde bahsedildiği gibi, yüksek kalitede olan ve yüksek katma değer yaratan ürünlerin gelişmiş teknoloji ile üretildiği teknoparklar buna örnek olarak verilebilir. WEPZA (Dünya Serbest Bölgeleri Birliği)'nin verilerine göre, dünyada hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerin kullandığı serbest bölgelerin sayısı 105 ülkede 882'ye (cep serbest bölgelerle birlikte 1.350) ulaşmıştır.

Genellikle serbest bölgeler, gelişmiş ülkelerde ithalata, gelişmekte olan ülkelerde ihracata yönelik kurulmaktadır. Özellikle imalat, montaj ve ticari faaliyetler serbest bölgelerde yapılmaktadır. Aşağıdaki tabloda serbest bölgelerin çeşitleri ülke örnekleri ile birlikte verilmektedir.

---

⁶⁰ Aykut Kibritçioğlu, "Serbest Bölgelerin Olası Makroekonomik Etkileri ve Bazı Düşündürdükleri", Liberal Düşünce, 1997

⁶¹ Sedat Güner, "Serbest bölgeler", Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995, s.1-2

Tablo.3- Serbest Bölgeler Çeşitleri ve Ülke Örnekleri

Küçük Bölge	Geniş Alanlı Bölgeler	Endüstriye Özel Bölgeler	Spesifik Bölgeler
Ticari	Özel Ekonomik Bölgeler	Bankacılık	Meksika Mequila Programı
Endüstriyel	İkamet Edilen	Sigortacılık	Teknoloji Temelli
Karma	Çeşitli endüstri	Gazino	Tasarım Merkezi
İhracat Üretim Bölgesi*	Perakende Satış	Turizm	İhracat Fabrikaları
Hizmet		Tekstil	İstihdam Temelli
Girişim / Kentsel		Kıymetli Taşlar	Yatırım Temelli
Dominik Cumhuriyeti, ABD, Mısır, Kenya, Avrupa, vb.	Çin, Doğu Avrupa, Orta Asya, Rusya, Sudan, Kuzey Köre	New York, Bangladeş, Hindistan, Bermuda, vb.	Meksika, Sri Lanka, Tunus, vb.

* Bölgeler küçük ölçekli ya da yapılan işe göre belli bir faaliyet alanıyla sınırlandırılabilir. Tipik olarak ihracat işlem bölgesi hemen hemen küçük çaplı bir ihracat endüstri bölgesidir.

Kaynakça: Robert C. Haywood, “Free Zones in the Modern World” CFATF Meeting, Aruba, No:5, Ver.1, 2000, s.7

2. 2. 1. Avrupa Birliği’nde Serbest Bölge Uygulamaları

Avrupa Birliği (AB)’nde faaliyet gösteren serbest bölgeler genellikle limanlarda ya da birliğe yakın adalarda, daha çok serbest liman (free port) şeklinde faaliyet göstermektedir. Ancak bu bölgelerin dışında, AB üyesi pek çok ülkenin deniz aşırı yerlerde de serbest bölge uygulaması, benzer istisnalarla muafiyetlerin uygulandığı yerler, mevcuttur. AB’deki bu deniz aşırı alanlarda örneğin, İspanya’nın egemenliğindeki Kanarya adaları, Fransa’nın Guadeloupe, Martinique ve Portekiz’e ait Azores ve Maderia Adaları. İspanya’nın Kanarya Adaları’nda bulunan serbest bölgeler ve İspanya’nın Las Palmas Serbest bölgeleri’nde, gümrük ve diğer birlik vergilerinden muaf olarak üretim yapabilmektedir. Portekiz’in deniz aşırı alanlarındaki serbest bölgelerden Azores ve Maderia Serbest Bölgeleri’nde de gümrük ve diğer birlik vergilerinden muaf olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıca, üretime izin verilen Kanarya

Adaları'ndaki Maderia serbest Bölgesi'nde firmalar 2011 yılına kadar bütün doğrudan vergilerden muafiyet tanınmıştır. AB dışındaki deniz aşırı alanlara sağlanan ayrıcalıkların zaman içerisinde kaldırılması da düşünülmektedir⁶².

AB'deki serbest bölgelerde 1993 yılından itibaren Gümrük Kodu'nda kabul edilmiş olan yeni maddeler, bunlar 799 ve sonraki maddelere göre tüm işlemler gerçekleşmektedir. Bu yüzden serbest bölgelerde bulunan mallar Control Tipe 1 (1. Kontrol Türü)'ne dâhildir ve böylece birliğe ithal edilmemiş sayılmaktadır. Bu mallar, serbest dolaşım kazanana kadar gümrük sınırları dışındaymış olarak işlem görmektedir. Yani, mallar serbest bölgede kaldığı sürece ithal işlemlerinin yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Bölgelerde genellikle söz konusu olan mallar birliğe ithal edilmiş sayılmadığı için herhangi bir vergi ya da diğer ödemelerin yapılması gerekmemektedir. Özet olarak, AB'deki serbest bölgeler dış ticaret ve gümrük uygulamaları yönünden daha az gümrük formalitelerinin uygulandığı alanlar olarak görülmektedir.⁶³

Tablo.4- Avrupa Birliği'nde Faaliyet Gösteren Serbest Bölgelerden Örnekler (2002)*

ÜLKE	Serbest Bölge
Almanya (8)	Freihafen Bremen (Freeport of Bremen) Freihafen Bremerhaven (Freeport of Bremerhaven) Freihafen Cuxhaven (Freeport of Cuxhaven) Freihafen Deggendorf (Freeport of Deggendorf) Freihafen Duisburg (Freeport of Duisbourg) Freihafen Emden (Freeport of Emden) Freihafen Hamburg (Freeport of Hamburg) Freihafen Kiel (Freeport of Kiel)
Danimarka (1)	Kobenhavns Frihavn (Freeport of Copenhagen)
Finlandiya (2)	Lappeenranta Vapaaalue (Free Zone of Lappeenranta) Hangon Vapaasatama (Freeport of Hangon)
Fransa (1)	Zone franche du Verdon à Port de Bordeaux

⁶² Lütfü Öztürk, "Avrupa Birliği Sürecinde Serbest Bölgeler", Dış Ticaret Dergisi, Nisan 2003; içinde Commission of the European Communities, Commission Report: on the Measures to Implement Article 299(2) the Outermost Regions of the European Union, Brussels, 19.05.2000

⁶³ Öztürk, a.g.e., s.35

	(Free Zone of Verdon à Port de Bordeaux)
İngiltere (7)	Liverpool Free Zone Prestwick Airport Free Zone Ronaldsray Airport Southampton Free Zone Tilbury Free Zone Port of Sheerness Free Zone Humberstone Free Zone
İspanya (4)	Zona franca de Barcelona (Free Zone of Barcelona) Zona franca de C-diz (Free Zone of C-diz) Zona franca de Vigo (Free Zone of Vigo) Zona franca de Las Palmas de Gran Canaria (Free Zone of Las Palmas de Gran Canaria)
İrlanda (2)	Ringaskiddy Free Port (Dublin) Shannon Free Zone
İtalya (2)	Punto franco di Trieste (Free Zone of Trieste) Punto franco di Venezia (Free Zone of Venice)
Hollanda (0)	Rotterdam Port, Amsterdam Port, Schiphol Airport transit ticaretinde önemli yer almaktadır.
Portekiz (1)	Zona Franca da Madeira (Free Zone of Madeira ó CaniÁal)
Yunanistan (3)	(Free zone of Piraeus) (Free zone of Thessaloniki) (Free Zone of Heraclion)

* **Kaynak:** Lütfü Öztürk, a.g.e.; içinde Official Journal of the European Communities “Communication Publishing the List of Free Zones in Existence and in Operation in the Community (2002/C50/05)”, 23.02.2002

2. 2. 1. 1. Almanya’da Serbest Bölgeler:

Almanya’da 8 serbest ticaret bölgesi bulunmaktadır. Almanya’da serbest bölgeler, serbest liman idaresine bağlı olarak kurulup işletilirler. Bu bölgelerin döviz ile ilgili işlemlerini de Ekonomi Bakanlığı yürüttüğünden, Maliye ve Ekonomi Bakanlıklarının sorumluluğu altında çalışırlar.

Almanya’daki serbest bölgelere, yabancı menşeli mallar için gümrük vergileri ve diğer gümrük formaliteleri uygulanmaz. Mallar bölgede kaldıkları sürecinde veya

sonradan aktarma veya dışarıya tekrar ihraçlarına kadar vergilerden muaf tutulur. Ancak mallar bölgeden iç piyasaya tüketim için ülkeye girerse gümrük resmi ödenmesi gerekmektedir.

Serbest bölgede yükleme, sevkiyat, depolama, ayırma, etiketleme, bölme, yeniden ambalajlama, karıştırma, markalama, sergileme, gemi yapım ve onarım işlemleri, sigortacılık ve bankacılık faaliyetlerine izin verilmiştir. Ancak bölgede arsa satın almak yasaktır. Bundan ziyade uzun süreli kiralama, bina inşaatı, yanıcı ve patlayıcı madde, sanat eserleri, değerli metaller, para, değerli evraklar, canlı hayvanlar, kırılabilir malların bölgeye girişi izne bağlıdır.

Almanya'daki serbest bölgelerden bazıları şu şekilde özetleyebiliriz:

Bremen Serbest Ticaret Bölgesi – Weser Nehri'nin kuzeydoğusunda yerleşmekte olup, 6.000 metre uzunluğun kadar gemiler için manevra ve yanaşma imkânı sağlayan rıhtımına sahiptir. Kısa vadeli depolama aktarma malları için 24 milyon m² iskele sunmaktadır, uzun vadeli depolama ve üretim için 17.223.000 m², ayrıca 625.000 m² soğuk depo tesisleri mevcuttur. Açık depolama alanı ise 5.383.000 m² den fazladır. Gümrük hizmetleri günde 24 saat açıktır⁶⁴.

Bremerhaven Serbest Ticaret Bölgesi – yaklaşık 699 hektar toplam alanına sahiptir, bunun dörtte üçü kara alanıdır. İçinde bulunan dört liman havzasıyla toplam 10.000 metre gemi manevra ve yanaşma yeri, 1.025 metre okyanus gemi terminali yeri bulunmaktadır. Bölgedeki depolama ve diğer aktiviteler için mevcut olanakları işletenlerden yer kiralanabilir. Ayrıca bölgedeki olanakları kurmak isteyen firmalar kendi işlerini kurabilirler veya bölgedeki depolama şirketleri veya diğer firmalarla anlaşabilirler.

Emden Serbest Ticaret Bölgesi – yeni iç liman kısmı ile sahildeki diğer olanakları içeren bir bölgedir. Bölge ilk önce cevher, kömür ve kok kömürü aktarma ve depolama için kullanılmaktadır, ayrıca da diğer büyük parçalı malların işlenmesi ve bazı gemi depoculuğu da yürütülmektedir.

---

⁶⁴ Elmir HAGVERDİYEV, “Serbest Bölgeler: Ege Serbest Bölge Uygulaması”, İzmir, 1999, s.13

Emden serbest ticaret bölgesinden ülke içi ayrılmış kısımlara, büyük kargo aktarımının yapılabilmesi için özel gümrük tarifeleri düzenlenmiştir. Büyük kargolarla gelen cevher ve kömür için, gümrük yetkilileri mallar gelir gelmez gemi evrakları ile deklare eder ve depolama ile çekilmeleri için ilaveten gümrük muayeneleri yapılmaz. Bundan başka, bütün ticari mallar, gümrük tarafından normal olarak ele alınır, yani bu mallar bölgeden tamamen çekildikleri zaman ithalat deklare edilir. Gümrük günde 24 saat açıktır.

Cuzhaven Serbest Ticaret Bölgesi – iki ayrı bölgeden oluşur, birincisi “Amerikahafen” havzası ve ana limandaki yardımcı kıyı tesisleridir. Açık depolama için belirli yer gösterilmemiştir. İkinci bölge, Amerikahafen’in kuzeyindedir, orda öncelikle bankacılıkla uğraşanlar tarafından kullanılır. Bölgeyi kullanmak isteyen firmalar depo arazisinde yer kiralayabilirler. Tüm kontratlar, kiralar, binada yapılacak değişiklikler ve yeni inşaatlar, gümrük yetkililerince onaylanmaktadır.

Kiel Serbest Ticaret Bölgesi – Kiel Kanal’ının güneydoğu girişinde bulunmaktadır. Gemi depolama firmalarına ait birçok depolar mevcuttur. Bölgede malların imalat ve üretimlerine ait imkânlar bulunmamaktadır.

Hamburg Serbest Limanı – Coğrafi yerleşimi açısından önemli merkezi özellikleri taşımaktadır, Avrupa’nın en büyük limanlarından biridir. 16 km²’lik alanda faaliyet gösteren Hamburg Serbest Limanı, Hamburg eyaletinin oluşturduğu bir işletme şirketi marifeti ile idare edilmektedir. Özel olduğundan ziyade Hamburg serbest limanı Eyalet kanunlarının kullanıcı kazançları için geçerli muafiyet ve istisnaların genel eyalet uygulamasını içerir, bölge işleticisi şirkete ait soğuk hava depoları ve kapalı antrepoların var olduğu, bölgede depo kiralayan kullanıcı kuruluşlara her türlü hizmet verilmektedir. Dünyanın ve Almanya’nın her yerine depo teslimi dağıtım organizasyonunun işletici şirket tarafından istenildiğinde yapılabilmektedir. Bölgeye giriş ve çıkış basit ve kolaydır. Bilgisayar donanım ağı çok gelişmiştir. Giriş-çıkış ve bölge içi bilgisayar ara merkezleri oluşturulmuştur. Bölge bilgisayarına dünyanın neresinde olursa olsun depo kiralayan kullanıcının bağlantısının kurulabildiği, kullanıcı tarafından aracılığı ile bölge işleticisine depoya mal giriş veya depodan mal çıkışı konusunda iletilecek bilgiler süratle iletilir. Ayrıca istenilen ambalaj içine koyarak istenilen mağaza veya depoya ulaşım yoluyla teslim mahalline kadar bölge işleticisi

tarafından sorumluluğu alınarak sevk edebilmektedir. Yurt içine bölgeden mal çıkışı halinde gümrük bilgisayarı ile malın vergisi bildirilir.

Bölgede, endüstriyel üretim dışında, her türlü transit, depolama, dış ticaret, ambalajlama, montaj-demontaj gibi işlemleri, gemi yapım-onarım-bakım işlemlerinin yapılmasına müsaade edilmektedir. Depolamanın herhangi bir süre kısıtlılığı yoktur. Transit ticaretin yanında gemiden gemiye aktarma da yapılabilmektedir. Deniz yolu ile serbest limana gelen-giden mallar herhangi bir gümrük kontrolüne tabi tutulmamaktadır, işlemin serbest liman sahası içinde kalmak şartıyla, mümkün olabilmektedir. Serbest limana kara yolu ile giriş-çıkış yapan mallar gümrük denetimine tabidir. Firmalar açık alan depolaması yapabilmektedir. Malların giriş ve çıkışlarında herhangi bir ödeme yapmamaktadırlar. İşlem gören mallara menşe şahadetnamesi verilmesi için, en az %50 katma değer sağlanması gerekmektedir. Firmalar çalışanlarının ücretleri vergilendirmeye tabi olup, sosyal güvenlik mevzuatı uygulanmaktadır. Serbest liman alanı devlete aittir. İşçilerin grev hakları mevcuttur. Ayrıca bölgeye mal giriş ve çıkışında malın yükleme ve boşaltması sırasında polis ve gümrük kontrolü örnekleme ile yapılmaktadır, bunu hizmetin süratini ve güvenirliliği sağlamak için yapılmaktadır.

2. 2. 1. 2. İngiltere’de Serbest Bölgeler

İngiltere’de serbest bölgelerde faaliyette bulunan ithalatçılara sağlanan kolaylıklar daha fazladır. Serbest bölgelere getirilen mallar bölgede tutulduğu süre içinde gümrük vergilerden ve katma değer vergisinden muaf tutulur. Ancak malların bölge içinde el değiştirmesi halinde KDV’nin ödenmesi gerekmektedir. Malların üretimde kullanılması söz konusu ise gümrük vergileri ödenmesi zorunludur. İngiltere’de uygulanan tüm vergi ve çalışma mevzuatı serbest bölgelerde de geçerlidir. Buna göre KDV %15 oranındadır.

İngiltere’deki Serbest Bölgelerde Bazı Uygulamalar şu şekilde özetleyebiliriz:

- Sürekli mal yüklemesi yapan ithalatçılar için gümrükte “Özel teminat hesabı” açılır, böylece işlemler hızlilik kazanır ve ithalat işlemleri bir ay içerisinde kapatılır.

- Kota kapsamında mallar serbest bölgelerde kotaların açılması için bekletildiğinden kotalar açıldığında hemen ithalatı gerçekleştirmek mümkündür. Bu firmalar kotalardan en fazla yararlanma olanağına sahip olmaktadır.
- AT'nın tarım ürünleri dış ticaretinde uygulandığı fark giderici vergisi uygulanan serbest bölgelerde geçerli değildir. Bu nedenle ithal edilecek tarım ürünlerinin serbest bölgelerde depolanarak prelevman vergisinin düşük olduğu dönemlerde daha ucuza ithal edilebilmektedir.
- İngiliz serbest bölgelerinde birçok mal türüne rastlanmaktadır. En başta çimento ve tekstil mamulleridir. Tüm türlerinin yaklaşık %80'i ithalat, %20'si de ihracat konusu olmaktadır. Satılan malların %70'i hammadde ve makine, %30'u ise dayanıksız tüketim mallarından oluşmaktadır.
- İngiliz serbest bölgelerinin ihracatçılara sağladığı avantaj %50 den fazlası İngiltere'de üretilen malların menşe şahadetnamesi düzenlemesi kaydıyla AT'a gümrüksüz geçişi yapılabilmektedir. Böylece bir kısmı diğer ülkelerde üretilen mallar İngiltere'nin Topluluğa üyeliğinden yararlanılarak AT pazarına girebilmektedir.
- Serbest bölgelerde sigorta ödemeleri düşük tutulur, bunun nedeni ise serbest bölge sınırları üç metre yüksekliğindeki çitle çevrilmesi bölgenin güvenirliliği sağlanmaktadır. Böylece sigorta giderlerinden yaklaşık %60 tasarruf sağlanmaktadır.

2. 2. 1. 3. Fransa'da Serbest Bölgeler

Fransa Hükümeti, 1992 sonrasında Avrupa tek pazarına geçiş için mücadele edince ve aynı zamanda Avrupa'nın en büyük Frankfurt ve Londra gibi metropoliten bölgeleri ile rekabet edebilmesi için ekonominin büyüme hızına önem vermiştir. Özellikle 80'li yıllarda durgunluk dönemine rağmen alt yapı çalışmalarına, yol ve demiryolu yatırımlarına büyük önem verilmiştir. Serbest bölgeler de büyüme hızını arttırmanın bir aracı olarak görülmüş ve ülkede altı yerde serbest bölge kurulmuştur.

Fransa'nın serbest bölgelerde sunulduğu teşviklerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Fransız yatırım teşvikleri yasası çerçevesinde serbest bölgelerde yapılacak olan yeni yatırım ve mevcut tesisleri genişletme çalışmalarında nakit tahsisi veya diğer yatırım teşvikleri sınırlandırılmayacaktır. Teşvikler yasasına göre iki tür nakit tahsisi vardır. Birinci küçük işletmelere yönelik bölgesel tahsisat, ikinci ise yatırımının %25'i kalkınma bölgesinde olan büyük ölçekli firmalara verilen ülkesel boyuttaki teşviklerdir. Ayrıca Fransa Avrupa topluluğa üye olduğundan sonra Topluluk ile gerçekleştirilen tüm dış ticaret faaliyetlerinde gümrük vergileri söz konusu değildir.
- İhracat kredi sigortası ve ithalat-ihracat krediler kullanılabilir.

2. 2. 1. 4. Danimarka'da Serbest Bölge

Danimarka'nın Kopenhag şehrinde serbest ticaret bölgesi vardır. Bölge Kopenhag limanında kurulmuştur ve İskandinavya'nın en büyük serbest bölgesidir. Ayrıca Baltık Denizi bağlantısı olması, kuzey ve orta Avrupa ilişkileri ve ABD'ye yapılan düzenli kargo taşımacılığı Danimarka ekonomisine büyük bir katkı vardır.

Serbest ticaret bölgesine ithal edilen yabancı menşeli mallar için gümrük resmi veya diğer ithal vergileri ödenmez. Bölge içindeki idari yetkili "Serbest Liman Şirketi", kargoların kontrolü, yükleme ve boşaltma işleri, tartım, ölçüm ve etiketlenme artı nakliyattan da sorumludur.

2. 2. 1. 5. İrlanda'da Serbest Bölgeler

İrlanda'nın Shannon Uluslar arası Serbest Havaalanı'nın tüm alanı serbest ticaret bölgesidir. Bölgede havaalanı olanakları yanında, endüstriyel ve depolama imkânları da bulunmaktadır.

Yabancı menşeli mallar ve bunların serbest ticaret bölgesinde yapılacak işlem ve üretimleri için gerekli makine ve aksamı dâhil, Shannon uluslar arası Havaalanına İrlanda gümrük resmi veya vergileri ödenmeden getirilebilir ve ithal belgesi kontrolleri için müracaat etmeyebilirler. Dış mallar, İrlanda gümrük vergileri ve kısıtlamalarından bölgede kaldığı sürecinde ve sonradan dış ülkelere aktarılacak ise veya ihraç edilecek ise, muaf tutulurlar. Serbest bölgede satın alma, satış ve KDV ödenmektedir.

Eğer dış orijinli mallar, bölgede hiç işlem görmemişlerse, bölgeden doğru İrlanda'ya tüketim için sokulursa direkt olarak dışarıdan ithal edilen mallar gibi aynı oranda İrlanda gümrük resmi ve vergilerinin ödenmesi söz konusudur. Bununla birlikte, bölgedeki mallara ülke içinde tüketim için üretim, imalat, işlem veya paketleme yapılmışsa özel koşullar uygulanır. Bu ithalat, yalnız mamul madde içinde bulunan yabancı (ihraç) katkı maddeleri üzerinden vergilendirilir. Başka bir deyişle, ithal edilen mallarda bulunan yabancı katkı maddelerin orijini belli değilse veya ithal kısıtlamasına giriyorsa, İrlanda pazarına giren bu mallar (mamul madde durumunda) gibi oranda gümrük resmi ile vergilendirilirler.

Serbest ticaret bölgesini kullanan firmalara önemli ölçüde mali teşvikler sunulmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren firmalar ve bireyler İrlanda Vergi Yasası kapsamında gelir ve kurumlar vergisine tabidirler. Bölgede çalışan firmalar, mülkleri için ödedikleri mahalli vergilerden de kısmi olarak muaflardır. Ayrıca, imalat faaliyetlerinde bulunan firmaların, işçilerin iş bulabilmeleri ve hava nakliye ücretleri açısından havaalanına önemli faydalar sağladıkları için araç, gereç fiyatı üzerinden %50, stajyer işçi ücreti üzerinden %100 kadar geri ödenmeyen indirim hakkını kazanırlar.

Shannon serbest bölgesinde yapılacak olan spesifik araştırma-geliştirme çalışmalarında, özellikle yeni mamul geliştirme ya da üretim sürecini geliştirmeye yönelik projelerde proje bedelinin %50sine kadar kapital tahsisi yapılmaktadır. İrlanda'nın Avrupa Topluluğu üyesi olması nedeniyle İngiliz serbest bölgesindeki uygulama burada da geçerlidir. Shannon'dan AT' ye Re-export yapılan mallarda

topluluk sınırları içinde gümrük vergisi, malların varış tarihinden itibaren 6 veya 8 ya da 12 ay içinde ödenmektedir⁶⁵.

2. 2. 1. 6. İtalya'da Serbest Bölge

İtalya'daki serbest bölgeler kuzeydoğu sınırındaki Trieste ve Venedik körfezindeki Venedik Limanlarıdır.

Triasta Serbest Bölgeleri- İtalya'nın kuzeydoğusunda ve Yugoslavya sınırına yakın yerde bulunmaktadır. Bu Adriyatik limanı birbirine tren yolu bağlı dört ayrı alandan oluşur.

- Ana ticari liman bölgesindeki Puntı Franchi Vecchio e Nuovo: eski ve yeni serbest bölgeler ana ticaret liman alanının iki büyük kısmından oluşur ve birkaç deposu bulunmaktadır.
- Ana limanın güneydoğusundaki Servola Serbest Kereste bölgesi: bölgede kereste depolama, imalat ve nakliyeciliği yapılır. 92.900 m²'den fazla toplam alanı vardır.
- Serbest kereste bölgesinin Güneydoğusundaki San Saba Serbest Petrol Bölgesi: bölge öncelikle madeni yağlar ve türevlerinin depolamasında kullanılır ve kıyıda bulunan depoları, bayilikleri ile işleten petrol şirketleri tarafından yerleşilmiştir.
- Firmaların çoğunun imalat ve üretimle uğraştığı Triasta endüstri limanının güneydoğusunda yerleşen Zaile Endüstri Serbest Bölgesi: 288.000 m² toplam alanına sahiptir ve bunun 90.000 m²'si yeni endüstriyel faaliyetler için hazır bulunmaktadır. Bölgelerde işçilerin sendikal hakları mevcuttur⁶⁶.

---

⁶⁵ Dünya Çapındaki Serbest Bölgeler Uygulamaları, Erişim: <http://www.investments.com.ua>, (rusça kaynak) 12.10.2005

⁶⁶ Güner, a.g.e., s.35

2. 2. 1. 7. Hollanda'da Serbest Bölgeler

Hollanda, liberal gümrük uygulamaları ve giriş antrepo sistemiyle, dünyadaki diğer serbest ticaret bölgeleri ve serbest limanların verdikleri birçok özel imkân ve kolaylıklar sağlamaktadır.

Hollanda ekonomisi öncelikle endüstriyel olduğu için, çok fazla hammadde ithalatı yapar. Buna rağmen endüstriyel ürünün %30'u ihraç eder. Hollanda'da lojistik imkânları çok gelişmiştir. Nakliyat şebekeleri güçlüdür. Demiryolları sistemi yaklaşık 3.300 km uzunluğunda olup önemli tüm noktaları birleştirip ve komşu ülkelerden de bağlantılıdır. Karayolları şebekesi toplam 35.500 km civarında olup dörtlü şeritli otobanları içerir. Hollanda ülke içi suyolları 5.754 km uzunluğundadır. Gemilerin gidiş gelişlerine uygun nehirler ile kanallardan oluşur ve her iki, yöresel ve transit açısından çok önemlidir. Rotterdam ve Amsterdam Limanları, Ren'den İsviçre'deki Basel ve Almanya'da Main Nehri üzerindeki Bamberg'e kadar ulaşmaktadır, böylece tüm ticaret trafiği üstlenir.

Uluslar arası ticaret, öncelikle en büyük iki liman tarafından yürütülür. Bunlar Rotterdam ve Amsterdam. Avrupa Kıta'sındaki en hareketli liman olan Rotterdam, yılda 30.000 fazla gemiyi karşılar. Rotterdam'daki toplam trafiğin yaklaşık üçte biri transit ticaretten oluşur. İkinci büyük liman olan Amsterdam da Hollanda'nın ticari merkezlerindedir. Yılda yaklaşık 9.000 gemi uğramasına rağmen, Rotterdam'ın karşılaştığı toplam tonaj yalnız yaklaşık %15'ini idare edebilir. Amsterdam da transit ticaret önemli yer almaktadır ve trafiğin %45'ini kapsamaktadır.

İthal mallarının depolama ve işlemleri için kullanılan antrepoların Hollanda'nın birçok yerinde bulunmasına rağmen Rotterdam, Amsterdam ve Schiphol Havaalanındaki olanaklar çok yoğundur.

Hollanda'da serbest ticaret bölgesi veya serbest liman olmamasına rağmen, liberal gümrük uygulamaları ve geniş ve esnek sistemli antrepo ve gümrük depolama ambarları ile serbest ticaret bölgeleri veya serbest limanların sağladığı birçok avantajlar sağlamaktadır. Hollanda'da transit ticaret halindeki mallar veya sonradan ihraç edilecek olanlar, antrepo veya gümrük depolarında gümrük resmi veya diğer vergile ödenmeden depolanabilirler ve en az gümrük formalitelerine tabi tutulurlar. Ayrıca, Hollanda'da

ihracat için imalatı düşünölen mallara, gümrük resmi veya vergileri ödenmeden, geçici olarak girişlerine müsaade edilir.

İmalat için verilen Geçici İzni: Fabrika antrepo sistemine karşıt olarak, Hollanda'nın "Geçici Giriş" denilen liberal sistemi bulunmaktadır. Ki bu sistemle, ihracatçı firmalar kendi binalarında ihracata hazırlık için, gümrük resminden muaf olup ve firmaların bina ve müştemilatının gümrük memurlarının nezaretinde olmaksızın, ithal mallarının üretim, imalat, kullanım veya onarımlarını yapabilirler.

2. 2. 1. 8. Yunanistan'da Serbest Bölgeler

Yunanistan'da üç adet serbest bölge bulunmaktadır. Bunlar, Pire, Selanik ve Atina Serbest Bölgeleridir.

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar, o bölgede belirtilen şartları yerine getirince 10 yıl süre ile vergiden muaftır. Ayrıca serbest bölgelerde bulunan depoların m²'si yaklaşık 10 dolardan kiraya verilmektedir. Bölgeye giren ve çıkan mallar için gümrük ve diğer vergiler uygulanmamaktadır.

Selanik serbest bölgesinde 180.000m² açık ve 50.000 m² kapalı alan ile 20.000 ton kapasiteli tahıl deposu ve soğuk hava depolarını içine alan 700.000m²lik bir alan mevcuttur. Pire serbest bölgesinde ise 120.000m² kapalı ve 350.000m² açık alan bulunmaktadır⁶⁷.

2. 2. 2. A.B.D.'de Serbest Bölgeler

A.B.D.'nin 47 eyaletinde 180 Serbest Ticaret Bölgesi bulunmaktadır.

ABD'de serbest bölge organizasyonu'nun üst kademesine Ticaret Bakanlığı'nda, Maliye Bakanı ve Ordu temsilcisinden oluşan "Foreign Trade Zone Board" bulunmaktadır. Yeni bir bölgenin kurulup kurulmamasına ilişkin tüm kararlar bu kurul almaktadır.

---

⁶⁷ Kopilov Yuriy, Dünya Çapındaki Serbest Bölgelerin Uygulamaları; Kiev, 2003, s.82 (rusça kaynak)

Burada bulunan bölgelerde kurucu, kurucu işletici veya işletici kuruluşlar hizmet vermekte, kullanıcılar işletici kuruluşlarla anlaşma yapmaktadırlar. İşletici, kurucu tarafından denetlenmekte, kurucu da Foreign Trade Zone Board'a karşı sorumlu olmaktadır⁶⁸.

Bugün A.B.D.'de serbest bölgelerin üç temel tipi mevcuttur. Bunlar, dış ticaret bölgeleri, yatırım bölgeleri ve teknoparklar. Serbest ticaret bölgeleri Amerika'da 30'cu yıllarda dış ticaret bölgeleri olarak kurulmaya başlamışlar. Bu bölgelerde çok geniş kapsamlı hizmetler verilmektedir. Bunlar depolama, bölgeye getirilen malların ayıklanması ve paketlenmesidir⁶⁹.

Serbest bölgelerde fiziklen faaliyet göstermeyi mümkün olmayan firmalara Subzones uygulaması yapılmaktadır. Bu tür firmalar kendi işyerlerinde serbest bölge uygulamasına tabi olmaktadır.

Bölgelerde bütün işlemler gümrük vergisinden muaftır. Ancak gümrüklü sahaya mal veya hizmet satışında ithalatçı açısından vergi söz konusu olmaktadır. Vergi matrahı ya yabancı giderler üzerinden veya üretim sonucu elde edilen mal değerinden hesaplanmaktadır. İthalatçı, bu ikisinden kendisine en uygun olanını seçebilmektedir.

Serbest bölgelerde deklarasyon esastır. Ayrıca bölgelerde sadece hırsızlığa karşı güvenlik tedbirleri alınmaktadır. Gümrük muayenesi örnekleme usulü ile yapılmaktadır.

Bölgelerde kullanıcılara ait malların yükleme, boşaltma, taşıma hizmetlerinin yapılması işletici ve kullanıcı arasındaki anlaşmaya bağlıdır.

Amerika'daki en önemli serbest bölgeler: Miami, New York City, San Francisco, New Orleans, Kansas City, California, Chicago, Florida, Boston, Honolulu, Puerto Rico. Meksika ABD sınırı boyunca oldukça fazla sayıda Maquiladora adlı İkiz Fabrikalar bulunmaktadır⁷⁰.

Ayrıca Amerika'da teknoparklar bulunmaktadır. Amerika'da 1973 yılından itibaren toplam 84 teknolojik bölge faaliyet göstermektedir.. Bu bölgelerde 142 bin işçi

---

⁶⁸ Aleksandrova E., Dünya Ekonomisinde Özel Serbest Bölgeler, Uluslararası İktisat; No:10 Ekim 1997,s.15

⁶⁹ Serbest Bölgelerin Gelişimi; Kaynakça: <http://www.investments.com.ua>, (rusça kaynak), 05.02.2006

⁷⁰ Teknoparklar, İktisat, İşletme; Erişim <http://technopark.al.ru/>, Şubat 2006

ve 45 bin bilim adamı çalışmaktadır. En büyük teknopark Silikon-Wells sayılmaktadır. Dünyanın bilgisayar üretiminin %20'si burada gerçekleşmektedir. Amerika'da yakın zamanda 1000'e kadar serbest ticaret bölgenin kurulması hedeflenmiştir. Bölgelerde 3 milyar dolardan fazla sermaye çalıştırmasını hedeflenmektedir. Ek istihdam ise 100 bin kişi olacaktır.

A.B.D.'de teknoparkların iki çeşidi vardır: birincisi, birden bire oluşanlar, yani insanlar veya özel firmaların isteği sonucunda kurulanlar, diğer bir çeşidi ise, hükümet tarafından kurulan teknoparklar. İkinci tür parklar hala kurulmaktadır, fakat en gelişmiş ve meşhur olan parklar birinci tipe aittir. Mesela, onlardan biri California'daki Santa-Karla şehrinde Stanford Üniversitesi'nin yakınında yer alan "Silikon Vadisi"; Harvard ve Massachusetts üniversitelerinin yakınında yer alan "128'ci Boston Rotası"; Dük, Kuzey Carolina ve Kuzey Carolina Eyaleti üniversitelerinin olduğu bölgenin merkezinde yer alan "Kuzey Karolina Park-Üçgen" teknoparkları. Bu üç teknopark hem A.B.D.'de, hem de yurt dışında taklit edilecek modeller olarak biliniyor⁷¹.

Teknoparkların finansmanı farklı kaynaklardan yapılmaktadır. Bunlar: vakıflar, üniversiteler veya hayır kurumlar, yerel yönetim birimleri, fedalar kurumlar, bakanlıklar, sanayi firmalar ve de öz sermaye olabilir. Bazı teknoparklar kar amaçlı çalışmaktadır, diğerler ise kar amacı gütmeyen kuruluşlardır.

Son zamanlarda A.B.D.'de teknoparkların kuruluş prosedürleri yavaşlamıştır. Yeni teknoparkların kurulması yerine daha çok faaliyet gösteren teknoparklar uzmanlaşma, sanayi firmalarla iletişimi güçlendirme, geniş kapsamlı reklâm kampanyalarının piyasaya sunma ve yönetim sistemini iyileştirme yoluna gitmektedirler⁷².

---

⁷¹ Kopılov Yuriy, a.g.e., s. 121

⁷² Serbest Bölgelerin Gelişimi;Kaynakça: <http://www.investments.com.ua> (rusça), Şubat 2006

2.2.3. Ortadoğu'daki Önemli Serbest Bölgeler

2.2.3.1. Ürdün

Ürdün'deki Serbest Bölgeler ihracat faaliyetleri ve transit ticareti geliştirmek amacı ile kurulmuşlar. Bunlar, Aqaba, Zarqa ve Ürdün-Suriye sınırında kurulmuş olan serbest bölgeleridir. Her iki serbest bölgede de depolama, ambalajlama ve imalatla ilgili faaliyetler yürütülmektedir⁷³. Bundan ayrı, Suriye-Ürdün sınırında Queen Alia Uluslar arası havaalanı ve Sahab Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Queen Alia uluslar arası Havaalanı transit ticarete ve ileri teknoloji ürünleri, çevreyi kirletmeyen hafif sanayi mallarına yer vermektedir. Sahab Sanayi Bölgesi ise ihracat ağırlıklıdır.

Birçok ülkeden gelen çeşitli mallar, serbest bölgelerde ülke dışında kabul edildiğinden, satış vergisi ve diğer vergilerden muaf olarak depolanır ve imalat amacı ile saklanır.

Ürdün'deki serbest bölgelerde sağlanan olanaklar şu şekilde özetleyebiliriz:

- Serbest bölgede üretim faaliyetinde bulunan firmalar 12 yıl içinde gelir ve hizmet vergilerinden muaftır. Ancak, iç tüketime yönelik olan mallarda, bu malların depolama işlemlerinden doğan gelirler bunların dışında tutulmaktadır.
- İthal ve ihraç mallarına gümrük, ithalat ve satış vergisi uygulanmaz.
- Serbest bölgede çalışan yabancı personelin (Ürdün vatandaşı olmayan) maaşlarından gelir ve sosyal hizmet vergisi kesintisi yapılmamaktadır.
- Bölgede yapılan inşaatlara lisans, toprak ve mülkiyet harçlarından muafiyet tanınır.
- Yurt dışına yapılan kar transferine serbestlik tanınmaktadır. Ancak, transfer edilen karın bölgeye yatırılan sermayenin ve bu sermayeye ait kazancın olması gerekmektedir.
- Sanayi projelerinde kullanılan toprak ve demirbaş eşya harcamalarında %10 oranında kira bedeli muafiyeti uygulanır⁷⁴.

⁷³ "Jordan 's Free Zones", www.kinghussein.gov.jo/economy10.html, erişim tarihi: 06.10.2005.

⁷⁴ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., s.61-62

Serbest bölge bankalarının işlemlerini sadece döviz ile yapılmaktadır. Serbest bölge bankalarında yerli yabancı ayırımı yapılmamaktadır, dolayısı ile herkes kolayca hesap açabilmektedir.

2.2.3.2. Mısır

Mısır'da 230 sayılı Yatırım Kanunu kapsamında ülke içinde ve serbest bölgelerde yapılacak yatırımlar ayrılmıştır. Serbest bölgeler 230 sayılı kanun kapsamındadır ve her sektörde yatırıma açıktır. Bu bölgelerdeki yatırımlar, mısırda geçerli olan vergi kanunları ve ödenmesi zorunlu harçlardan muaftır. Serbest bölgede faaliyette bulunan firmalar bölgeye giriş ve çıkış yapan mal değerinin %1'i oranında yıllık harç ödemektedir. Eğer firmaların faaliyetleri mel mel giriş ve çıkışını gerektirmiyorsa, firmaların ödeyeceği harç miktarı yıllık geliri üzerinden hesaplanır ve gelirin %1 oranında harç ödenir. İhracata yönelik üretim yapan firmalar genellikle (en az %80'ini ihraç eden) serbest bölgelerde kurulabilmektedir ve dövizle işlem yapabilirler⁷⁵.

2.2.3.3. İsrail

01. Kasım 1958 tarihinde "Eliat" adlı yürürlüğe giren kanunla Serbest Ticaret Bölgelerin kurulmasına karar verilmiştir.

Bu kanun çerçevesinde bölgelerde faaliyet gösteren firmalara sağlanan teşvikler şunlardır:

- Katma değer vergisi ve istihdam vergisinden muafiyeti,
- Özel şahısların vergiye bağlı kazançlarının %10'u gelir vergisinden muaftır.
- İşverenlerin ödediği brüt ücretin %20'si kadar işverene iade edilmektedir.

---

⁷⁵ A. Suha Alacaklıoğlu, Türkiye'de Serbest bölgelerle Performansı ve Güncel Yaklaşımlar, İTO Yayını, No:70, İstanbul 1998, s.32

- Turistler tarafından döviz bedeli üzerinden satın alınana ithal malların dolaylı vergilendirme uygulanmamaktadır.

Ayrıca 1969 yılında yürürlüğe giren Serbest Liman Bölgeleri Kanunu'na göre, Harifa, Ashdod ve Eliat Limanları serbest liman bölgeleri kapsamına alınmıştır. Bu bölgelerde faaliyet gösteren firmalara ihracata yönelik üretimi yapmak şartı ile bazı kolaylıklar göstermektedir. Bu teşvikler şunlardır:

- Gelir üzerinden alınan tüm vergilerden yedi yıl boyunca muafiyet tanınmaktadır. Sonraki yıllarda ise muafiyet oranı maksimum %30 olacaktır.
- Sermaye kazançları vergiden muafır.
- Şirketlerin dağıttığı kar payı üzerinden tahsil edilen verginin %15'i iade edilmektedir.
- Emlak vergisi muafiyeti de dâhildir.
- Bölgede bulunan şirketler Maliye Bakanlığı'ndan sınırsız döviz kullanım izni alabilirler.

Bundan ayrı, ihracat işleme bölgeleri adı altında gerekli deneyim ve finansmana sahip şirketlerin yönetiminde kurulan ihracat bölgeleri vardır⁷⁶.

2.2.3.4. Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan serbest bölgelerin en önemli ve büyük avantajı, yabancı yatırımcılarına %100 yabancı kaynaklı firmaların kurmalarına izin vermesidir. Diğer kolaylıklar ise, kişisel gelir ve servet vergilerinin bulunmaması, bölgede faaliyette bulunan şirketlerden 15 yıl süre içinde kurumlar vergiler alınmamaktadır. Kar transferlerine tamamen izin verilmiştir, döviz kısıtlamalarının olmaması, hammaddelerin ithalinde gümrük vergilerden muaf olması, etkin bir iletişim sistemini içermesi, enerjinin bol olması, ithalatta ve ihracatta gümrük vergilerinden ve de gelirler vergisinden muaf olması. Ayrıca, bölgelerde sağladıkları çekici bir çalışma ortamının bulunması, insan kaynakların problemlerin olmaması, uzman kadrodan

---

⁷⁶ Erdoğan E., Ener M., a.g.e., s. 59-60.

oluşan serbest bölge otoritesinin yatırımcılara etkin danışmanlık hizmeti sunması tüm bunlar yatırımcıların ülkeye çekmek amacı ile yapılmış olup etkin bir altyapı oluşmasına teşvik etmiştir. Tüm bu teşviklerin olumlu bir katkı sağladıkları için ayrıca Jebel Ali Serbest Bölgesinin gösterdiği başarı sonrasında, Sharjah Uluslar arası Havalimanı, Dubai uluslar arası Havaalanı, Ajman, Fuja irah, Ras-al Khaimah ve Umm al-Qaiwain'da serbest bölgelerin kurulmasına yol açmıştır.

2.2.3.5. İran

İran'da dört büyük serbest bölge bulunmaktadır. Bunlar: Chabahar, Kish, Qeshm ve Sırjihan Serbest Bölgelerdir.

Bölgelerde hem ticaret, hem hizmet hem de turizm sektörleri için alanlar ayrılmıştır. Shabahar Serbest Bölgesi'nde, firmalar deniz ürünleri endüstrisi, petrol, petrol-kimya ürünleri, maden işleme, yiyecek endüstrisi, ayakkabı, deri, tekstil vb. sektörlerde faaliyet göstermektedir⁷⁷.

2.2.3.6. Bangladeş

Bangladeş'te serbest bölgeler genellikle, ihracat işleme bölgeleri (export processing zone) bulunmaktadır. Sadece ihracata açık yerli ve yabancı kuruluşlara açıktır. Başkent Dhaka ve Liman Kenti Chittagong yakınlarında 2 adet ihracat serbest bölgesi vardır. Bölgelerde üç çeşit yatırım yapılmaktadır. Bunlar:

- Yabancı ve yerli ortaklar tarafından kurulan firmaların yatırım harcamaları ortaklar arasında paylaşılır. Fakat ithal makine ve teçhizat bedelinin de yabancı ortak tarafından karşılanması şart vardır.
- Toplam yatırım harcamaları, yabancı yatırımcıların dövizleri ile karşılanır.
- İhracata yönelik yatırımları gerçekleştirmek için gerekli olan ithal mallarının, bunlar, makine, yedek parça, hammadde vs. döviz harcamayı

---

⁷⁷ Kopilov Yuriy, a.g.e., s.137

gerektiren bölümlerinin kredili ithalat ya da “kazandıkça öde” gibi sistemlere tabidir.

1996 yılında Bangladeş’te çıkarılan kanuna göre serbest bölgelerin özel sektör tarafından da kurulmasına izin verilmiştir.

Bangladeş’teki tüm ihracat bölgeleri Bangladeş İhraç İşleme Bölgeleri Başkanlığı’na bağlıdır. Bu kuruluş, gereken olan altyapı sağlanmakta ve çalışma izinleri çıkarılmaktadır. Fakat sendikal faaliyetler bölgede yasaktır.⁷⁸

2.2.3.7. Çin

Çin’de kurulmuş olan Serbest Bölgeler, yabancı sermayeyi ve yüksek teknolojiyi çekebilmek için kurulmuşlar. Yabancı sermayenin büyük bir bölümü Hong Kong, Tayvan, Japonya, Güney Kore, USA ve Almanya’dan gelmektedir. Çin gelişmekte olan bir Pazar olduğu için daha çok tüketilen ve az maliyetli mallar üretilmektedir. Bunlar tekstil, konfeksiyon, spor ayakkabılar, oyuncak ve büyük bir bölüm elektronik aletlerden oluşmaktadır.

İlk serbest bölge 24 yıl önce Shenzhen’de, Hong Kong’a komşu olan bir bölgede kurulmuştur. Ve her yıl bu bölge ortalama %31 oranında büyümektedir. Fakat ilerdeki yıllarda Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne üye olması gelecekteki yabancı yatırımcıları çekemeyeceğini düşünülmektedir. Çünkü dünya ticaret Örgütü’ne girişi ile birlikte Çin ekonomisi daha önce yabancı yatırımcılara sağladığı avantajlar genel olarak artacağı düşünülmemektedir⁷⁹.

---

⁷⁸ E. Erdoğan, M. Ener, a.g.e., s.65

⁷⁹ Erişim: <http://www.investments.com.ua>, 12.10.2005

2.2.4. Diğer Avrupa Ülkelerindeki Önemli Serbest Bölgeler

2.2.4.1. Bulgaristan

Bulgaristan'da Bourgas, Ruse ve Vıdın diye üç adet serbest bölge bulunmaktadır.

Bourgas Bulgaristan'ın en önemli serbest bölgesidir. Modern altyapıya ve güvenliğine sahiptir. En geniş antrepo ve özellikle otomotiv sanayi için dağıtım tesislerine sahip olarak çok sayıda yabancı yatırımcıya hizmet vermektedir. Örneğin, Daewoo marka otomobillerin ithalatı bu bölgeden yapılmaktadır.

Serbest bölgelere tanınan avantajlar şu şekilde açıklayabiliriz:

- Üretim, depolama, işleme veya re-export amacı ile serbest getirilen mallar katma değer ve gümrük vergisinden muafır.
- Bölge dışına kar transferine herhangi bir kısıtlama yoktur.
- Serbest konvertibl döviz kullanımı
- Serbest bölgeler gelişmiş demiryolları ile örülmüştür.
- İşgücü kalifiye olup işçi ücretleri düşüktür⁸⁰.

2.2.4.2. Rusya

Rusya Federasyonu'nda serbest bölgelerle ilgili herhangi bir federal mevzuat bulunmamaktadır.1991 yılında kabul edilen Yabancı Sermaye Kanunu ile Serbest Ekonomik Bölgelerin kurulması mümkün olmuştur. Ancak, bu bölgeler tam anlamı ile serbest bölge olarak faaliyet göstermemişler.

1999 yılında değiştirilen aynı adlı kanunda serbest bölgelere atıfta bulunamamıştır. Böylece Serbest Ekonomik Bölgeler olarak faaliyet gösteren alanlar hukuki statüleri ve gelecekteki durumları netlik kazanmamışlar.

---

⁸⁰ Zimenkov P., Serbest Bölgelerin Uygulamaları / Rossiyskiy Ekonomiceskiy Jurnal/ Dergi, No:3, 1999, s.17

Diğer yandan, Gümrük Kanunu'na göre 1997 yılında uygulamaya konulan bir düzenlemeyle, gümrüksüz alanlar oluşturulmuştur. Ancak, bu alanlarda Rusya Federasyonu'na yapılan ithalattan yine KDV'ye gümrük vergisi uygulanmaktadır⁸¹.

A. Kaliningrad Serbest Bölgesi:

Kaliningrad Serbest bölgesi, bir serbest bölge modeli oluşturmak üzere, civarda işlenecek veya tüketilecek belirli mallar için özel gümrük vergisi ve bazı vergi istisnaları uygulamaktadır. Fakat 1999 yılında vergiden muafiyeti sağlanan mal miktarına sınırlama geliştirmiştir⁸².

B. Nahodka Serbest Bölgesi:

Nahodka Serbest Bölgesi Asya ve Batı Avrupa'nın en iyi ulaşım bağlantısı noktasında bulunmaktadır. Şehir, önemli bir limana sahiptir. Her yıl 18–20 milyon ton mamul gelmektedir. Bu limanın 42 ülke ile bağlantısı olduğu için çok önemli ve stratejik bir yer almaktadır. Bu ülkelerden en önemli olanlar, Çin, Japonya, Amerika, Kanada ve diğer Pasifik Ülkeler.

Nahodka Serbest Bölgesi sadece endüstri bölgesi değil, ayrıca büyük bölümü yabancı sermayenin toplandığı yerdir. Yaklaşık 470 firmanın faaliyette bulunduğu bir bölgede 224 firma yüzde yüz yabancı sermayeli firmalardır.

Bölgede 14 adet banka, finans ve sigorta şirketleri ve telekomünikasyon hizmetleri oldukça gelişmiştir⁸³.

---

⁸¹ Zimenkov P., a.g.e., s.10

⁸² Serbest Bölgeler, Ekonomika Rossii-XXI vek; XXI yüzyıl-Rusya'nın İktisadı Dergisi, No:4, 2001, s.9

⁸³ Serbest Bölgeler, Ekonomika Rossii-XXI vek, a.g.e., s.24

2.2.4.3. Lituanya

Batlık ülkelerinden olan Lituanya'da 1996 yılında çıkarılan kanuna dayanarak Kaunas'da Serbest Ekonomi Bölgesi kurulmuştur. Bölgenin temel olarak iki fonksiyonu mevcuttur.

- Nakliye terminali, depolama ve mal tevzi yetidir.
- İhracat malı üreten sanayi bölgesidir.

Bölgede kurulacak firmalara tanınacak ayrıcalıklar 49 yılı kapsayacaktır⁸⁴.

2. 2. 4. 4. Ukrayna

1997 tarihli "Özel (Serbest) Ekonomik Bölgeler Hakkındaki Kanun"a göre, Ukrayna'da üç tip özel ekonomik bölge bulunmaktadır.

- 1) Özel (Serbest) Ekonomik Bölgeler,
- 2) Özel Yatırım Rejimine Tabi Bölgeler,
- 3) Kalkınmada Öncelikli Bölgeler

Bu üç çeşit serbest ekonomik bölgelerde farklı vergi ayrıcalıkları bulunmasına rağmen, genelde başlıca kurallar aşağıda belirtilenlerden oluşmaktadır:

Yatırım faaliyetleri ve yabancı yatırımlar ile ilgili Ukrayna mevzuatınca belirtilmiş olan tüm özel (serbest) ekonomik bölgelerde ekonomik faaliyetlerde bulunan bütün konu ve kişilere devlet tarafından yatırım koruma garantisi verilir.

Devlet; özel (serbest) ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan kişilerin gelirleri ve özel (serbest) ekonomik bölgeye yatırdıkları sermayeyi özel (serbest) ekonomik bölgenin dışına götürme haklarını garanti eder. Ayrıca, özel (serbest) ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan kişiler, maddi ve teknik malzemeleri getirir, ürünlerini satar, hizmet alıp sunabilmektedir.

---

⁸⁴ Zimenkov P., a.g.e., s.23

Özel (serbest) ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan kuruluşlar, Ukrayna devlet kuruluşlarınca düzenlenen devlet alım ihalelerine katılabilirler. Bütün kişiler özel (serbest) ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunabilirler.

Yabancı işçiler; özel (serbest) ekonomik bölgenin kredi ve finans kuruluşlarındaki tasarruf ve ilgili faizleri dâhil olmak üzere özel (serbest) ekonomik bölgede elde ettikleri gelirleri, Ukrayna dışına transfer edebilirler.

Özel (serbest) ekonomik bölgede çalışan Ukrayna vatandaşları, özel (serbest) ekonomik bölgenin içinde veya dışındaki kredi ve finans kuruluşlarında, aldıkları ücret cinsinden döviz hesapları açtırabilirler.

Özel (serbest) ekonomik bölgede çalışan Ukraynalı ve yabancı kişiler, paralarını gerek özel (serbest) ekonomik bölgenin içinde gerekse dışında (Ukrayna sınırları içinde), Ukrayna kanunları ile yasaklanmayan girişimcilik alanlarına yatırabilirler⁸⁵.

Ukrayna'da özel ekonomik bölge veya kalkınmada öncelikli yöre statüsü verilen bölgeler aşağıda belirtilmiştir:

- Azov Özel Ekonomik Bölgesi (Donetsk Bölgesinde)
- Donetsk Özel Ekonomik Bölgesi (Donetsk Bölgesindeki 18 şehir)
- Slavutiç Özel Ekonomik Bölgesi
- Mykolayiv Özel Ekonomik Bölgesi (Ukrayna'nın en büyük gemi üretim fabrikası da bu alanda bulunmaktadır.)
- Zakarpatye Özel Ekonomik Bölgesi
- Reni Liman Özel Ekonomik Bölgesi (Odesa Bölgesinde)
- Yavoriv Özel Ekonomik Bölgesi (Polonya sınırında Lviv Bölgesinde)
- Kurortopolis Truskavets Özel Ekonomik Bölgesi (Lviv Bölgesinde)
- Porto-Franco Özel Ekonomik Bölgesi (Odesa limanında)
- Kırım Limanı Özel Ekonomik Bölgesi

---

⁸⁵ Erişim: <http://www.foreigntrade.gov.tr>

- İnterport Kovel Özel Ekonomik Bölgesi
- Donetsk Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Sıvaş Kuzey Kırım Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Lugansk Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Zakarpatya Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Sumy Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Jitomir Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Kharkov Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Chernigov Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Volyn Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi⁸⁶

2.2.4.5. Polonya

Polonya’da Sovyetler birliği’nin dağılımından sonra oluşturan serbest bölgelerin sayısı 17’dir. Bunlardan ikisi teknoparktır. En büyük olanlar ise (altı adet Serbest Bölge) ülkenin güneyinde, beşi Batlık kıyılarında ve dördü de Almanya sınırında yerleşmektedir. Polonya’nın yabancı sermayeyi çekmek için 1995 yılında başladığı serbest bölgelerde kurumlar vergisi muafiyeti. AB tarafından birlik sözleşmesine aykırı bulunmuştur. Dolayısıyla, Polonya AB’ye uyum sağlamak için Ekim 1999 tarihinden itibaren yeni düzenlemelere gitmiştir. İlk başta kurumlar vergisi muafiyeti bir sonraki yıllarda %50 olarak düzeltilmiştir, 2001 yılından başlayarak yatırım harcamalarının %40-50’si ile sınırlandırılmıştır. 2001 yılından başlayarak yeni faaliyet ruhsatı verilmeyen Polonya’da yeni serbest bölgelerin kurulabilmesi için kurulacak bölgedeki işsizlik oranının ülke ortalamasının üzerine, yaklaşık %150 olması gerekmektedir. Bu uygulamanın tek istisnası teknoloji park olarak düşünülen Karakow Serbest Bölgesi’dir.

Neticelendirirsek, AB’ye üyelik sürecinde diğer ülkelerde de benzer sorular çıkmaktadır. AB sınırları içinde tek tip gümrük uygulamalarını aksatacak ya da rekabet kurallarına aykırı olacak uygulamalara sıcak bakılmamaktadır. Oldukça yaygın serbest

---

⁸⁶ Zimenkov P., a.g.e., s.27

bölge uygulamasına sahip olan ülkelerin iki farklı uygulamayı entegre etmelerinin güçlüğü kaçınılmazdır.⁸⁷

Sonuç olarak ABD, İngiltere, Almanya, Macaristan, Yugoslavya, Suudi Arabistan, Pakistan, Hindistan, Tayland, Çin gibi farklı rejimlerle idare edilen 80 ülkede, 450'nin üzerinde serbest bölge kurulmuş ve serbest bölgeler üzerinde gerçekleştirilen ticaretin hacmi 500 milyar dolara ulaşmıştır.

Yakın çevremizde yer alan serbest bölge sayısı 25 civarında olup, bunlar İran, Suriye, Lübnan, Ürdün, Mısır, Libya, Kuzey Kıbrıs, Güney Kıbrıs, Yunanistan, Ukrayna ve Romanya'da bulunmaktadır.

Bu gelişmelerin dinamiğini sağlayan unsur ise şu şekilde özetlenebilir: Gelişmiş ülkelerdeki işçi ve özellikle vasıfsız işçi ücretleri, gelişmekte olan ülkelerdeki işçilik ücretlerinin birkaç katıdır⁸⁸.

---

⁸⁷ Öztürk, a.g.e., s.35-36

⁸⁸ Kaynak: <http://tr.wikipedia.org>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERE YÖNELİK UYGULAMALARIN GELİŞİMİ

3.1. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELERİN TARİHÇESİ

Türkiye'de serbest bölge uygulamacılığının Cumhuriyet öncesi dönemlere 19.yy'a dek gittiğini söylemek mümkündür. Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde serbest bölge konusu ele alınmaya başlamıştır. O yıllarda, Rusya ve Romanya'da serbest bölgelerin kurulması ile İstanbul, uluslararası ticari alandaki üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştı. İstanbul'un durumunu koruyabilmesi için serbest bölgelerin gerekli olduğu görüşü üzerinde duruluyordu. 1870 yılında ilk olarak o zamanlar Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan ve Tuna nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yerde bulunan Sulina şehrinin serbest liman haline getirildiğini görmekteyiz. Daha sonra yine 1908 Devrimi sonrasında İttihat ve Terakki bu amaçla Çekmece Gölü veya Yedi Küle sahillerinde kurulması düşünülen serbest bölge için bir komisyon kurmuş, ancak ortaya çıkacak maliyetten çekinilerek bu girişimden vazgeçilmiştir⁸⁹.

Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda azınlıkların sahneden çekilmesi ile Türk tüccarları yeni iş alanları elde etmişler; ancak dış ekonomik ilişkilerde daha önce kurulmuş iş bölümünü değiştirememişlerdir. Türk tüccarları yabancı sermayenin yurt içi temsilciliği ve aracılığı görevini üstleniyorlardı. Bu dış ticaretindeki Türkiye'ye düşen pay çok küçüktü. Yabancı ticaret sermayesi Türk ihraç ürünlerini nihai üretime yakın bir safhadan ve dünya pazarlarındakinden daha düşük fiyatlarla satın alıp, yüksek kar elde ediyordu. Dış ticaret ilişkileri içindeki konumlarını kısa sürede fark eden Türk tüccarları 1923–1929 yılları arasında dış ticarettten aldıkları payı azaltan şartların değiştirilmesi için devletin önlem almasını istemişlerdir

Bu dönemde Türk ihraç ürünlerinin dünya pazarlarındakilerden düşük fiyatlarla satın almasının temel nedeni, Türk liman tesislerinin yetersiz kalması ve sadece birkaç

---

⁸⁹ Kaynak: www.isguc.org/arc-view.php?ex. – Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgelerin Gelişimi.

limanla bağlantılı bulunmasıydı⁹⁰. 1910–1927 yılları arasında İstanbul'a uğrayan gemi tonajı hızla düşüyordu, bu nedenle İstanbul'da bir serbest bölgenin kurulması limana eski durumunu kazanması gerekmektedir. İstanbul'un Pire, Selanik hatta Port Sait, Cenova ve Trieste'ye kaptırdığı ticari kapasiteye yeniden sahip olabileceği fikri gündeme gelmekteydi. Dolayısı ile 11.12.1926 tarihinde İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından toplandığı komisyon "İstanbul'da Serbest Bölge Kuruluşu" ile ilgili raporu hazırlayarak hükümete sunmuştur.

Türkiye'de serbest bölge kurma fikri ile ilgili meydana gelen tüm gelişmeler sonucunda, T.B.M.M. 1927 yılında 1132 sayılı, "Serbest Mıntıka Hakkında Kanun"u onaylanmıştır. Bu yasal düzenleme ile Ford Motor Company'ye Tophane Rıhtımı'nda otomobil, kamyon ve traktör montajı yapmak üzere sözleşme ile 1928 yılında özel bir izin verilmiştir. Ancak bu uygulamadan beklenen yarar sağlanamadığı için daha sonra vazgeçilmiştir.

Daha sonraları, 1946 yılında kabul edilen 4893 sayılı yasa ile doğrudan üretilen halı ve kilimlerle hayvan postlarının transit olarak Türkiye'ye ithal edilmesi ve gerek işlenerek gerekse işlenmeksizin ihraç edilebilmesi için "Serbest Yer" kurulması kararlaştırılmış, fakat bu uygulama da yürümemiştir.

1927 yılında yürürlüğe giren, "Serbest Mıntıka Hakkında Kanun", 21.12.1953 tarihinde kabul edilerek 29.12.1953 tarih ve 8595 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6209 sayılı, "Serbest Bölge Kanunu"nun 17'ci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Serbest Bölge Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile ilgili tüzüğün çıkmasına bağlanmış, bu tüzük de üç yıllık bir gecikme ile yürürlüğe girmiştir.

Serbest bölge için en uygun yer olarak İskenderun seçildi ve burada bir serbest bölge kuruldu. Fakat o dönemde Türkiye'nin ticari gelişimi ve yapısı bu konuya yeterli desteği sağlayamadığı için, ayrıca idari ve yerleşim koşullarının uygun olmaması, serbest bölge için yeterli tanıtımın yapılmaması v.b. gibi nedenlerden dolayı serbest bölgeler ile ilgili çalışmaların sürdürülmesine ara verildi.

Dünya ekonomisindeki gelişmeler ve yeni düzenlemeler Türkiye'de Serbest Bölgeler konusunu bir kez daha gündeme getirdi. Önce bu konuda bir teşkilatlanmaya

---

⁹⁰ Erdoğan E., a.g.e., s. 69

gidilerek, 1983 yılında Başbakanlık bünyesinde bir Serbest Bölgeler Müdürlüğü kurulması kararlaştırıldı. Daha sonra serbest bölgeler Devlet Planlama Teşkilatı'nın bünyesinde bir başkanlık olarak yer aldı. 1985 yılından itibaren de bölge müdürlükleri kuruldu. 1991 yılında çıkan bir kanun hükmünde kararname ile Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü ve bağlı bölge müdürlükleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesine alındı.

Türkiye Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, küreselleşme olgusu çerçevesinde, 1991 yılında World Export Processing Zones Association (WEPZA) – Dünya İhraç İşleme Bölgeleri Birliği'nin üyesi olmuştur.

Bugün dış ticaretin gelişmesinde etkin ve çağdaş bir kurum olarak kabul edilen serbest bölgeler ülkemizdeki kısa geçmişlerine rağmen önemli bir mesafe kaydetmiş bulunmaktadır. Türkiye serbest bölgeleri üzerinden tüm dünya ile ticari bağlantılar kurulmakta, mevcut bağlantılar devamlı surete geliştirilmektedir.

1985 yılından itibaren Türkiye'de farklı tarihlerinde 21 adet serbest bölge faaliyete geçmiştir, bunlar:

- Mersin ve Antalya Serbest Bölgeleri
- Ege ve İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgeleri
- Trabzon ve Adana (Yumurtalık) Serbest Bölgeleri
- İstanbul (Tuzla) Deri Serbest Bölgesi
- Doğu Anadolu (Erzurum) Serbest Bölgesi
- Mardin Serbest Bölgesi
- Avrupa (Çorlu) Serbest Bölgesi
- İstanbul Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi
- İzmir Menemen Serbest Bölgesi
- Rize, Samsun İstanbul (Trakya) Serbest Bölgeleri

— Kayseri ve Gaziantep Serbest Bölgeleri

— Bursa ve Denizli Serbest Bölgeleri (2000)'de Kocaeli ve TUBİTAK-MAM (2001)'de faaliyete geçmişlerdir.

3.2. SERBEST BÖLGE UYGULAMASININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.2.1. Olumlu Etkiler

A. İthalat Açısından Olumlu Etki

Türkiye'nin ithalat hacminin yaklaşık %95'lik bölümü sanayinin üretimini devam edebilmesi için gerekli hammadde ve ara mallarından oluşmaktadır. Hammadde ihtiyacının büyük bir kısmını ithalat yoluyla karşılayan endüstriyel kuruluşlarımız, üretimlerinde herhangi bir kesinti olmaması için gereğinden fazla stokla çalışma ihtiyacı duymaktadır. Ayrıca, ithalat işlemlerinin kolaylaştırılması ve ithalat maliyetinin düşürülmesi sonucu sanayideki üretim maliyetlerini de düşürecektir. İthalatta sağlanacak çabukluk, güvence, esneklik büyük ölçüde yerli üreticilerin üretim girdi maliyetlerine yansiyacaktır⁹¹.

İthalat için döviz sağlanmasında güçlük çekilmeyen dönemlerde dahi şirketler yurt dışına sipariş ettikleri malları 3–6 aylık bir bekleme süreci sonucunda elde edebilmektedirler. Bu durumda işletmeler bir miktar stok bulundurma gereğini hissetmektedirler. Şirketlerin sık sık karşılaşılan sorunlarından biri de ihtiyaç duyulan ithal malın ülkeye getirilme sürecinde ortaya çıkan sorunlar ve güvensizlik bu da isteğini güçlendirmektedir. Sonuçta, ülkemizin sınırlı döviz rezervleri gereksiz miktarlarda akreditiflere bağlanmakta ve de işletmeler ek mali yüklerle katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, depolama masraflarının neden olduğu maliyet artışları da ülke endüstrisinin ihracat piyasalarındaki rekabet olanaklarını azaltıcı rol oynamaktadır.

---

⁹¹ Toroslu V., a.g.e., s.66

Serbest bölgelerde bulunana depo ve antrepolarında gümrüksüz olarak ithal edilen mallar, ihtiyaç duyulduğu zaman ithal edildiğinden ithalatta hız ve kolaylık sağlanmaktadır. Böylece ithal malına bağlı olarak üretim yapmak zorunda olan firmalar, stokla çalışmak zorunluluğundan, stok maliyetlerinden ve gereksiz yere dövizlerini bağlanmaktan kurtulmaktadır.

Serbest bölgelerden ithal edilen malların bölgede görülerek alınması, kalite yönünden karşılaşılabilecek riskleri ve buna bağlı süre ve mali kayıpları da önlemektedir. Bunun yanında, endüstriyel kuruluşlar ihtiyaç duydukları kadar mal ithal etme olanağına sahip olduklarından büyük ithal malı partiler için önemli miktarda gümrük vergisi ödeme zorunluluğundan kurtulmaktadır.

B – İhracat Açısından Olumlu Etkiler

Serbest bölge uygulaması Türkiye'nin ihracatının gelişmesine olumlu bir etki doğmaktadır. Serbest bölgeye mal sevki ihracat sayılmaktadır, böylece bölgeye yapılan her türlü mal ve hizmet ihracı sonucu ülkeye daha çok döviz girdisi sağlanmış olacaktır.

İhracatçı önce tüm ihracat formalitelerini tamamlayarak malını bölgeye göndermekte ve burada stoklamaktadır. Daha sonra ihracat formaliteleri olmaksızın malını bölgeden diğer ülkelere gönderme olanağı bulabilmektedir. Ayrıca bu bölgelerde ihraç ürünlerinin ithalatçıların talepleri doğrultusunda yeniden işlenmesi veya ambalajlanması gibi işlemler yapılabilmektedir. Bu sayede ihracatçılarımız zaman kazanmakta ve rekabet açısından avantajlı konuma geçmektedir.

İthalatçı mal bölgede bulunduğu süre içinde uluslararası piyasaları izleyebilir ve en uygun satış olanaklarını elde edebilmektedir. Böylece ihracatçı malını sevk etmede sürat, esneklik ve daha iyi rekabet olanakları sağlamaktadır.

Serbest bölgelere girişi yapan mallar gümrük vergilerden muaf tır, dolayısıyla ihraç için üretilen malların maliyeti düşmektedir. Böylece bölgelerde üretilen malların uluslararası piyasalarda rekabet gücü artmaktadır.

Diğer bir olumlu etki ise, serbest bölgelere gelen yabancı sermaye ile birlikte ileri teknolojilerinin girişi de olmaktadır. Bunun sonucunda bu bölgelerde ileri teknoloji ile üretilen malların kalitesi ve rekabet olanakları yüksek olmaktadır.

C – Transit Ticareti Geliştirme

Türkiye transit ticarete uygun bir coğrafi yapısına sahiptir. Uluslar arası ticarete Avrupa'yı Orta Doğu'ya bağlayan tek kara yolu Türkiye üzerinden geçmektedir. Batının, Orta Doğu ile deniz bağlantısını kuran Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de kıyıları bulunmaktadır. Ayrıca İran ve Irak ile kara sınırı, aynı zamanda da Akdeniz'de limanları olan Türkiye, büyük transit ticareti avantajlarına sahiptir. Bundan başka uluslar arası taşımacılığa da büyük bir yararı vardır. Bu nedenle serbest bölgeler bu avantajlardan ve kolaylıklardan daha fazla yararlanma imkânlarını sunarak taşımacılıktan elde edilen geliri artırmaktadır⁹².

D – Yerli Üretim Açısından Olumlu Etkiler

Türkiye'deki endüstriyel kuruluşlar serbest bölgeler yoluyla ihracat kolaylıkları elde ettikleri için yerli üretimi de olumlu yönde etkilemektedir. Söz konusu kolaylıklar hammadde temininde esneklik ve süreklilik sağlanması, maliyetlerin düşürülmesi şeklinde sıralanabilir. Bu arada serbest bölgede yerleşen kuruluşların ülkemizdeki endüstriyel kuruluşlardan girdi talebinde bulunması da Türkiye'nin üretim ve ihracatını olumlu yönde etkilemektedir.

E – İstihdam Etkisi

Serbest bölgeler kuruldukları ülkenin işgücü için yeni istihdam olanakları yaratırlar. Serbest üretim bölgelerinin istihdama etkisi daha yüksektir. Bunun nedeni de serbest üretim bölgelerinde kurulacak olan sanayi kuruluşları önemli bir istihdam hacmi

---

⁹² Erdoğan E., a.g.e., s. 100

yaratacaktır. Ayrıca, Serbest bölgede yarattığı doğrudan istihdamın yanında, bölgedeki üretim ve ticari faaliyetlerle ülke içindeki diğer faaliyetlere etki ederek dolaylı istihdam ayartır⁹³.

Türkiye’de de 80’li yıllarda basın tarafından serbest bölgelerin bu yönü ön plana çıkarılmış, serbest bölgelerde işsizlere yeni iş olanakları doğacağına ilişkin haber ve yorumlar gazetelerde yer almışlar. Türkiye’deki serbest bölgelerde kurulacak olan sanayi kuruluşları Türkiye’den işçi ve yönetici personel talebinde bulunurken, bölgedeki ticari ve hizmete yönelik kuruluşlarda yani istihdam olanakları sağlayacaktır. Türkiye’de yaklaşık 39.046 kişi serbest bölgelerde istihdam edilmektedir. Serbest bölgelerdeki istihdam dolaylı katkılarını da göz önünde bulundurulmasıyla küçümsenmeyecek bir istihdam potansiyelinden söz edilebilir. Bu konuda bkz. Tablo 6, sayfa 78.

Serbest bölgelerdeki istihdam dağılımını gösteren yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi toplam istihdamın yaklaşık %30’u Ege Serbest Bölgesi’nde, %17’si Mersin Serbest Bölgesi’nde ve %13’ü de Bursa Serbest Bölgesi’ndedir. Çalıştığı işçi sayısına göre ilk üç sırayı yukarıda adı geçen serbest bölgeler almaktadır. Büro personeli sayısına göre ise İstanbul AHL Serbest Bölgesi, İstanbul Deri ve Mersin Serbest Bölgesi ilk üç sıraya girmektedir. Dikkati çeken bir diğer nokta ise, Kayseri’de istihdam edilenlerin tamamını işçi statüsünde olmasıdır.

F – Döviz Geliri Sağlama

Serbest bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerin hemen hemen hepsi dolaysız ve dolaylı yoldan ülke ekonomisine döviz kazandırıcı bir rol oynar. Serbest bölgeler yoluyla Türkiye’ye döviz kazandıran faaliyetler şu şekilde sıralayabiliriz:

- Serbest bölgede çalışanlara ücretleri döviz olarak ödendiği için, bölgede çalışan Türk işgücüne ödenen ücretler döviz kaynağı olmaktadır.
- Bölgede faaliyet gösteren kuruluşlardan alınan her türlü vergi, resim ve harçlar da döviz geliri sağlanmaktadır.
- Serbest bölgelerdeki her türlü arazi ve bina kiralari, bölgedeki depo, antrepo, liman tesislerinden elde edilecek kira ve harçlar, gemi ve diğer

---

⁹³ Kaynakça: <http://tr.wikipedia.org>

araçların bakım ve onarım, bunlara ikmal yapılması, kumanya sağlanması, bölgede çalışan kişi ve kuruluşlara sunulan her türlü hizmet döviz geliri sağlar.

- Serbest bölge kullanılarak yapılan ithalat daha önce de belirtildiği gibi çeşitli yönlerden döviz tasarrufu sağlayarak, ülkemiz döviz rezervlerinin artmasına dolaylı yoldan katkıda bulunmaktadır.
- Bölgedeki kuruluşların Türkiye ile olan gerisel bağılılığı sonucu elde edilecek döviz gelirleri; elektrik, su gibi kamu hizmetlerine ait olabileceği gibi, ülkemizdeki çeşitli ticari ve endüstriyel kuruluşlardan her türlü hammadde, ara malı, malzeme, çeşitli hizmet alımları şeklinde gerçekleşmektedir.
- Serbest bölge aracılığı ile gerçekleştirilecek transit ticaret faaliyetleri önemli bir döviz kaynağıdır.

G – Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi Açısından Etkisi

Serbest bölgeler özellikle serbest üretim bölgeleri, bir takım cazip koşul ve ayrıcalıklar sağlayarak yabancı yatırımları çekmesi için uygun zemin yaratmaktadır.

Yabancı sermayenin çekilmesi Türkiye'ye yeni istihdam yaratmak, döviz geliri sağlamak, yeni teknoloji getirmek, yerli işçi ve yöneticilerin niteliğini yükseltmek, modern teknolojiye alışmalarını sağlamak gibi yararlar sağlamaktadır.

H – Hizmet Sektörünün Çalışma Alanını Geliştirir

Serbest bölgeler başta bankacılık, sigortacılık ve acentelik faaliyetleri olmak üzere hizmet sektörünün çalışma alanını geliştirir.

Serbest bölgelerdeki kıyı bankacılığı faaliyetleri, ülkemizdeki bankalara yeni bir uzmanlaşma alanı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra örneğin, düşük faizli döviz şeklindeki kredi olanaklarından yararlanabilmesi serbest bölgedeki faaliyet gösteren firmalar

açısından çok büyük bir avantajdır⁹⁴. Diğer taraftan ise bölgedeki çalışan bankalar ise mevcut olan müşteri portföyünü genişletip kar gelirini yükseltebilmektedirler. Tüm bu faaliyetler serbest bölgeye bir hareketlilik getirecektir.

Serbest bölge uygulamalarında, fuarcılık, sigortacılık ve acentecilik hizmetlerine ihtiyaç duyulması bu faaliyetlerde de büyük oranda gelişmeye rol açmaktadır⁹⁵.

K – Firma ve Kuruluşların Elde Ettiği Yararlar

Serbest bölgeler yerli ne yabancı firmalar için alt ve üst yapısı olan, uygun ve hazır kuruluş yeri hazırlamaktadır. Serbest bölgelerde çalışacak firmalar açısından serbest bölgeler ucuz hammadde, yardımcı madde, ucuz işgücü ve enerji sağlamaktadır. Yurt içinde bulunan yerli ticari ve sanayi kuruluşlar açısından bakacak olursak, serbest bölgeler bu kuruluşlara ithalatın dolaysız ve zamanında yapılmasını sağlayabilmektedir. Bunun yanında serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayıldıklarından vergi, resim, harç vs. uygulanmaması da firmalar için avantaj sağlamaktadır.

3.2.2. Olumsuz Etkileri

Serbest Bölgelerin ülke ekonomisine çeşitli olumsuz etkileri olabilmekte ve bazı durumlarda yerli firmalara zarar verebilmektedir. Söz konusu olumsuz etkileri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz⁹⁶.

A – Kaçakçılık Yönünden

Serbest bölgelerin en büyük sakıncalarından biri kaçakçılık ve uyuşturucu ticareti, kumar gibi yasa dışı faaliyetlere uygun ortam hazırlayabilmesidir⁹⁷. Serbest

---

⁹⁴ Erdoğan E., Ener M., a.g.e. s. 102

⁹⁵ Erdoğan E., Ener M., a.g.e. s. 102

⁹⁶ Köroğlu Ö.; “Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz etkileri” Yaklaşım Dergisi, Yıl:7, Sayı 75, 1101010, Ankara, s.47

⁹⁷ Bedestenci Ç, a.g.e., s. 307

bölgelerde kaçakçılık, ancak sınırların iyi belirlenmemesi, giriş ve çıkışta ve bölge çevresinde gerekli güvenlik önlemlerinin alınmamasından kaynaklanmaktadır. Sınırları iyi belirlenmiş gümrük duvarları inşa edilmiş, giriş-çıkış noktaları, kara ve deniz sınırları iyi bir şekilde kontrol altında tutulan bir serbest bölge için kaçakçılık tehlikesi son derece düşüktür.

B – Yurt İçi Sanayi ile Rekabet

Serbest bölgede üretilen ürünlerin yerli mallarla rekabet edeceği ve yerli endüstrileri olumsuz etkileyeceği de sık sık eleştiri konusu yapılmaktadır. Bu görüşlere katılmak güçtür. Çünkü endüstriyel üretim serbest bölgelerin sadece üretim bölgesi türünde gerçekleştirilebilir. Bu tür bölgelerde üretilmiş olan malların de ev sahibi ülke piyasasına girişi yasaktır. Çünkü bu bölgeler sadece ihracata yönelik faaliyet gösterirler.

C – Kaynak İsrافی

Serbest bölgelerin kurulması için hazine topraklarından yararlanılması, kaynak aktarılması, alt yapı hazırlanması vs. harcamaların yapılması devlet tarafından kaynak israfına uğramasına neden olmaktadır. Gereksiz yerlerde kurulmuş ve faaliyet kapasitesi düşük ta da hiç faaliyette bulunamayan serbest bölgeler ekonomiye büyük bir zarar vermektedirler. Ya da çok büyük tutarlara ulaşan alt yapı yatırımları sebebiyle bazı serbest bölgelerin çok uzun sürelerde kendilerini amorti edemediği ve başlangıçta maliyet-hâsılat analizinin iyi yapılmadığı bilinmektedir⁹⁸. Bu yüzden serbest bölgeyi kurmadan önce ilerde bu bölgenin ekonomiye sağlayacağı getirisini bugünden hesaplayıp ölçmeyi gerekmektedir.

---

⁹⁸ Bedestenci Ç, a.g.e., s. 307

D – İthalata Baskı

Genellikle reeksporta yönelik çalışan ve yabancı firmaların yoğun olduğu serbest bölgelerdeki firmaların bazılarının daha çok miktarda ucuz dış girdi kullanma arayışı ithalatı artırıcı bir baskı oluşturabilmektedir.

E – Yerli Firmalara Karşı Rekabet Üstünlüğü

Serbest bölgelere gelen yabancı firmaların teknolojik üstünlükleri yanında bu bölgelere sağlanan teşviklerden de yararlanarak yerli firmalara karşı rekabet üstünlüğü elde etmeleri olasılığı ülke açısından önemli bir sakıncadır⁹⁹.

F - Kar Transferi

Yabancı sermayeli bazı firmalar karlarının bir kısmını, transfer fiyatlaması yolu ile kendi ülkelerine aktarabilmektedir. Bunun sonucunda ise bölgelerin yarattığı katma değer potansiyel değer karşısında oldukça yetersiz kalabilmektedir.

3.3 Türkiye’de Serbest Bölge Modelleri

Türkiye’de serbest bölgelerin kuruluşunda üç temel modelin uygulandığı görülmektedir.

Birinci modelde serbest bölgeler kamu arazi üzerine kurulmakta ve altyapı harcamaları devler tarafından yapılmakta, üstyapı harcamaları ise işletici ve kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modelin örneği Antalya ve Mersin Serbest Bölgeleridir.

İkinci modelde serbest bölgeler kamu arazisi üzerine kurulmakta fakat altyapı harcamaları bölge kurucu ve işletmecisi tarafından yapılmaktadır. Bu modelde üstyapı

---

⁹⁹ Toroslu V., a.g.e., s. 68

harcamaları ise bölge kurucu ve işletmecisi ile kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modele örnek olarak Ege ve Trabzon Serbest Bölgeleri olmaktadır.

Üçüncü modelde ise serbest bölgeler bölge kurucu ve işletmecisine ait arazi üzerine kurulmakta ve altyapı harcamaları da bu kuruluş veya şirket tarafından yapılmaktadır. Üstyapı harcamaları bölge kurucu ve işletmecisi ile kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modellere örnek olarak İstanbul Deri ve Mardin Serbest Bölgeleri gösterebiliriz.

3.4. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERİN FAALİYETLERİ

Türkiye'de 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile başlayan faaliyetler aşağıda özetlenmiştir.

3.4.1. Serbest Bölgelerdeki Faaliyet Konuları

Serbest bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulunca (3218 sayılı kanunun 4. maddesinde ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu tarafından) uygun görülecek her türlü sanayi, ticari ve hizmet sektörüyle ilgili faaliyetler yapılabilir. Ancak bazı serbest bölgeler ihtisas bölgesi niteliğindedir¹⁰⁰.

Üretim açısından bakacak olursak, Türkiye'deki serbest bölgelerde, imalat sanayine yönelik faaliyetler, tekstil mamulleri ve hammaddeleri, aksesuarları ve konfeksiyon, elektronik, optik, tıbbi elektronik, elektrikli ölçü aletleri, bilgisayar, beyaz eşya ve benzeri ekipmanların üretimi ile her türlü tarımsal ve sanayi üretimi faaliyetleri yapılmaktadır. Ticaret ve hizmet faaliyetleri açısından bakıldığında, alım-satım, ambalajlama, tasnifleme, depo işletmeciliği, finansal kiralama, danışmanlık, tamir, montaj, etiketleme vs. tüm benzeri ticari faaliyetleri kolaylaştırıcı faaliyetler ile

---

¹⁰⁰ Erdoğan E., Ener M., a.g.e. s. 103

bankacılık, sigortacılık, müşavirlik ve mühendislik gibi uygun ve çevre kirliliği yaratmayan hizmet faaliyetleri yer almaktadır¹⁰¹.

3.4.2. Türkiye’deki Serbest Bölgelerde Bankacılık Faaliyetleri

30.11.1990 tarihli ve 90/1210 sayılı Bankalar Kurulu kararı ile İstanbul’da kıyı bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi için serbest bölge belirlenmiştir. Kıyı bankacılığı faaliyetlerinin yapılması ve şube açılması 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 7/5. maddesine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulu’nun iznine bağlıdır. 90/999 sayılı Serbest bölgelerde Banka Kurulması ve Yabancı Bankaların Şube Açma Esaslarına ait karar 20.10.1990 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Türkiye’de bankaların serbest bölgelerde şube açılmasının amacı; serbest bölgelerde bulunan firmalara bankacılık hizmeti verebilmektir. Serbest bölge bankacılığı konusunda özel düzenleme olmadığı için, serbest bölge bankacılığı, Bankalar Kanunu, Serbest Bölge Kanunu ve Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği Hükümleri’ne göre yürütülmektedir (bankalar arasında birliktelik sağlayabilmek için bazı banka temsilcileri ve Hazine yetkilileri arasındaki koordinasyon toplantısında uygulama yönetmeliği çıkarılması gerektiği vurgulanmış ve 30.07.1999 tarihli 40314 sayılı Bankalar Duyurusu yayınlanmıştır.)¹⁰²

A - Kıyı (OFF Shore) Bankacılığının Özellikleri

Kıyı bankacılığı’nın özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- ✓ Sadece özel olarak belirlenmiş yerse (İstanbul, Ataköy- Galeria) kurulabilir.
- ✓ Çalışanlar T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik mevzuatına bağlıdır.
- ✓ Türkiye’de ya da yurt dışında kurulmuş bir banka ya da finans kurumunun en az % 40’ına sahip olacağı anonim şirket şeklindeki

¹⁰¹ “Serbest Bölge Tanımı, Amacı, Türleri ve Yönetimi”, Vergi Sorunları Dergisi, Ağustos 2001, s.28

¹⁰² “Serbest Bölge Tanımı,...”, a.g.e., s. 29

bankalar ya da Türkiye’de fiilen bankacılık faaliyetinde bulunmayan yabancı bankanın şubesi olmak gerekmektedir.

- ✓ Başlangıç sermayesi minimum 1 milyon dolardır.
- ✓ Bankalar Kanunu’na bağlı değildir.
- ✓ Dışarıda yerleşik sayılırlar, Türkiye’de kuruluşlara verecekleri krediler de dışarıdan sağlanmış sayılır.
- ✓ Kredilere uygulayacakları faiz oranı ve komisyonları serbestçe belirleyebilirler.
- ✓ Borsaya üye olmazlar, aracılık faaliyetlerinde bulunmazlar, bono, tahvil, hisse senedi karşılığında ödünç para alamazlar
- ✓ Kambiyo mükellefiyetleri ile gümrük, vergi ve harçlardan muaftırlar.
- ✓ Kazançlarını serbestçe transfer etme hakkı vardır.
- ✓ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na bağlı değildirler, mevduat munzam karşılığı ve dispoñibilite yükümlülükleri yoktur¹⁰³.

B – Serbest Bölge Banka Şubelerinin Özellikleri

Serbest bölge banka şubelerinin özellikle şu şekilde açıklayabiliriz¹⁰⁴:

- ✓ Türkiye’deki serbest bölgelerde kurulabilirler.
- ✓ Bankalar Kanunu’ndaki şube açma şartları geçerlidir.
- ✓ Çalışanlar T.C. Çalışma Sosyal Güvenlik mevzuatına bağlıdır.
- ✓ Sermaye tahsisi zorunludur. Ancak belirli bir başlangıç sermaye limiti yoktur.
- ✓ Dışarıda yerleşik sayılırlar.
- ✓ Türkiye’de yerleşik bulunan kişilerin bu bankalardan aldığı krediler yurt dışından alınmış sayılmaktadır.
- ✓ Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar ve yurt dışındaki gerçek be tüzel kişilerden mevduat kabul ederler.
- ✓ Ayır bir tüzel kişiliklerine sahip değiller.

¹⁰³ “Serbest Bölge Tanımı,...”, a.g.e., s. 31

¹⁰⁴ “Serbest Bölge Tanımı,...”, a.g.e., s. 31-32

- ✓ Uluslar arası mal ve sermaye hareketlerinin gerektirdiği her çeşit bankacılık işlemine aracılık yaparlar.
- ✓ Verebilecekleri kredi tutarı, kredilerine tahsis edilen sermaye ve topladıkları mevduat ve fonlarla sınırlıdır.
- ✓ Kambiyo mükellefiyetleri, gümrük, vergi ve harç mükellefiyetlerinden muaftır.
- ✓ Kazançlarını Türkiye'ye getirebilirler.
- ✓ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na bağlıdırlar. Mevduat munzam karşılığı ve genel disponibilite yükümlülükleri mevcuttur.

3.5. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERDE YATIRIMCILARA SAĞLANAN TEŞVİK VE AVANTAJLAR

Türkiye'de serbest bölgelerde yatırımcılara sağlanan teşvik ve avantajları şu şekildedir:

- Serbest bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mevzuatı uygulanmaz. Bölgede bulunan işletmeler, gelir, kurumlar vergisi ve KDV dâhil olmak üzere tüm vergilerden muaftır. İşgücü ücretlerinden gelir vergisi de ödenmediğinden işçilik maliyetleri yaklaşık %25–30 düşük olmaktadır.
- Bazı serbest bölgelerde süresiz olan vergi muafiyetine karşılık başka serbest bölgelerde bu muafiyet belirli sürelerle sınırlandırılmıştır. Yine de buradaki yatırımlar kısmen veya tamamen amortismanlar, finansal ve pazarlama gibi diğer avantajlara bağlı olarak var olmaktadır.
- Türkiye'deki gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri sonucu elde ettikleri gelir, kambiyo mevzuatına uygun olarak Türkiye'ye getirildiğinden gelir ve kurumlar vergisinden muaftır. Bu ve aşağıda belirtilmiş olan diğer hususlar 6 Şubat 2004 yılında 5048 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapması Hakkında Kanun” ile kanununun vergi teşvikleri konusunda bazı yenilikler yapılmıştır. Bunlar;

- 1) Anılan Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce serbest bölgede faaliyet ruhsatı almış olan gerçek ya da tüzel kişiler;

- Çalıştırdıkları işçilerin ücretleri üzerinden 2009 yılına kadar gelir vergisi ödemeyeceklerdir,
- Bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler nedeniyle doğan her türlü vergi, resim ve harçtan 2009 yılına kadar muaf tutulacaktır.

2) 06.02.2004 tarihinde ve bu tarihten sonra bölge kullanıcısı olan gerçek ya da tüzel kişilerden sadece;

Üretim ruhsatı faaliyet gösterenlerin imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden muaf olacaktır.

- Bölgeden elde edilen gelir hiçbir izne ve vergiye bağlı olmadan yurt dışına ya da Türkiye'ye transfer edilebilmektedir.
- Serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayıldığından dolayı, serbest bölgelerle Türkiye'nin diğer yerleri arasındaki ticarete dış ticaret rejimi hükümleri uygulanır. Böylece, Türkiye'den serbest bölgeye satılan mallar ihracat rejimine, serbest bölgeden Türkiye'ye satılan mallar ise ithalat rejimine bağlıdır. Serbest bölgeler arasında ve serbest bölge ile diğer ülkeler arasında dış ticaret rejimi hükümleri uygulanmaz. Mallar serbest bölgeden Türkiye dışına ve Türkiye'deki diğer serbest bölgelere ihracat rejimine bağlı olmadan sevk edilir ve ithalat rejimine bağlı olmaksızın serbest bölgeye getirilir. Serbest bölgeden diğer ülkelere Türkiye üzerinden gönderilen mallara, yurt dışından getirilen serbest bölge menşeli malların Türkiye'den geçişi transit rejimine bağlıdır.
- Serbest bölgeye getirilen Türkiye, AB kökenli ya da buralarda serbest dolaşımında olan mallar, serbest dolaşımında bulunma statüsü değişmediği için, Türkiye'ye ya da AB üyesi ülkelere girişte gümrük vergisi ödenmez. Üçüncü ülke kökenli malların serbest bölgeye girişinde ve bunların Türkiye ya da AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi durumunda gümrük vergisi ödenmez. Ancak, serbest bölgelerden Türkiye'ye ya da AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşımında olmayan üçüncü ülke kökenli mallar Ortak Gümrük Tarife'si zorunlu olduğundan dolayı belirtilen orandan gümrük vergisi ödenir.

- Sağlanan Teşvik ve avantajlardan, serbest bölgedeki yerli ve yabancı firmalar eşit olarak yararlanırlar.
- Serbest bölgeler “Türkiye – AB Gümrük Birliği Gümrük Bölgesi” dâhilinde sayıldığından, serbest bölgelerden Türkiye ya da AB kökenli mallar ile Türkiye’de serbest dolaşımda bulunan ürünler ATR belgesi düzenlenerek AB’ye gönderilebilir. Üçüncü ülke menşeli mallar ise Ortak Gümrük Tarifesi’nde belirtilmiş olan oranında Serbest Bölge Gümrük Müdürlüğü’ne gümrük vergisini ödenerek serbest dolaşıma geçirildikten sonra ATR belgesi düzenlenerek AB’ye sevk edilebilirler.
- Serbest bölgede bulunan mallar süre sınırı olmadan kalabilir.
- Serbest bölge faaliyete geçtikten itibaren 10 yıl süre ile grev ve lokavt uygulanmaz.
- Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.
- Serbest bölgedeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler T.C. Merkez Bankası’nın kabul ettiği dövizlerle yapılmaktadır. Yatırım aşamasındaki mal ve hizmet bedelleri, işçi ücretleriyle kiralar Yeni Türk Lirası olarak ödenebilir.
- Serbest bölgeden Türkiye’ye yönelik mal satışına (ithalat) ve serbest bölge ile diğer ülkeler arasındaki takas ticaretine kısıtlama getirilmemiştir.
- Türkiye’deki serbest bölgeler, AB ve Orta Doğu pazarına, Akdeniz, Ege ve Karadeniz’deki büyük limanlara, uluslar arası havaalanlarına, karayollarına, kültür, turizm ve eğlence merkezlerine yakın yerlerde kurulmuştur.
- Türkiye’deki serbest bölgelerin altyapısı gelişmiş ülkelerdeki ile kıyaslayınca aynı standartlarda olduğunu görebiliriz. Açık ve kapalı alan kiraları ise diğer ülkelere oranla düşüktür.
- Faaliyet ruhsatı süresi, işyeri kiralayarak faaliyet gösterecek kiracı kullanıcılar için 10 yıldır. Serbest bölgede kendi işyerlerini inşa etmek için faaliyet gösterecek yatırımcı kullanıcılar ise 20 yıllık faaliyet ruhsatı alabilmektedirler. Ancak bu süre, üretim alanında faaliyet gösterecek kullanıcılardan kiracı kullanıcılar için 15 yıl, yatırımcı kullanıcılar için ise 30 yıldır. Daha uzun süreli faaliyet ruhsatı talepleri olması durumunda,

taleplerin proje bazında inceleyip değerlendirdikten sonra uygun görülmesi durumunda, faaliyet ruhsatların süreleri 99 yıla kadar uza bilmektedirler¹⁰⁵.

- Serbest bölgelerde firmalar diledikleri sürece mallarını gümrük hattı dışında olan depolarda tutabilirler.
- Türkiye’de yıllarca yatırımın önündeki bürokratik engeller dolayısı ile eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin haklılığı bir yana bırakılırsa, Türkiye serbest bölgelerinde bu sorunu kısmen çözmüş ve serbest bölgelerindeki başvuru ve faaliyet süresindeki her türlü bürokratik engeli en aza indirilmiştir. Serbest bölgelerde faaliyette bulunan ruhsatı alan kullanıcılar, yatırım ve faaliyet sırasında tüm bürokratik işlemlerin belirli bir merkezce yürütülmesi nedeniyle belirli kolaylıklarından yararlanırlar.
- Serbest bölgelerde faaliyette bulunmak isteyen firmalar “Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu”nu doldurarak Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü’ne veya Serbest Bölge Müdürlüklerine vermek suretiyle başvururlar. Bunun dışında herhangi bir fizibilite raporu aranmaz¹⁰⁶.

3.6. SERBEST BÖLGELER VE YABANCI SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Tanımı ve özellikleri ile avantajları yukarıda belirtilmiş olan serbest bölgelerin en önemli amaçlarından birisi de yabancı sermayeyi çekmektir. Serbest bölge kuran ülkelerde, ülkeye yabancı sermaye girişini arttırmanın öncelikli amaçlar arasında yer aldığı görülmektedir. Son zamanlarda serbest bölge uygulamasına en büyük ilgi yabancı sermaye tarafından gelmektedir. Yabancı sermaye yatırımları için serbest bölgeler, sermaye ihraç eden ülkeye hem daha cazip hem de daha az riskli gelmektedir. Bunun yanında yukarıda sayılan avantajlar ve teşvikler de yabancı sermayeyi bu bölgelere yatırım yapmaya iten nedenler arasındadır. Bu yüzden yabancı sermaye yatırımları son zamanlarda serbest bölgelere yönelmektedir.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ “A’ dan Z’ ye Serbest Bölgeler”, Türkiye Serbest Bölgeler Rehberi, Kum Ajans, İstanbul, 2001. s.9

¹⁰⁶ Edvar Mum, “Krizde Serbest Bölge Avantajı”, Ekonomik Forum, Ağustos 2001, Sayı 8, Ankara, s.28

¹⁰⁷ Selahattin Tuncer, “Türkiye’de Serbest Bölge,” Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1982, s.38

Yabancı sermaye bir yabancı ülkeye dolayısıyla bir serbest bölgeye 6 temel nedenden ötürü yatırım kararı alır. Bu nedenlerden birincisi daha yüksek kar elde etmek için başka ülkede yatırım yapabilir; ikincisi dış pazar büyümesi ve talep artışı nedeniyle yeni üretim yerleri araması; üçüncüsü yatırım yapılan ülkenin sağladığı ciddi dış ticaret koruma ve avantajları; dördüncüsü ana ülkede artan maliyetler nedeniyle düşük maliyetler sunan yabancı ülkelere yatırım yapmak; beşincisi faaliyeti çeşitlendirip riski yaymak; altıncısı da yatırıma geldikleri ülkenin iç pazarına girmektir.

Yabancı sermaye bu temel nedenlerle bir yabancı ülkeye yatırım kararı verip de o ülkedeki serbest bölgelere yönelmeyi isterse bu sefer o serbest bölgenin ülkenin diğer bölgelerinden ne gibi daha fazla avantajlara sahip olduğunu ve bu bölge yatırımları için ne gibi teşvikler verildiğini araştırır. Yukarıda sayılan avantajların hepsi yabancı sermayenin serbest bölgeye yatırım kararı alıp almamasında önemlidir.

Örneğin serbest bölgedeki yatırımlar için tanınan vergi avantajları, iş gücü maliyetinin ne olduğu, kar transferlerine izin verilip verilmediği, dış ticaret uygulamalarının ne olduğu ve tabii ki işletmelere hem yatırım hem de üretim sürecinde teşvikler verilip verilmediği yabancı sermayenin yatırım kararı için önemli unsurlardır.

Ancak yabancı sermayenin serbest bölgelere yatırım kararı almaları sadece serbest bölgelerdeki koşullarla değil ülkenin genel durumuyla da ilişkilidir. Ülkenin bu genel durumu sosyal ve politik istikrardan, yatırım yapılan ülkenin uluslararası ilişkilerdeki yerine, sendikal haklardan, ulaştırma maliyetlerine, fiziki ve idari alt yapıya kadar geniş bir yelpazeyi içerir.

Bu çerçevede Türkiye'deki serbest bölgelere bakıldığında, Türkiye'deki serbest bölgelerin yabancı sermaye için önemli avantajlar sunulmaktadır. Özellikle "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" ile "Serbest Bölgeler Kanunu" yabancı sermayenin bu bölgelere çekilmesi için gerekli önlemleri almakta ve yabancı sermayeye önemli imkânlar sağlamaktadır. Bu nedenlerle Türkiye'deki serbest bölgeler önemli derecede yabancı sermaye çekmektedir; ancak bu yine de yeterli değildir.

TABLO 5. SERBEST BÖLGE KULLANICILARININ FAALİYET KONULARINA GÖRE DAĞILIMI
30.09.2005

Faaliyet Konuları	Y e r l i		Y a b a n c ı		T o p l a m		Toplam
	Kiracı	Yatırımcı	Kiracı	Yatırımcı	Kiracı	Yatırımcı	
ÜRETİM	256	373	82	59	338	432	770
MONTAJ-DEMONTAJ/BAKIM-ONARIM	36	14	10	2	46	16	62
ALIM-SATIM	1.752	383	333	71	2.085	454	2.539
İŞYERİ KİRALAMA	2	253	0	34	2	287	289
DEPO İŞLETMECİLİĞİ	2	79	0	14	2	93	95
BANKACILIK-SİGORTACILIK	39	11	4	3	43	14	57
KURUCU-İŞLETİCİ/İŞLETİCİ	4	19	0	2	4	21	25
İMKB-ARACILIK	17	0	2	0	19	0	19
DİĞER	57	12	13	6	70	18	88
Toplam	2.165	1.144	444	191	2.609	1.335	
Genel Toplam	3.309		635		3.944		3.944

Kaynak: DTM Erişim: http://www.dtm.gov.tr/sb/sb_firma.xls, (14.11.2005)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde serbest bölgelerdeki toplam yatırım yapmış işletmelerin (3944) sadece %16'sinin (635) yabancı yatırımcılardan oluştuğu görülür. Bunun büyük bir çoğunluğu da kiracı yabancı yatırımcıdan oluşmaktadır. Bu durum göstermektedir ki Türkiye'deki serbest bölgelerde avantajlar ve teşvikler ne kadar çok olursa olsun yabancı yatırımcı ülkenin sahip olduğu diğer siyasi, ekonomik unsurlardan etkilenmektedir.

3.7. TÜRKİYE'DE BULUNAN SERBEST BÖLGELER KİMLER İÇİN YARARLIDIR

Türkiye'de bulunan serbest bölgeler firmalar ve kuruluşlar açısından sağladığı yararları şu şekilde özetlenebilir:

- Vergi, resim, harç bağışıklığından ve gümrük – kambiyo sorumluluklarında istisnalardan yararlanmak isteyen, bürokratik engellerle çözüm arayan firmalar,
- Büyük ölçüde dış pazarlara yönelik üretimde bulunan firmalar, uygun fiyatlarla hammadde, ara malı ve nihai mal sağlamak isteyen firmalar,

- Hazır alt yapı avantajlarından yararlanmak isteyenler,
- İthal girdi ihtiyacı fazla olan emek yoğun üretim yapan firmalar,
- Avrupa ülkeleri, Orta Doğu, Orta Asya, Türk Cumhuriyetleri ve gerekse Türkiye ile transit ticaret ve takas geliştirmek isteyen firmalar,
- Hizmet sektöründe çalışan ve transit ticaret ile reeksport konularıyla ilgilenen firmalar,
- Konvertibl dövizlerle işlem yapan bankalar, müşavirlik ve sigorta şirketleri, avantajlıdır¹⁰⁸.

3.8. TÜRKİYE'DEKİ SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI

Son yıllarda Türkiye ekonomisi ve dış ticaretinde yaşanan canlılık serbest bölgelere de olumlu bir şekilde yansımış ve serbest bölgelerimizin ticari hacmi de önemli oranda artış kaydedilmektedir. Serbest bölgeler ticaret hacmi 2003'de ulaşılan 16,6 milyar dolarlık rakamın da ötesine geçerek 2004 yılında 2003 yılına göre yüzde 33,1 oranında bir artışa 22,1 milyar doları aşmıştır. 2004 yılının ve 2005 yılının ilk dört aylarının rakamlarına bakacak olursak, 2004'te 16,1 milyar dolarlık rakamı 2005'te aynı zaman diliminde 17,1 milyar dolar olarak artışı görebiliriz.

Serbest bölgeden yurt içine satışlarda aramaları ve yatırım mallarının payının yüzde 82'yi aşması serbest bölgelerin, özellikle üretim için ucuz girdi sağlama amacını gerçekleştirerek ihracatımızın artışında önemli bir unsur ispatlamaktadır.

Serbest bölgeler ticaret hacmi sektörel olarak incelendiğimizde sanayi ürünlerin sektöründeki ticaretin toplam ticaret hacminin 2004 yılında yüzde 96,5'ini oluşturduğu ve 2003 yıla göre yüzde 34 artışla 22,1 milyar doları aştığı görülmektedir. 2005 yılının ilk dokuz ayının rakamlarına bakacak olursak sanayi ürünlerinin sektöründeki ticaretin toplam ticaret hacmi 97,3'ünü oluşturduğunu ve 17 milyar doları aştığını görebiliriz. 2004 yılında ilk iki sırayı paylaşan tekstil-konfeksiyon sektörü ile makine sanayinin

---

¹⁰⁸ Erdem Hepaktan, Coşkun Çılbant, "Gümrük Birliği Sürecinde Serbest Bölgelerimizin Dış Ticaretimizdeki Yeri", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, 2000, s.203

serbest bölgelerin toplam ticaret hacmi içindeki payları sırayla yüzde 19,4 ve 17,6 olarak gerçekleştirmiştir.

Serbest bölgeler toplam ticaret hacminde geçen yıl (2004) ilk dört sırayı İstanbul Deri ve Endüstri, İstanbul Atatürk Havalimanı, Mersin ve Ege serbest Bölgeleri paylaşmıştır. Bu dört bölgede gerçekleştirilen ticaret serbest bölgeler toplam ticaret hacminin yaklaşık yüzde 70'ini oluşturmaktadır. Bu bölgeleri ticaret hacimlerindeki önemli artışlarla İstanbul Trakya, Bursa, Avrupa, Antalya, İzmir Menemen ve Kayseri Serbest Bölgeleri izlenmektedir. 2005 yılının ilk 9 aylarına bakacak olursak ilk 4 sırayı İstanbul Deri, Ege, İstanbul Atatürk Havalimanı ve İstanbul Trakya yer almaktadır. Bu bölgelerin gerçekleştirilen ticaret serbest bölgeler toplam ticaretindeki payı yaklaşık 68'ini oluşturmaktadır. Bu bölgeleri önemli artışlarla Mersin, Bursa, Avrupa, Antalya, Kayseri ve Menemen Serbest Bölgeleri izlenmektedir.

2004–2005 yılında serbest bölgelerde yaklaşık 5.000 kişiye yeni iş imkânı yaratılmıştır. Böylece, serbest bölgelerde istihdam edilen personel sayısı 39 bin'i aşmış durumundadır. 2005 yılında Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların sayısı ise 3.944 olmuştur. Üretici firmaların sayısı 770'e, yabancı sermayeli firma sayısı ise 635'şeye ulaşmıştır. 2005 yılında gerçekleşen ticaretin ülke grupları itibariyle dağılımı incelendiğimizde, AB ülkelerinin yüzde 30,7, diğer OECD ülkelerinin yüzde 6,4, Bağımsız Devletler Topluluğu yüzde 3,4, Kuzey Afrika ve Orta Doğu yüzde 3,7 ve Türkiye'nin yüzde 47 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir.

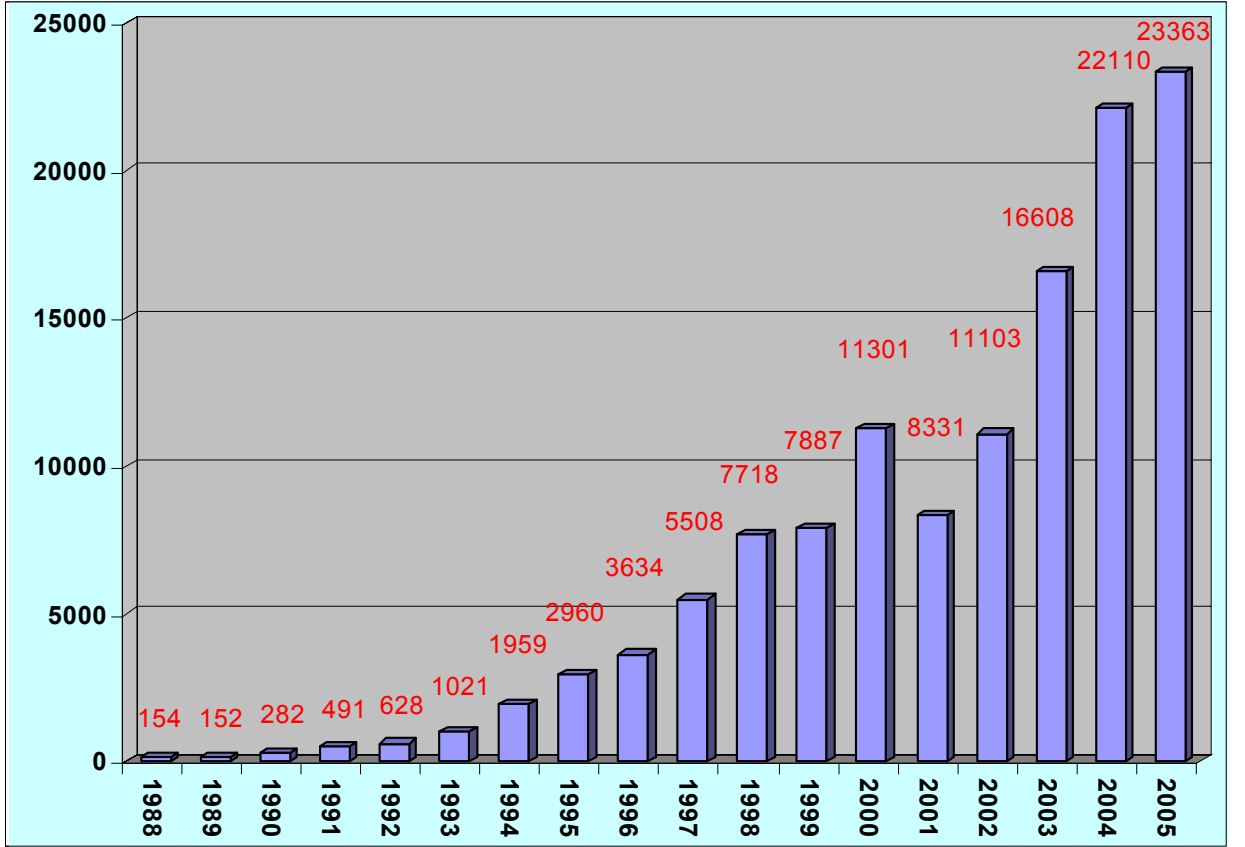
Tablo 6. Bölgeler İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri (1000 ABD \$)

BÖLGELER/ZONES	2001	% 01/00	2002	% 02/01	2003	% 03/02	2004	% 04/03	2005	% 05/04
İST-DERİ	2.324.919	-42,7	2.827.979	21,6	4.076.782	44,2	5.891.331	44,5	6.591.374	11,9
EGE	1.291.910	-22,3	1.828.870	41,6	2.642.599	44,5	3.241.026	22,6	3.766.021	16,2
İST-AHL	2.193.739	-24,2	2.475.194	12,8	3.022.789	22,1	3.723.087	23,2	3.454.024	-9,2
İST. TRAKYA	237.939	31,1	659.152	177,0	1.145.646	73,8	1.689.566	47,5	2.209.771	30,8
MERSİN	1.337.790	-24,3	1.643.140	22,8	2.766.312	68,4	2.720.016	-1,7	2.128.181	-21,8
BURSA	82.294		448.185	444,6	1.108.768	147,4	2.223.382	100,5	2.262.270	1,7
AVRUPA	212.865	101,5	343.062	61,2	570.498	66,3	907.080	59,0	1.084.377	19,5
ANTALYA	185.019	-14,0	245.992	33,0	359.183	46,0	457.498	27,4	505.262	10,4
KAYSERİ	27.071	20,0	83.646	209,0	157.184	87,9	297.566	89,3	362.405	21,8
İZMİR MENEMEN	251.479	4,7	277.385	10,3	301.562	8,7	309.161	2,5	314.865	1,8
DENİZLİ			3.543		41.030	1.058,0	138.545	237,7	169.278	22,2
KOCAELİ			9.249		29.180	215,5	122.725	320,6	182.730	48,9
GAZİANTEP	54.355	52,4	109.627	101,7	207.261	89,1	156.898	-24,3	132.432	5,2
ADANA- YUMURTALIK	59.267	-2,6	46.845	-21,0	74.852	59,8	70.214	-6,2	84.885	20,9
SAMSUN	12.329	-26,8	11.907	-3,4	17.244	44,8	85.621	396,5	58.638	-31,5
RİZE	16.447	4,0	11.347	-31,0	10.986	-3,2	38.736	252,6	20.824	-46,2
TRABZON	36.661	130,4	48.511	32,3	46.956	-3,2	15.316	-67,4	15.514	1,3
TUBİTAK-MAM TEK.			5.158		9.555	85,2	12.341	29,2	14.842	20,3
MARDİN	5.284	-4,3	23.626	347,1	19.597	-17,1	10.211	-47,9	5.134	-49,7
D. ANADOLU	1.881	5,1	177	-90,6	83	-53,0	82	-1,8	-	-100
TOPLAM-TOTAL	8.331.246	-26	11.102.596	33	16.608.066	50	22.110.402	33	23.362.826	5,7

Kaynak DTM, erişim sayfası: www.dtm.gov.tr (15.11.2005)

Kriz yılı olan 2001 yılını takip eden diğer yıllarda serbest bölgelerin ticaret hacimlerini ortalama olarak %33 (2002/2004) ve %50 (2003) arttığını görülmektedir. 2001–2005 yıllarda ticaret hacmini en çok artıran bölgeler İstanbul Trakya, Bursa ve Kayseri Serbest bölgeleridir. Aynı dönemde ticaret hacimleri düşenler ise Trabzon ve D.Anadolu Serbest Bölgeleridir.

Şekil 1. Yıllar İtibariyle Serbest Bölgelerin Ticaret Hacimleri (1000 ABD \$)

Kaynakça: www.dtm.gov.tr (15.02.2005)

Serbest bölgelerin Türkiye’de kuruldukları 1988 yılından itibaren sürekli artış gösteren ticaret hacimleri 2001 yılında krizi yüzünden yaklaşık %26 olarak düşmüştür. Krizden sonraki yıllarda artışını sürdüren ticaret hacmi 2005 yılının sonu itibari ile 23 milyar doları aşmış ve 2004 yılına göre % 5,7 büyümeye göstermiştir.

Tablo 7. TİCARET HACMİNİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI (1000 ABD \$)

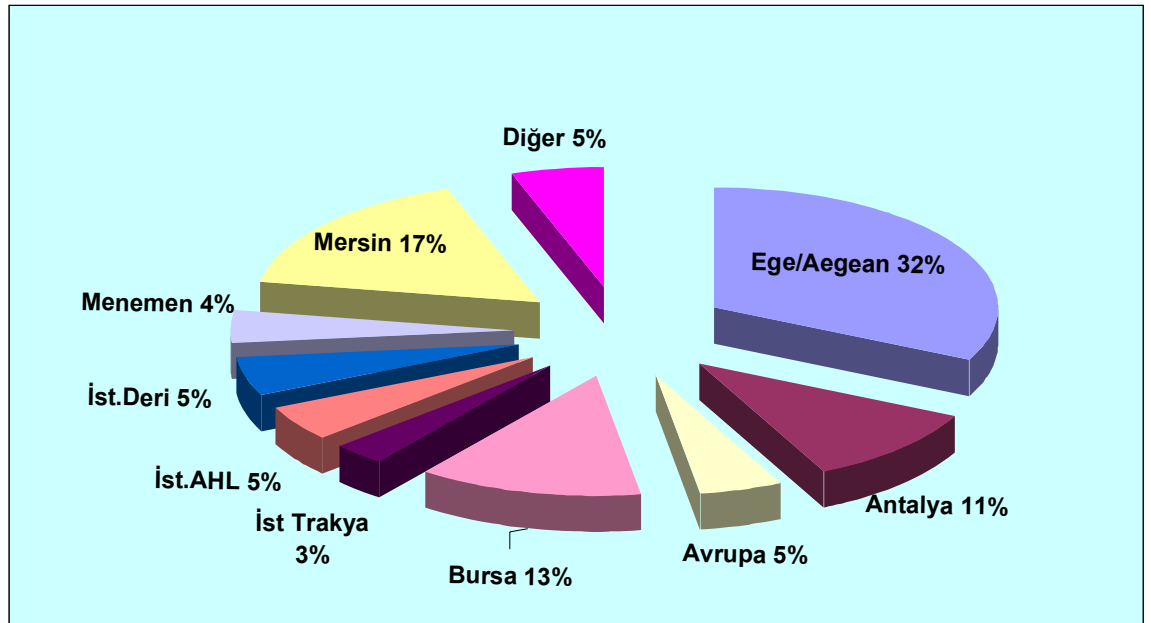
2005 Ocak-Eylül

Sektörler	Yurtiçinden Bölgelere	%	Bölgelerden Yurtiçine	%	Yurtdışından Bölgelere	%	Bölgelerden Yurtdışına	%	Toplam	%
I. TARIM	60.046	2,6	104.507	1,8	160.616	2,9	105.110	3,1	430.280	2,5
<i>A-BİTKİSEL ÜRÜNLER</i>	<i>38.028</i>	<i>1,6</i>	<i>82.874</i>	<i>1,5</i>	<i>129.309</i>	<i>2,3</i>	<i>93.172</i>	<i>2,7</i>	<i>343.383</i>	<i>2,0</i>
<i>B-HAYVANSAL ÜRÜNLER</i>	<i>19.666</i>	<i>0,8</i>	<i>21.284</i>	<i>0,4</i>	<i>29.352</i>	<i>0,5</i>	<i>7.718</i>	<i>0,2</i>	<i>78.020</i>	<i>0,5</i>
<i>C-SU ÜRÜNLERİ</i>	<i>1.002</i>	<i>0,0</i>	<i>132</i>	<i>0,0</i>	<i>1.842</i>	<i>0,0</i>	<i>2.604</i>	<i>0,1</i>	<i>5.579</i>	<i>0,0</i>
<i>D-ORMAN ÜRÜNLERİ</i>	<i>1.351</i>	<i>0,1</i>	<i>216</i>	<i>0,0</i>	<i>114</i>	<i>0,0</i>	<i>1.617</i>	<i>0,0</i>	<i>3.299</i>	<i>0,0</i>
II. MADENCİLİK-TAŞOCAKÇILIĞI	9.645	0,4	3.363	0,1	2.252	0,0	18.073	0,5	33.334	0,2
III. SANAYİ	2.280.645	97,0	5.580.948	98,1	5.456.024	97,1	3.318.707	96,4	16.636.324	97,3
<i>A-İŞLENMİŞ TARIM ÜRÜNLERİ</i>	<i>62.226</i>	<i>2,6</i>	<i>98.697</i>	<i>1,7</i>	<i>304.953</i>	<i>5,4</i>	<i>316.897</i>	<i>9,2</i>	<i>782.773</i>	<i>4,6</i>
<i>B-İŞLENMİŞ PETROL ÜRÜNLERİ</i>	<i>4.056</i>	<i>0,2</i>	<i>40.100</i>	<i>0,7</i>	<i>42.666</i>	<i>0,8</i>	<i>1.035</i>	<i>0,0</i>	<i>87.857</i>	<i>0,5</i>
<i>C-SANAYİ ÜRÜNLERİ</i>	<i>2.214.363</i>	<i>94,2</i>	<i>5.442.151</i>	<i>95,7</i>	<i>5.108.406</i>	<i>90,9</i>	<i>3.000.775</i>	<i>87,2</i>	<i>15.765.694</i>	<i>92,2</i>
T O P L A M	2.350.337	100	5.688.818	100	5.618.893	100	3.441.890	100	17.099.938	100

Kaynak: DTM Erişim: http://www.dtm.gov.tr/SB/sb_sektor.xls, (14.11.2005)

Yukarıdaki tablodan çıkarılacak ilk sonuç sanayi ürünlerin ticaret hacminde çok önemli yer tutmasıdır (%92,2). Toplam hacmin %2,5'ini oluşturan Tarım sektörü ticaretinin içerisinde ağırlığı bitkisel ürünler yer almaktadır.

Şekil 2. Bölgelerdeki İstihdam Dağılımı (2005)

Kaynak: DTM verilerinden derlenerek yapılmıştır (25.12.2005)

EGE, Mersin, Bursa ve Antalya Serbest Bölgeleri'nin toplam istihdamının %75'ini oluşturduklarını tablodan görülmektedir.

Tablo 8. Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (1000 ABD \$)2005 Ocak-Eylül

Ülkeler	Bölgelere Giriş	%	Bölgelerden Çıkış	%	Toplam	%
I. OECD ve AB ÜLKELERİ	4.095.696	51,4	2.246.521	24,6	6.342.216	37,1
<i>A. AB (25) ÜLKELERİ</i>	<i>3.229.841</i>	<i>40,5</i>	<i>2.019.750</i>	<i>22,1</i>	<i>5.249.591</i>	<i>30,7</i>
<i>B. DİĞER OECD ÜLK.</i>	<i>865.854</i>	<i>10,9</i>	<i>226.771</i>	<i>2,5</i>	<i>1.092.625</i>	<i>6,4</i>
II. DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	34.238	0,4	98.880	1,1	133.118	0,8
III. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU	257.470	3,2	332.142	3,6	589.612	3,4
IV. KUZEY AFRIKA VE ORTADOĞU	247.115	3,1	384.727	4,2	631.842	3,7
V. DİĞER ÜLKELER	984.374	12,4	379.621	4,2	1.363.995	8,0
VI. TÜRKİYE	2.350.337	29,5	5.688.818	62,3	8.039.155	47,0
T O P L A M	7.969.230	100	9.130.708	100	17.099.938	100

Kaynakça: DTM Erişim: http://www.dtm.gov.tr/SB/sb_sektor.xls, (14.11.2005)

Serbest bölgelerinin ticaret hacminin ağırlıklı olarak Türkiye (%47), AB ülkeleri (%30,7) ve OECD ülkeleri ile gerçekleştikleri görülmektedir. Serbest bölgelere yapılan ithalatta en büyük payı AB ülkeleri (%40,5) alırken, serbest bölgelerden yapılan ihracatta ise (%62,3) Türkiye ağırlıklı konumundadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN TANITIMI, ÖZELLİLERİ VE

SUNDUĞU HİZMETLER

4.1. EGE SERBEST BÖLGESİ TANITIMI

Ege Serbest Bölgesi (ESBAŞ) 5 Temmuz 1989 yılında İzmir'in Gaziemir ilçesinde 2.200.000 m²'lik bir alan üzerinde kurulmuştur. Resmi açılışı 14 Ağustos 1990 yılında yapılan Ege Serbest Bölgesi ulaşım açısından çok avantajlı bir noktada kurulmuştur. Adnan Menderes Havaalanı'na 4 km, İzmir Limanı'na ve şehir merkezine 12 km. mesafededir, ayrıca çağdaş kara ve tren yol ağlarına yakın, metro gibi her türlü ulaşım ve lojistik kolaylıkları sağlamaktadır.

24 Kasım 1991 tarihinde bölgenin ilk üretimin başladığı tarihidir. Türkiye'nin ilk üretim serbest bölgesi olan Ege Serbest Bölgesi'nde ticaret ve üretim faaliyetlerinde bulunan kullanıcı firma sayısı hızla artmaktadır. 2005 yılı sonu itibarı ile 342 firma, 12.600 çalışan ve 3 milyar dolarlık ticaret hacmine sahip, hızlı gelişen bir serbest bölgedir.

Ege Serbest Bölgesi gerek stratejik coğrafi konumu, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri gerekse sosyal ve ekonomik konumu açısından Türk ekonomisinde önemli bir yer almaktadır. Böylece, özellikleri sayesinde yerli ve yabancı yatırımcılar açısından oldukça çekici bir konumundadır. Türkiye'nin en gelişmiş bölgelerinden biri olan yörede yatırım için hayati önem taşıyan ir çok altyapı olanakları mevcuttur. Devlet tarafından sağlanan yol, su, elektrik, kanalizasyon, telefon ve bunlarla ilgili hizmetler, bölgeyi daha çekici hale getirmektedir.

Endüstriyel özellikler bakımından Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu içerisinde üst sıralarda yer alan birçok işletmeye sahip olarak önemli bir merkez olan

Ege Serbest Bölgesi'nin imalat sanayisinin Türkiye imalat sanayi içerisindeki payı %12'dir.¹⁰⁹

Ege Serbest Bölgesi'nde elektrik ve elektronik, otomotiv, makine, tekstil ve konfeksiyon, enformasyon teknolojisi, optik aletler, kimya, mobilya, tıbbi cihazlar, gıda işleme ve paketlenme ve diğer hafif sanayi kolları yer almaktadır.

Ege Serbest Bölgesi Kurucu ve İşletici A.Ş. (ESBAŞ) sermayesinin %98'i Amerikan EAC International firmasına, geri kalan hisseleri ise sırasıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Ticaret Odası, Ege Bölgesi Sanayi Odası ve İzmir İl Özel İdaresi'ne ait olan bir özel sektör kuruluşudur. 1990'da kurulan ESBAŞ, "Yap- İşlet- Devret" modeline göre Ege Serbest Bölgesi'nin tüm alt yapı ve gerekli üst yapı tesislerini inşa edip, bölgeyi işletmektedir¹¹⁰.

ESBAŞ, ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi Belgesine sahip ilk Türk Serbest Bölge Kurucu ve İşletici şirkettir.

Ege Serbest Bölgesi'nin vizyonu, Türkiye'nin ileri gelen, dünyanın sayılı çağdaş endüstri merkezlerinden biri olmasını sağlamaktır.

Misyonu ise, yüksek teknoloji ile üretim yapan ve üretimini ağırlıklı olarak yurtdışına satan yerli ve yabancı sermayeli firmaları bölgeye çekerek; tüm kullanıcılara istikrarlı fiyat politikaları ile kaliteli, çağdaş hizmetler sunmaktır.

4.2. EGE SERBEST BÖLGESİ'NDEKİ KURULUŞLAR VE GÖREVLER

Ege Serbest Bölgesi'nde Ege Serbest Bölge Müdürlüğü, Gümrük Müdürlüğü, Gümrük Muhafaza Kısım Amirliği, Emniyet birimi ve ESBAŞ bulunmaktadır. Tüm bu kuruluşlarının görevlerini aşağıdaki gibidir.

---

¹⁰⁹ İzmir Ticaret Odası, Investment Potential of the Aegean Region, İzmir, 1994,s.10.

¹¹⁰ ESBAŞ, Ege Serbest Bölgesi Kullanıcı El Kitabı; Mayıs 2005, s.4

Ege Serbest Bölge Müdürlüğü: Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışır.

Ege Serbest Bölge Müdürlüğü'nün görevi şu şekilde açıklayabiliriz:

- a) Bölgeyi yönetir,
- b) SBGM tarafından verilen ruhsatları denetler,
- c) Yurtdışından bölgeye giren ve bölgeden Türkiye'ye çıkan mallardan tahsil edilmesi gereken fonların hesaplanmasını ve tahsil edilmesini sağlar,
- d) Ege Serbest Bölgesinde kuruluşlar arasında koordinasyonu temin eder,
- e) Giriş izin belgeleri verir,
- f) Kullanıcı sicillerini tutar,
- g) Geçici depo kullanım ve açık alan kullanım ruhsatlarını verir¹¹¹.

Gümrük Müdürlüğü: Başkanlık Gümrük Müsteşarlığına bağlı olarak çalışır. Görevi ise:

- a) Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı kararlarını uygular,
- b) Her türlü ithalat, ihracat, transit, gümrük işlemlerini gerçekleştirir,
- c) Cezaların uygulanmasını sağlar,
- d) 1918 sayılı yasa gereği; kaçakçılığın men ve takibini yapar,
- e) Eşyalarla ilgili verilen izin belgelerini, eşyanın ithal ve ihracını denetler,
- f) Bölgeye giren eşyaya ilişkin kayıtları tutar, bölgeden sevk edilen eşyanın muayene ve sevkıyatı ile ilgili tedbirleri sağlar.

Gümrük Muhafaza Kısım Amirliği: Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığına bağlı olarak çalışır. Görevi ise:

- a) Kaçakçılığı önlemek için gerekli tedbirleri alır,
- b) Evrakları kontrol eder,
- c) Bölgeye giren-çıkan araçları kontrol eder.

Emniyet Birimi: Valilik tarafından görevlendirilmiştir. Görevi ise:

---

¹¹¹ ESBAŞ, a.g.e., s.4

- a) Bölge sınırlarında, giriş-çıkış kapılarında yeterli sayıda polis bulundurur,
- b) Bölgede asayiş hizmetlerinin polis tarafından yerine getirilmesi için özel tedbirler alır. Bölgede meydana gelen olaylarla ilgili gerekli işlemleri yürütür.

ESBAŞ: ESBAŞ'ın görevlerini şöyle açıklayabiliriz:

- a) Ege Serbest Bölgesi'nin tüm alt yapısını ve gerekli üst yapıları inşa eder ve bakımlarını yapar,
- b) Kullanıcıların talepleri doğrultusunda yatırımcı kullanıcılara alt yapısı hazır arazileri kiralar veya hazır talep edenlere ihtiyaçlarına uygun bina kiralar,
- c) Kullanıcıların elektrik, su, haberleşme, yemek, çöp toplama, nakliye ve hammaliye hizmetlerini karşılar,
- d) Açık ve kapalı alanlarda kullanıcılara depoculuk hizmetleri sunar,
- e) Yeşil alanların tanzim ve bakımını yapar, gereken yerlere spor tesisleri kurar,
- f) Sağlık merkezi, çocuk yuvası, restoran, kafeterya, kantin gibi tesisleri kurar ve işletir,
- g) Bölgenin yangına karşı korunması için gerekli tedbirleri alır, bölgeyi çevreleyen çitlerin bakımını yapar,
- h) Bölgenin genel güvenliğini sağlanması için resmi birimlerle irtibata geçer,
- i) Yatırımcı kullanıcıların projeleri inceler ve ESB Gelişme Temel Prensipleri Yapı ve Tesis İnşaat Esaslarına uygun olanları onaylar, inşaatlarının kontrolünü yapar ve İskân Ruhsatnamesi düzenler,
- j) Arazi kiralalarını kullanıcılardan zamanında tahsil ederek T.C. Merkez Bankasına yatırır.

4.3. EGE SERBEST BÖLGESİ TARAFINDAN SUNULAN HİZMETLER

Ege Serbest Bölge'de kurucu ve işletici firma ESBAŞ, ithalat ve ihracat yapan firmalara, üretim faaliyetleri için, parselasyon yapılmış ve altyapısı hazırlanmış arazi,

hazır fabrika binaları, modüler üretim binaları, açık ve kapalı depo alanları ile işyerleri kiralamaktadır. Bunların dışında aşağıdaki avantajları da sunmaktadır.

- Genel hizmetler olarak: elektrik, su, telefon, yemek, yükleme ve boşaltma, işgücü ve ekipman temini, çöp toplama vs.
- Bölge içinde bulunan laboratuvarların hizmetlerinden ve sosyal tesislerden yararlanma olanağı,
- Daimi showroumlarda yerli ve yabancı ziyaretçilere ürünleri tanıtıcı bilgi, haberleşme ve sekreterlik hizmetleri verilmektedir.

Ege Serbest Bölgesi'nin kullanıcılara sunduğu hizmetler kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

a) Kiralama

Ege Serbest Bölgesi'nde, kullanıcılar isterlerse arazi kiralamak suretiyle kendi üretim binalarını inşa edebilir ya da aşağıda belirtilen kiralama alternatifleri ile ESBAŞ' TAN yer kiralamak suretiyle faaliyet ruhsatlarında belirtilen faaliyetlerini yapabilirler. Fakat kullanıcılar Faaliyet Ruhsatları almadan bölgede alan, arazi, depo vs. kiralayamazlar. Ayrıca, kiralar ESBAŞ Mali ve İdari İşler Birimi tarafından verilen banka hesaplarına veya ESBAŞ Mali ve İdari İşler Birimindeki vezneye, son ödeme tarihinden itibaren en geç 15 gün içinde ödenir. Aksi halde, ESBAŞ'ın verdiği hizmetleri kesme hakkı vardır.

Kapalı Alan Depolama: bölge kullanıcılarının kiraladıkları minimum alan olan 50 m²'nin üzerindeki ilave kiralamalar ile ilgili el sözleşmeler için uygulanır, 10m²'den az aşımalar için 10m²'ye sözleşme yapılır. Kiralama süresi minimum 1 aydır.

Açık Alan Depolama: bölge kullanıcılar en az 100m² kiralayabilirler. Kiralama süresi minimum 1 aydır.

Modüller Depo: 250m²'den başlayan ve içinde ofis bulunan özel depo alanları, kiralama süresi minimum 3 yıl olup Bölge içinde depo alanını büyüten firmalar için bu süre dikkate alınmaz.

Özel Depo Binası: 1.500m²'den büyük olmak ve en az 3 yıl kiralamak kaydıyla kullanıcılara kiraya verilir.

Ofis:

A.- Özel Ofis: 15m²-18m²-36m²'lik alanlarda Elektrik, Su, Klima, Güvenlik ve Temizlik hizmetleri dâhil olmak üzere kullanıcılara en az 1 yıl süreyle kiraya verilir.

B. – Müşterek Ofis: Mevcut özel ofis tahsisi edilmediği hallerde geçici süre ile ortak kullanım alanı. Kiralama süresi en az 1 yıldır.

b) Elektrik Dağıtım Hizmeti

ESBAŞ bölge içinde kullanılacak elektrik enerjisini, TEDAŞ' TAN tek terimli tarife sınıfından temin eder. Bölge içinde faaliyet gösterecek arazi, depo ve modül kullanıcıları için ayrı ayrı elektrik enerjisi satış sözleşmesi yapılır. Sözleşme yapılmadan önce firma kendisine tahsis edilecek kiralık binada kullanacağı enerjiyi yetersiz bulursa, ek bir enerji talebinde bulunur. İlgili proje ESBAŞ tarafından onaylandıktan sonra firmaya ek enerji verilir ve sözleşme gücü enerji sözleşmesinde belirtilir.

c) Su

ESBAŞ kullanma suyu ihtiyacını İZSU' dan sağlanmaktadır. ESBAŞ'ın bölge içerisinde sağladığı su, endüstriyel kullanma suyudur. Kullanıcılar kendi ihtiyaçları doğrultusunda suyu istedikleri özelliğe getirmek için kendi işletmelerinde ESBAŞ onay ile tesis kurabilirler. Endüstriyel kullanma suyu, analiz için her ay Hıfzıssıhha'ya gönderilir. Her altı ayda bir güncellenen büyük abone listesindeki firmaların, sayaç okumalarının karşılıklı mutabakatını sağlayan 'ESBAŞ Abone Endeks Bülteni' doldurularak kullanıcı ile imzalanır. Her firma suyu kullanabilmek için 'Su Sözleşmesi'ni imzalanır. Aylık tüketilen su ESBAŞ ekiplerince tespit edilerek, Endüstriyel kullanma suyu tarifesine göre fatura edilir.

İçme suyu il ilgili ESBAŞ tarafından sunulan hizmeti şudur. Gıda Satış ve Sosyal Hizmetler Birimi tarafından; kullanıcılara 19 lt. Polikarbon damacanalarda 'İçme Suyu' servisi yapılır. Kullanıcıların seçimine alternatifli içme suyu markaları sunulur. Talep doğrultusunda kullanıcıların tesislerine içme suyu servisi yapılır.

d) Telekomünikasyon

Telefon tesisi için; “Telefon Tesis Ücreti”nin yatırılmasından sonra işletme biriminde Kullanıcı ile ESBAŞ arasında ‘Telefon Sözleşmesi’ imzalanır ve telefon hattı kullanıma açık halde kullanıcıya teslim edilir. Her telefon hattı için tahsisi ve tesis ücret bellidir. Bu ücretin %90’nı kullanıcının herhangi bir nedenle tahsisi edilen telefon hattını iade etmesi halinde geri ödenir. Telefon faturalarına %10 koordinasyon ve hizmet ücreti ilave edilir.

e) LPG Temini Hizmeti

Kullanıcıların LPG ihtiyacını karşılamak üzere ESBAŞ, MOGAZ ile bayilik sözleşmesi yapmıştır. Bölgede faaliyet gösteren kullanıcılar LPG satın almak için istediklerinde ESBAŞ ile görüşerek tüketim oranlarına göre tespit dilecek LPG tankını emanet alarak Bölge içinde kullanabilirler. LPG Tankını satın almaları da mümkündür. LPG Talep Formu Kullanıcıya gönderilir ve firmanın talepleri doğrultusunda hizmet verilir. Sözleşme şartlarına göre faturalandırma yapılır.

f) Doğalgaz

Ege Serbest Bölgesi girişinde BOTAŞ tarafından tesis edilen A tipi istasyonda Doğalgaz mevcuttur. Bölge içerisinde kullanıcılar ile yapılacak sözleşmelere bağlı olarak doğalgaz alt yapısı parsel sınırlarına kadar ESBAŞ tarafından inşaat edilecektir. Kullanıcılar Parsel içi ve Bina içi doğalgaz dönüşümü için projelerini hazırlayarak, ESBAŞ ve BOTAŞ onayını aldıktan sonra sözleşme yapılarak gaz sağlanacaktır.

g) Akaryakıt Temini Hizmeti

Kullanıcılara bölge içinde tüketmek üzere ihtiyaçları olan motorin ESBAŞ İşletme biriminden temin edebilirler. Kullanıcı talebi üzerine, kullanıcıya motorin fiyatı ve miktarını belirtir ‘İş Talep Formu’ gönderilir. Kullanıcıya motorin bedeli, motorin talep edildiği günde geçerli piyasa motorin pompa fiyatından %10 düşülerek, o günün merkez bankası efektif dolar alış kuruna bölünür ve elde edilen rakam talep edilen motorin miktarı ile çarpılıp ABD Dolar cinsinden fatura kesilir.

h) Bölge Geçiş Hizmeti

Kullanıcılar serbest bölgeye getirecekleri ve serbest bölgeden çıkaracakları malları için Bölge İşlem Formu doldurup Bölge Müdürlüğünde gerekli kayıt işlemleri yapmalılar. Ayrıca, malların yükleneceği ve boşaltacağı araç cinsine göre Bölge Giriş ve Park Ücreti fişi alınır ve bir nüsha kapı girişinde ilgili görevlisine verilir.

i) Yükleme, Boşaltma Hizmeti

Bölge'ye getirilen malların nakliye aracından boşaltılmadan Bölge'ye çıkartıla bilinir. Kullanıcılar kendi işyerindeki yükleme ve boşaltma işlemleri için; kendi ekipman ve elemanları ile yükleme boşaltma işlemleri yapabilirler. Tüm bu işlemler yapıldığı sürece bölgedeki belirtilmiş olan ücretlerden kullanıcılar %20 kadar ödemek durumundadırlar. Eğer bu işlemler saat 17.00'den sonra, Cumartesi, Pazar ve resmi tatil günlerinde yapılıyorsa kullanıcılara %50 zamlı tarife uygulanır.

j) Kantar Hizmeti

Bölgeye girecek veya çıkacak malların tartılması gerekli ise, bu hizmet ESBAŞ Depolama Birimi tarafından verilir. Kantar tartım fişi alınır, ESBAŞ Bölge Geçiş Hizmetleri Birimine peşin olarak bedel ödenir ve kantar tartım görevlisine verilmek sureti ile tartım gerçekleştirilir

k) Çöp Toplama, Çevre Temizlik Hizmeti

Özel endüstriyel atıklar kullanıcı firmalarla yapılacak anlaşmalara ve fiyatlandırmalara göre toplanmaktadır. Bölgedeki çöpler düzenli olarak ve vardiya usulü çalışılarak toplanmaktadır. Kullanıcılara çöplerini toplamalarını için ESBAŞ tarafından 750 litrelik hacimli konteynır verilir. İlk teslim ücretsizdir. Kullanıcılardan yılda bir kez çevre temizlik bedeli alınır. Bu bedel kullanıcı bina ile çalışan personel sayısı ortasına göre hesaplanır ve 'Kira ve hizmet Tarifelerine' uygun olarak alınır. Bölgede kullanıcıların faaliyet gösterdiği alanlar temiz tutmaya önem verilir.

l) Endüstriyel Atık Toplama Hizmeti

Kullanıcılar, Bölge faaliyetleri sonucu oluşan v hidrolik sıkıştırımalı çöp kamyonu ile alınamayan metal ve ahşap atıklarının ve diğer atıklarının bölge dışına

çıkarılabilmesi için ESBAŞ'a azılı veya sözlü müracaatta bulunurlar. Bu atıkların toplanmasını, depolanmasını veya bölgeden çıkarılmasını ESBAŞ tarafından yapılır. ESBAŞ araçları ile kullanıcının işletmesinden atıkları alınır. Bu esnada, atık miktarına göre kamyon veya kamyonet sefer sayısının belirtildiği 'Endüstriyel Atık Taşıma' formu doldurularak kullanıcı ile ESBAŞ arasında imzalanır ve endüstriyel atık bedeli firmaya fatura edilir.

m) İnşaat

Üretim faaliyetleri için kullanıcılara inşaat yapılması izni verilmektedir. Kullanıcılar yapacakları, her yeni yapı ve tadilat için ESBAŞ'ın vizesi ve Ege Serbest Bölge Müdürlüğünün onay ile Yapı Ruhsatı almakla yükümlüdür. 4708 sayılı kanun gereği yapılar denetime tabiidir. Ancak inşaatın proje kontrolü, inşaat kontrolü ve zemin etüd raporu ESBAŞ tarafından verilmektedir. Bu raporların maliyeti de resmi olarak kullanıcılara verilmektedir. Ayrıca, kullanıcılar kendi binalarda ya da ESBAŞ' TAN kiralanmış oldukları binalarda ilave inşaat, tadilat ve tesisat taleplerinde bulunabilirler. İlave projeler için 'Proje Tetkik ve İnşaat Denetim Biriminden' onay alınır. Bu hizmetleri Kullanıcılar ESBAŞ Teknik Biriminden talep edebilir. Teknik birimi projeyi inceleni, gerekli çalışmaları yaptıktan sonra teklif şartlarına göre ilave işler tamamlanır ve kullanıcıya fatura edilir.

n) Yemek

Bölgedeki kullanıcılara yemek hizmeti yalnız ESBAŞ tarafından verilip tüm firmaların yemek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. 7 gün 24 saat hizmet veren, 15.000 adet yemek kapasiteli Ege Bölgesinin en büyük endüstriyel mutfağına sahiptir. ESBAŞ yemek hizmetleri sadece tabldot ile sınırlı değildir. Bölgede hem firma çalışanları, hem de misafirleri için saat 11:10–17:30 saatleri arasında hizmet veren restaurantı bulunmaktadır. Aynı zamanda bölgede kafeterya, kantinler ve giriş cafe restaurantı da bulunmaktadır. Bunun dışında, kullanıcılara; açılış töreni, toplantı, misafir ağırlama, çalışanlar için düzenlenen özel geceler ve piknikler için Gıda Satış ve sosyal Hizmetler Birimi Cafetering Hizmeti (Kokteyl, kokteyl Prolonge, Cafe Break, Ziyafet yemekleri gibi) verilmektedir.

o) Peyzaj Hizmeti

Ege Serbest Bölgesi'nde kullanıcılardan gelen peyzaj talepleri doğrultusunda ESBAŞ peyzaj hizmeti verebilmektedir. Peyzaj çalışmaları 3 aşamada gerçekleştirilmektedir. Bu aşamalar peyzaj projesi, peyzaj uygulaması ve bakım/onarım çalışmalarıdır. Ayrıca, yalnızca peyzaj bakım onarım talebinde bulunan kullanıcıların talepleri gerçekleştirilir.

p) Araç Giriş, Ekipman/ Personel Kiralama

Kullanıcılar, bölgeye araç girişi yapabilirler, ayrıca malları yükleme veya boşaltma işlemlerinde gerekli olan makineleri, ekipmanları, forklift, vinç veya eleman kiralayabilirler. Ayrıca, kendi işyerlerinde ve depolarında çalıştırılacak personeli de temin edebilirler. Bu hizmet yıllık olarak ilan edilen tarifeden fatura edilir.

q) Gümrük Koordinasyon Hizmetleri

Kullanıcı bu hizmetleri, ESBAŞ' TAN alabileceği gibi kendi komisyoncusu vasıtası ile de yaptırabilir. ESBAŞ bu hizmetleri anlaşmalı olduğu gümrük komisyoncusu firmalar vasıtası ile yürütmekte olup fiyatlara komisyon ücreti dâhil eder. Ayrıca, gümrük işlemlerini takip eden Dış Ticaret Birimi, kullanıcı firmalara istedikleri takdirde; Gümrük koordinasyon işlemlerini, mal giriş ve çıkış işlemlerinin takibini ücret mukabili vermektedir. Kullanıcı firma isterse tüm gümrük işlemlerinin takibini ESBAŞ'a verebilir. Bu amaçla kullanıcı ile ESBAŞ arasında bir gümrük koordinasyon sözleşmesi hazırlanır ve kullanıcıdan vekâletname alınır. Gümrük koordinasyonu veren kullanıcılara daha önce düzenlenen sözleşmede belirtilen tarifeye göre fatura kesilerek, hizmetin karşılığı tahsil edilir.

r) Sağlık Hizmeti

ESBAŞ Müşterek İşyeri Hekimliğinde, 2 doktor ve 2 hemşire ile merkezi bir noktadan bölge kullanıcılarına hizmet verilir. Haftanın 5 iş günü 08:00–18:00 saatleri arasında hizmet verilir. Bölgede faaliyet gösteren ve tam gün İşyeri Hekimliğinden hizmet almak isteyen kullanıcılara SSK yetkisi alınıp, tüm bu çalışanların;

- Poliklinik muayeneleri,

- Periyodik kontrol muayeneleri,
- Her an acil müdahale imkânları sağlanır

Kullanıcı firmalar Müşterek İşyeri Hekimliği'nden ilaçlarını temin ederler. Ayrıca Ege Serbest Bölgesi'nde ESBAŞ Diş Kliniği de bulunmaktadır. 1 diş hekimi ile merkezi bir noktadan bölge kullanıcılarına hizmet verir. Kullanıcılara, alınan hizmet bedeli ayın sonunda fatura kesilir.

s) Diğer Hizmetler

Diğer Hizmetler altında Spor Tesisleri ve Sosyal Aktiviteler, Konferans Salonu ve Eğitim Salonu Kiralama Hizmeti, Çocuk Yuvası Hizmeti, Temizlik hizmeti ve Personel Taşıma Hizmetleri girmektedir. Tüm bu hizmetler kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

Spor Tesisleri ve Sosyal Aktiviteler: Ege Serbest Bölgesi bir adet kapalı spor salonu ve açık spor alanları (basketbol ve voleybol alanları) içermektedir. Yıl içerisinde belirli tarihlerde kullanıcılar arasında Masa Tenisi, Basketbol, Voleybol turnuvaları düzenlenir.

Konferans Salonu ve Eğitim Salonu Kiralama Hizmeti: 25–50 kişilik eğitim salonu ve 250 kişilik konferans salonu hizmeti isteyen kullanıcılara verilir. Her iki eğitim salonunda gerekli tüm teknik ekipmanlar dâhildir. Bunlara ek olarak Konferans Salonunda teknik donanım olarak delege mikrofonu, telsiz mikrofon ve ses düzeni vardır.

Çocuk Yuvası Hizmeti: Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmaların, çalışanlarının çocuklarına hizmet verilmektedir. Bölgede çalışan personelinin çocukları için 240 kapasiteli 0–6 yaş arası çocuklara bakım ve okul öncesi eğitimi veren Çocuk Yuvası bulunmaktadır.

Temizlik Hizmetleri: Her türlü inşaat, ofis, üretim alanı temizliği ile halı yıkama hizmetleri ücret mukabili verilmektedir.

Personel Taşıma Hizmeti: Ege Serbest Bölgesi'nde kullanıcılara taşıma hizmeti bedel karşılığı sunulmaktadır¹¹².

Ege Serbest bölgenin sosyal tesislere ayırdığı alan 79.627 m²'dir. Kullanıcı firmaların ürünlerin sergileme imkânını sağlayabilmek ve hem iç personeline hem eğitim amaçlı, hem de uluslar arası konferansları yapabilmesi için yüksek kapasiteli Teknoloji Merkezi'ne sahiptir. Ayrıca, eğitim ve iş geliştirme amacı ile dünyanın her yerinden çok sayıda bürokrat, diplomat ve işadamlarını bir araya getirip ulusal ve uluslar arası iş toplantıları gerçekleştirmektedir.

Ayrıca, Ege Serbest Bölgesi'nde ABD Uzay Kampı Vakfı lisansı ile kurulan dünyadaki 5. Uzay Kampı da bulunmaktadır. Bu kampta 7-16 yaş arası gençlere matematik, fen, liderlik ve takım çalışması eğitimleri verilmektedir.

4.4. EGE SERBEST BÖLGESİNDE YAPILACAK FAALİYETLER

- Üretim: Üretilen malın yanı sıra bu malın üretiminde kullanılan hammadde ve ara malların alım satımı, depolanması, markalanması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım-onarımı yapılabilir.
- Alım – Satım: Ticareti yapılan malların alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir.
- Depo İşletmeciliği: Kullanıcı veya kullanıcı olmayan diğer kişi veya kuruluşların malları depolanabilir.
- İşyeri Kiralama: Kullanıcılara hazır işyerleri kiraya verilebilir
- Montaj – Demontaj: Kullanıcı firma faaliyet ruhsatı alırken beyan edilen ve belirtilen malların montaj ne demontajı yapılabilir.
- Bakım – Onarım: Kullanıcı faaliyet ruhsatı alırken beyan edilen malların bakımı ve onarımı yapılabilir
- Bankacılık

---

¹¹² ESBAŞ, a.g.e., s. 22-24

- Sigortacılık
- Kıyı Bankacılık
- Finansal Kiralama (Leasing)
- Diğerleri (Yukarıda belirtilen faaliyetlerin dışında kalanlar)

4.5. EGE SERBEST BÖLGESİ'NDE FAALİYETE GEÇMEK İÇİN YAPILACAK İŞLEMLER

Serbest bölgede faaliyete geçmek isteyen firma veya kuruluş ilk önce 1) ESBAŞ' TAN Serbest Bölge Faaliyet Ruhsatı Müracaat formu alını ve doldurulur. Sonra, 2) T.C. Merkez Bankası, Serbest Bölgeleri Geliştirme Fonu hesabına ESBAŞ' TAN alınan örnek dilekçe ile \$5.000 başvuru ücreti yatırılır.

Kurulu Şirket Adına Başvuru: 3) Doldurulmuş Başvuru Formu ve formun 1. sayfasında istenen belgeler ve üretici firmalar için üretim akış şeması ile birlikte Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne (SBGM) posta ile veya elden başvuru yapılır. 4) SBGM'den başvurunun değerlendirilmesi sonucunda şirkete "uygunluk yazısı" gelir. Kurulu şirketin Ege Serbest Bölgesi'nde şubelerini açmak isteyen şirkete, ESBAŞ tarafından Ticaret Sicil Müdürlüğü'ne hitaben şirketin Ege Serbest Bölgesi'nde şube olarak faaliyet göstereceğine dair bir yazı verilir. Kurulu şirketinin merkezini Ege Serbest Bölgesi'ne taşımak isteyen şirket ise, "uygunluk yazısı"ni takiben ana sözleşmesinde gerekli adres değişikliğini yapar. Bankalar hariç, Türkiye'de herhangi bir kurumdan şube açma izni alınması gerekmemektedir.

Yeni Şirket Adına Başvuru: 3) Doldurulan Başvuru Formu'nun ekine, şirketi ve bölgede yapacağı faaliyeti anlatan tanıtıcı yazı, üretici firmalar için üretim akış şeması, \$5.000'lık Merkez Bankası dekontu, şirket ana sözleşme taslağı ve imzayı atan yetkilinin imza beyannamesi konur. Tüm belgelerle Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne posta ile veya elden başvuru yapılır. Eğer bir yabancı sermayeli şirket kurulacak ise, SGBM' nün onayından sonra Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'ne başvurulur. Türkiye'deki yabancı sermayeli şirket kurma prosedürü aynen uygulanır. 4) SGBM'den gelen "uygunluk yazısı"ni takiben, ESBAŞ tarafından Ticaret Sicil

Müdürlüğü'ne hitaben şirketin Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet göstereceğine dair yazı yazılır.

5) Şirketin, Ticaret Sicil Gazetesi ile birlikte (veya yayınlanacağına dair verilen kupür ile) tekrar ESBAŞ'a gelmesinden sonra ("Uygunluk yazısı"nı takiben 30 gün içinde) kira sözleşmesi yapılır.

6) Sözleşme, Ege Serbest Bölge Müdürlüğü'nün onayından sonra ESBAŞ tarafından SGBM'ne Faaliyet Ruhsatı'nın çıkarılması için gönderilir.

7) Vergi Usul Kanunu'na göre tutulması gereken muhasebe defterleri alınır ve noterden onaylatılır.

8) Serbest Bölge Faturası, ESB Müdürlüğü'nden bir örneği alınarak bastırılır.

9) Faaliyet Ruhsatı geldikten sonra, şirketlisi muhasebe defterlerini ve faturaları Ege Serbest Bölge Müdürlüğü'ne onaylatır. Onaydan sonra bölgede faaliyete başlanarak fatura kesilir.

10) Şirket, personeli için Ege Serbest Bölge Müdürlüğü'ne başvurarak 'Serbest bölge Giriş Kartı' alır.

11) Şirkete ait araçların Serbest Bölge'ye girebilmesi için, ESBAŞ'tan alınan form doldurulup onaylatıldıktan sonra "Pasavan Pulu" alınır.

Tüm bu işlemlerden sonra firma kullanıcı olarak serbest bölgede ESBAŞ'ın verdiği tüm hizmetlerden yararlanarak faaliyete geçebilir.

Tablo 9. ESBAŞ Faaliyet Ruhsatları Dağılımı (01.10.2005)¹

Alım – Satım	: 194	Bakım – Onarım	: 4
Üretim	: 103	Bankacılık	: 7
Montaj – Demontaj	: 7	Diğer	: 12
Toplam: 327			

¹ Not: Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu EK-1'de verilmiştir.

Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelerin 190 tanesi alım-satım faaliyetiyle uğraşmaktadır. Üretim yapan işletmelerin sayısı 103'tür. Montaj-Demontaj faaliyetleri ile uğraşan işletmelerin sayısı 7 iken, Bakım – Onarım faaliyeti ile müşkül olan işletmelerin sayısı 4'tür. Bankacılık faaliyetinde bulunan 7'dir. Bu faaliyetlerin dışında diğer işletme sayısı ise 12'tir. Ancak, yılsonunda çoğu işletmelerin Faaliyet Ruhsatların süresi bittiği için bu rakamlar sürekli değişmektedir.

4.6. ESBAŞ'IN FİNANSAL TEŞVİKLER

Ege Serbest Bölge'nin kullanıcılara ve bölgede faaliyette bulunan firma ve kuruluşlara bulunduğu finansal teşvikler aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

- ✓ Üretici firmalar elde ettikleri kazançlar üzerinden kurumlar vergisi ödemezler.¹¹³
- ✓ Yurtdışından bölgeye getirilen makineler ve mallar için Gümrük Vergisi ödenmez.
- ✓ Bölge kullanıcıları yurtiçinden KDV'siz ve ihraç fiyatına mal satın alabilirler.
- ✓ Gümrüksüz alanda süre limiti olmadan stok tutulabilir
- ✓ Elde edilen karlar serbest olarak istenilen ülkeye transfer edilebilir.
- ✓ Bürokratik işlemler en aza indirgenmiştir.

Ayrıca, bölgede faaliyette bulunduğu sürece firmalar ve kuruluşlar uygun maliyetli kiralama ve inşaat imkânlarından yararlanabilirler. Bununla birlikte serbest bölge kullanıcılara makul ve rekabetçi fiyatlarla belediyesel hizmetler, finansman, işletme ve işgücü kılavuzluğu sunmaktadır.

---

¹¹³ 6 Şubat 2004 tarihinde 5084 No'lu Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunu ile Serbest Bölgeler Mevzuatınca 3218 sayılı Kanuna bir takım değişiklikler getirilmiştir. Bu değişimler Serbest bölgelerde kullanıcıların yararlanabileceği teşviklerde kısıtlamalar olmuştur. Bunlar; 6 Şubat 2004 tarihinden önce Faaliyet Ruhsatı alan kullanıcılar Kurumlar Vergisinden muaf, İşçi Ücretlerinden alınan Gelir Vergisi'nden ise 2008 yılının sonuna kadar muaf. 6 Şubat 2004 tarihinden itibaren Faaliyet Ruhsatı alan kullanıcılar eğer üretici ise İşçi Ücretlerinden alınan Gelir Vergisinden muaf, ticari faaliyette bulunuyorsa değil. Kurumlar vergisi ise tüm kullanıcıların ödeme zorunluluğu vardır. Türkiye'nin 2008 yılında AB'ye giriş gerçekleşir ise tüm muafiyetler kalkar.

Bununla farklı, serbest bölge faaliyette bulunan firmalara modern altyapıya sahip endüstri sahaları, uygun koşullarda ticari ofisleri, 30 yıla kadar arazi kiralama ve tesis inşa etme imkânı, 15 yıla kadar arazi ve tesis kiralama imkânı sunmaktadır.

4.7. EGE SERBEST BÖLGESİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN BÜYÜK İŞLETMELER

Tablo 10: Ege Serbest Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Dev Kullanıcılar ve Faaliyetlerine Başlama Tarihleri

Firmalar	Faaliyete Başlama Tarihleri
Vestel Komünikasyon, Türkiye	1990
FTB, Fransa	1993
United Technologies/Sikorsky, ABD	1995
Safe Spice, İngiltere	1996
Pulse Elektronik, ABD	1997
Hugo Boss, Almanya	1998
Delphi Automotive, ABD	2000
Delphi Diesel, ABD	2001
Enercon Aero, Almanya	2001
PFW, Almanya	2003
Eldor Elektronik, İtalya	2003

Kaynak: Acar, a.g.e., s.21

Kullanıcı işletmelerin karlılıklarındaki ve satışlarındaki artış, ruhsat sürelerini yenilemeleri verilen hizmetlerin olumlu performansının göstergeleridir. Nitekim mevcut kullanıcı işletmelerin yatırımlarını genişletmeleri bunun en güçlü kanıtıdır.

Örneğin: 1992 yılında ESBAŞ' TAN kiralanan 630 m2 alanında TELKOM adı ile üretime başlayan Vestel Komünikasyon, 1996 yılında 3.600 m2 alana sahip tesis inşa etmiştir. Vestel Komünikasyon halen 1998 yılında inşa ettiği 19.500 m2'lik tesislerinde üretim faaliyetine devam etmektedir.

Çektiği yabancı sermaye ve yarattığı yüksek katma değer bakımından Türkiye'nin en başarılı Serbest Bölgesi olan Ege Serbest Bölgesi'ne yabancı yatırımcıların ilgisi her gün artmaktadır.

4.8. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ

Ege Serbest Bölgesi Türkiye'deki Serbest Bölgeler arasında en çok yabancı sermayeyi çeken bölgedir. Pazarlama çalışmalarında ileri teknolojiye sahip işletmelere önem verilmesi, tesis, hizmet ve kalite üstünlüğü ve bölge işleticisinin istikrar unsuru ön plana tutulmaktadır.

Bölgede ağırlıklı olarak elektronik, otomotiv, makine imalat ve montaj, hassas ölçü aletleri, metal bağlantı elemanları ve mutfak mobleleri üretimi, tekstil konfeksiyonu ve gıda işleme ve paketleme sektörler yer almaktadır. En fazla ticaretin yapılan mallar ise, tekstil ürünleri, konfeksiyon, ağır iş makineleri, kimyasal ürünleri ve dayanıklı tüketim mallarıdır.

Ege Serbest Bölgesi'nde en yüksek ticaret hacmine sahip mallar; tekstil, deri, kimyasallar, gıda ürünleri ve tütündür. Üretim sektörünü oluşturan mallar ise; elektronik, tekstil, otomotiv ve havacılık malzemeleri, makineler, deri giyim eşyaları ve gıda işleme ve paketlemedir.

4. 8. 1. Ege Serbest Bölgesinin Mevcut ve Gelecekteki Gelişim Durumu

Son Durum;

Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firma sayısı: 327'dir, bunlardan yabancı firma sayısı 73'tür, yerli firma sayısı ise 254'tür. Bölgedeki toplam istihdam

sayısı (01.03.2006) 12.900 kişidir. Ticaret hacmi 2005 yılı sonu 3.766.021.361 Amerikan Dolarıdır.

Hedef;

Ege Serbest Bölgesini 2012 yılında, istihdam edilecek personeli 30.000'e çıkartması, aktif, yüksek teknolojiyi kullanan ve/veya üreten firma sayısını 800'e artırmak, toplam endüstriyel bina alanı 1.500.000 m²'ye kadar artırmak ve toplam bölgenin 5 milyar ABD Dolar ticaret hacmine ulaşmaktır¹¹⁴. Bundan farklı olarak Ege Serbest Bölgenin hedef pazarlar da bulunmaktadır. Bunlar:

- **Türkiye;** Ege Serbest Bölgesi ilk önce kendi pazarında önemli yer almak hedeflenmektedir. Artan satın alma gücü ile Bölgede üretilmiş olan tüm malları 70 milyon tüketiciye ulaştırmak, en önemli hedefidir.
- **Avrupa;** Gümrük Birliği Anlaşması nedeni ile malların kotasız ve gümrüksüz girmesi ile birlikte bölgeden ihracat ettiği malları ile Avrupa pazarında da büyük bir paya sahip olabilmektir.
- **Ortadoğu;** Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail gibi önemli alım güçleri gıda ürünleri, tekstil, elektronik ve makineler için bir Pazar yaratmaktır.
- **Rusya/Ukrayna;** Komşu ülkeleri olan Ukrayna ve Rusya'da son zamanlarda inşaat sektörüne çok önem verilmiştir, böylece inşaat sektöründe özellikle tecrübeli Türk işletmeleri ile ortak yatırım konusunda bu ülkelere fırsat sunabilmek çok büyük önem taşımaktadır.

4. 8. 2. Ege Serbest Bölgesinin Gelişmesine İlişkin İstatistik Veriler

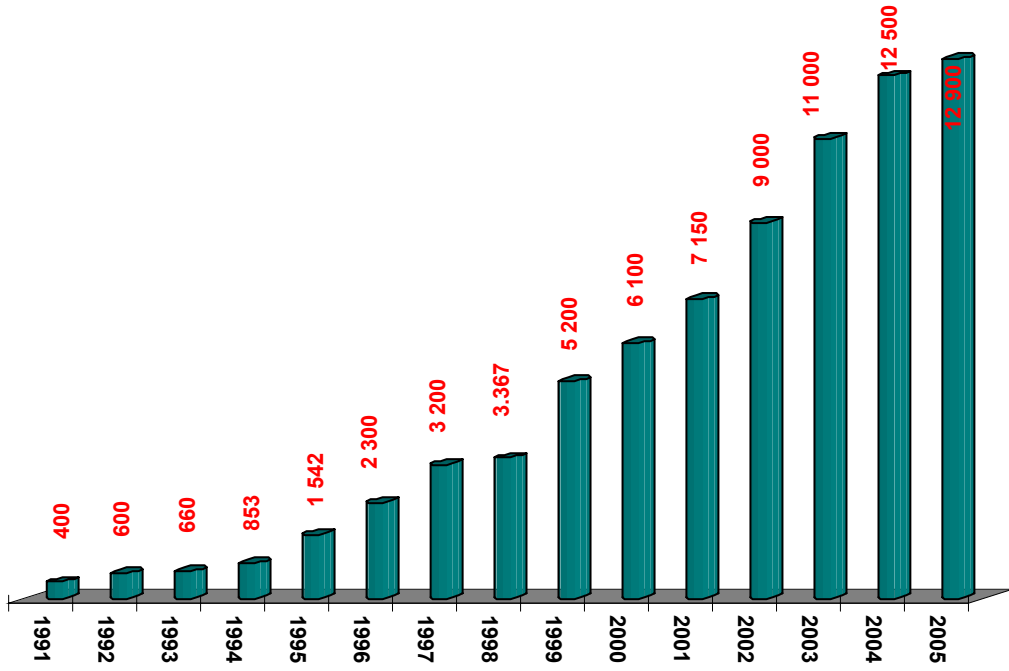
Ege Serbest Bölgesi'nin tüm göstergeleri incelediğimizde faaliyete başladığı yıldan itibaren hep büyüme göstermektedir. Bunu aşağıda incelediğimiz istihdam, ithalat ve ihracat hacimlerine baktığımızda görebiliriz.

---

¹¹⁴ Kaynak: ESBAŞ Bülteni; Eylül – 2005 ve ESBAŞ Faaliyet Raporu Kasım – 2005.

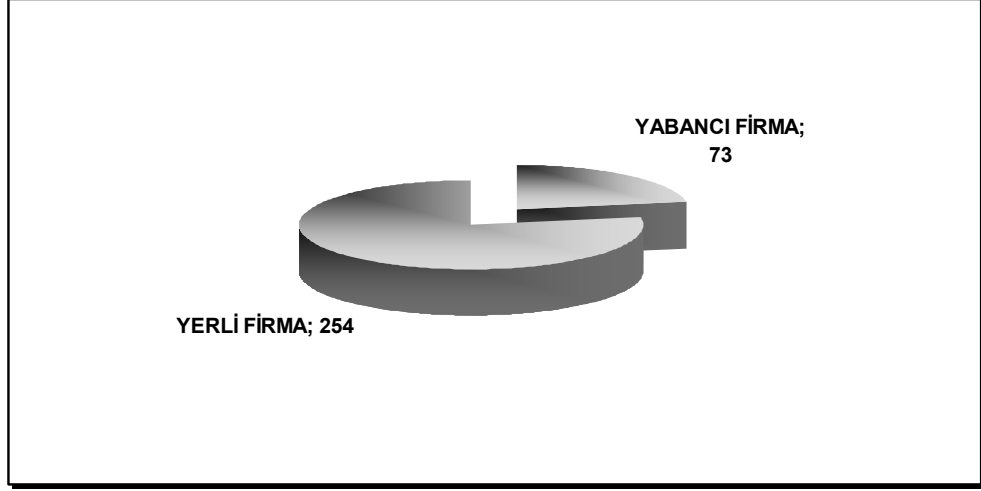
EGE Serbest Bölgesinde istihdam edilen personellerin yıllara göre sayıları bölgenin kurulduğu yılından beri sürekli artış gösteren istihdam, 2005 yılı sonunda 1991 yılına göre yaklaşık 32 kat artmıştır. 1991 yılındaki 400 kişilik bir istihdam 2005 yılında 12 900 kişiye ulaşmıştır.

Şekil 3. Ege Serbest Bölgesi İstihdam

Kaynakça: ESBAŞ faaliyet raporu (basılı değil, 12.07.2005)

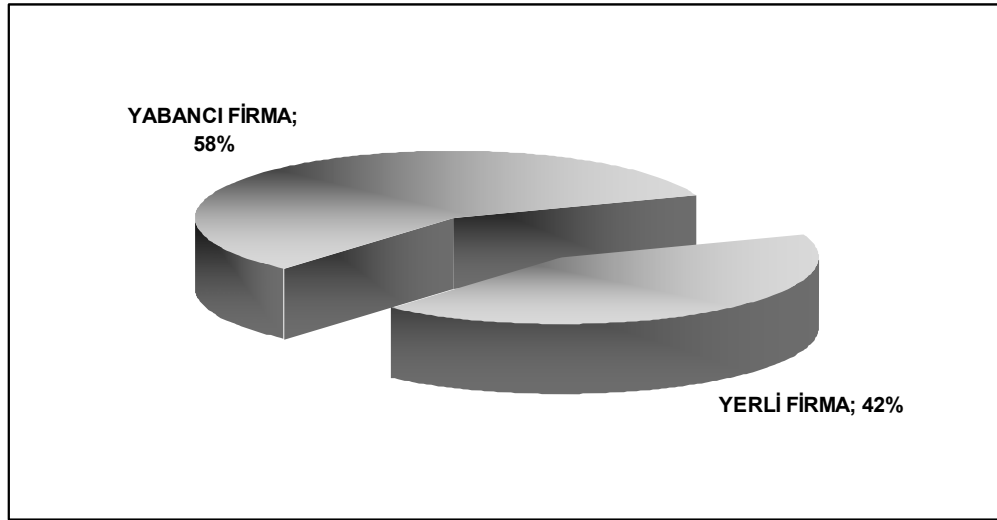
Şekil 4:Ege Serbest Bölgesi'nde Yerli ve Yabancı Firmalarda İstihdam Dağılımı

Kaynakça: Serdal Acar, Ege Serbest Bölgesi'nin Faaliyet Raporu; Ege Serbest Bölgesi İç Yayını, 2005.

Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyette bulunan firmaların yaklaşık % 78'i yerli firmalar, geri kalan kısmı ise yabancı firmalardır.

Şekil 5. Ege Serbest Bölgesi'nde Yerli ve Yabancı Firmalarda İstihdam Dağılımı (Pay, %)

Kaynakça: Serdal Acar, Ege Serbest Bölgesi'nin Faaliyet Raporu; Ege Serbest Bölgesi İç Yayını, 2005.

Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren yabancı firma sayısını yerli firma sayısına göre 3,5 kat daha az olmasına rağmen, bölgede istihdam edilen personel % 58 yabancı firmalarda çalışmaktadırlar.

Tablo 11. Ege Serbest Bölgesi Yıllar İtibari ile Ticaret Hacimleri

Yıllar	Ticaret Hacmi, ABD Doları
1990–1999	5.819.115.299
2000	1.662.598.111
2001	1.291.909.823
2002	1.828.870.085
2003	2.642.599.343
2004	3.241.025.527
2005	3.766.021.362
TOPLAM	20.252.139.500

Kaynakça: Serdal Acar, Ege Serbest Bölgesi'nin Faaliyet Raporu; Ege Serbest Bölgesi İç Yayını, 2005.

Ege Serbest Bölgesi'nin ekonomik krizlerin yaşandığı 1999–2001 yılları dışında ticaret hacminin sürekli artış göstermektedir. 1991 yılında ticaret hacmi 34.586.484 dolar olan ticaret hacmi 2005 yılında 3.766.021.362 ulaşmıştır, böylece yaklaşık 11 kat bir artış göstermiştir.

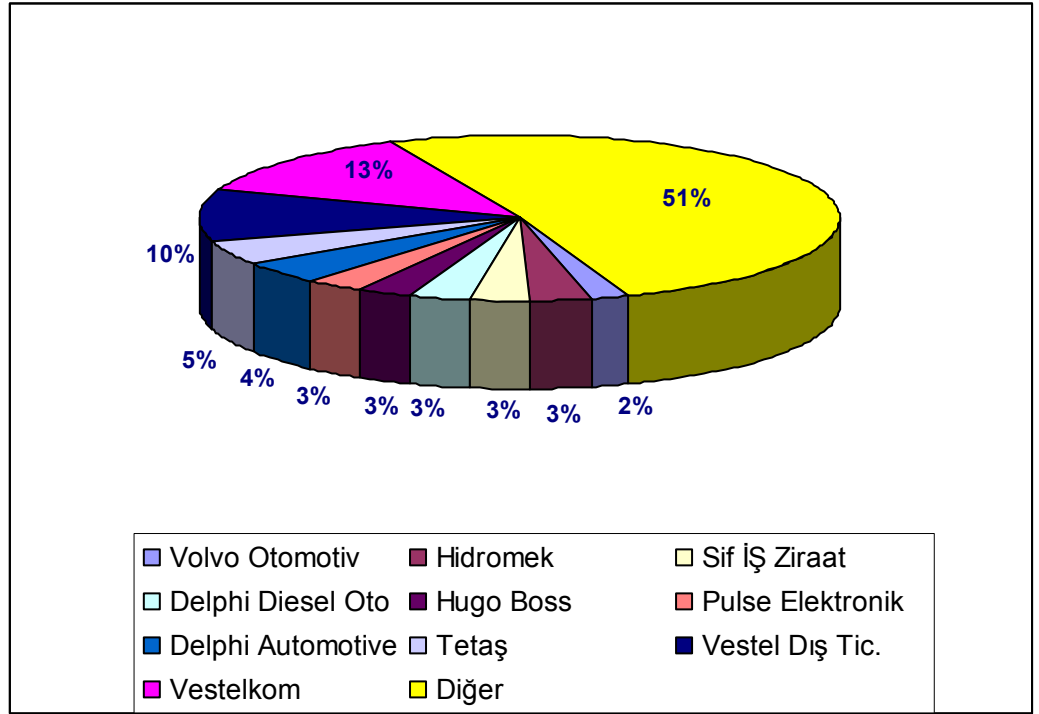
Tablo 12. EGE BÖLGESİ YILLAR İTİBARIYLA TİCARET HACMİ

	Türkiye'den Bölgeye	Tic. Hac. Oranı %	Bölgeden Türkiye'ye	Tic. Hac. Oranı %	Yurtdışından Bölgeye	Tic. Hac. Oranı %	Bölgeden Yurtdışına	Tic. Hac. Oranı%	TOPLAM ABD \$
1990	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1991	19.576.565	57	138.400	0	13.709.286	40	1.162.233	3	34.586.484
1992	10.628.220	19	15.071.326	27	18.806.013	33	11.819.479	21	56.325.038
1993	39.955.033	21	80.519.948	42	45.598.548	24	27.499.408	14	193.572.937
1994	123.817.305	25	175.987.931	36	99.871.596	21	87.433.448	18	487.110.280
1995	161.304.135	23	264.816.603	38	178.308.438	25	99.629.887	14	704.059.063
1996	178.801.853	20	342.552.931	38	271.039.893	30	120.491.818	13	912.886.495
1997	224.569.763	16	572.305.505	40	468.977.881	33	160.805.740	11	1.429.658.889
1998	232.295.989	16	503.974.385	35	449.945.376	31	260.164.764	18	1.446.380.514
1999	200.521.646	17	409.590.494	34	324.200.490	27	253.872.969	21	1.188.185.599
2000	200.056.684	12	599.300.197	36	575.332.361	35	287.908.869	17	1.662.598.111
2001	200.917.605	16	395.961.070	31	355.449.606	28	339.581.542	26	1.291.909.823
2002	220.589.146	12	502.064.959	27	571.888.751	31	534.327.229	29	1.828.870.085
2003	265.040.693	10	718.518.589	27	909.670.850	34	749.369.211	28	2.642.599.343
2004	460.986.632	14	815.101.878	25	1.015.342.700	31	949.594.318	29	3.241.025.527
2005	342.897.279	11	686.158.208	28	1.066.514.074	35	798.378.637	26	3.075.948.198
2006/03									
Toplam	\$2.881.958.548	14	\$6.267.062.424	31	\$6.364.655.863	32	\$4.682.039.552	23	\$20.195.716.386

Kaynakça: Serdal Acar, Ege Serbest Bölgesi'nin Faaliyet Raporu; Ege Serbest Bölgesi İç Yayını, 2005.

Ege Serbest Bölgesi faaliyete başladığı yıldan itibaren toplam 20 milyar dolar aşkın ticaret hacmini gerçekleştirmiştir. 2005 yılı sonunda ise ulaştığı ticaret hacmi 1991 yılına göre yaklaşık 109 kat artmıştır ve 3,7 milyar doları aşmıştır.

Şekil 6. Ege Serbest Bölgesi İşletme Bazında Ticaret Hacmi Dağılımı

Kaynakça: Serdal Acar, Ege Serbest Bölgesi'nin Faaliyet Raporu; Ege Serbest Bölgesi İç Yayını, 2005.

Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelerin ticaret hacimlerine bakacak olursak ilk sırayı %13'lük bir payı yerli bir firmaya Vestelkom ait olduğunu görebiliriz. İkinci sırayı yine Vestel'in bünyesinde bulunan Vestel Dış Ticaret %10 bir paya sahip çıkmaktadır. Üçüncü sırada ise Tetaş %5 ile olmaktadır. Pulse Elektronik, Hugo Boss, Delphi Diesel, Sif İş Ziraat, Hidromek ve Volvo gibi dünya çapındaki ünlü işletmeler %3 oranı ile Delphi Automotive %4 takip etmektedirler. Diğer işletmelerin ticaret hacimlerinin toplam oranı %51'dir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR İLİNE VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE

KATKILARI

5. 1. İZMİR İL'İNİN EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ

Ege Serbest Bölgesi'nin İzmir İlinin ekonomisine nasıl bir etkisini sağladığını ölçebilmek için ilk önce İzmir'in ekonomi durumu kısaca açıklanmalıdır.

Kentimiz; dört mevsimin yaşandığı yumuşak iklimi: geniş bir körfeze sahip bir kıyı kenti olması: verimli toprakları gibi nedenlerle tarihten bugüne pek çok medeniyetin uğrak yeri olmuş ve zengin bir kültür oluşturmuştur. Ayrıca, nitelikli işgücü, ham ve ara mamul maddeler ile iç ve dış pazarlara yakınlığı, yeterli alt yapı seviyesi, ekonomik enstrümanların varlığı v.b. özellikleri pek çok yatırımcıyı kendisine çekmiş ve çekmeye devam etmektedir.

İzmir Kenti ekonomisi ağırlıklı olarak sanayi, ticaret, ulaştırma-haberleşme ve tarımsal faaliyetlerden oluşmaktadır. Yaklaşık %30,5 sanayi, %22,9 ticaret, %13,5 ulaştırma-haberleşme, %7,8 tarımsal faaliyet yüzdeleri kentin ekonomisini göz önüne sermektedir.

İzmir sanayisinde petrol ve kimyevi ürünler, metal, tekstil, makine, otomotiv ile gıda, tütün ve toprağa dayalı sanayi ön plana çıkmaktadır.

Daha çok ticaret yapan mallar ise gıda, pamuk, tekstil-konfeksiyon, ağaç-mobilya, kimya-plastiktir, tarım ürünlerden ise tütün, incir, üzüm, zeytin ve zeytinyağı, sebze-meyve, balık ve hayvansal yan ürünlerdir.

Kentimiz girişimcileri iç dinamiklerini ve potansiyelini daha verimli şekilde kullanmak amacıyla bir takım birlikteliklere giderek EGS, KİPA, EGOD, BESAŞ, GEDAŞ, ESBAŞ, İşbirliği ve Güç birliği gibi firmalar ile kent ekonomisine katkıda bulunmaktadırlar.

İzmir ve hinterlandı yabancı sermayenin iştahını kabartabilecek potansiyele sahip olmaktadır. Özellikle Torbalı ve Kemalpaşa çevresinde, İzmir Atatürk OSB’de ve Ege Serbest Bölgesinde yabancı yatırımcılar farklı sektörlerde faaliyet göstermektedir.

Ege Bölgesi içerisinde en fazla ticaret yapan il İzmir’dir. Ege Bölgesi İhracatının yaklaşık %90 İzmir’den yapılmaktadır. Türkiye genelinde ise en çok ihracat yapan ikinci sırayı alan İzmir ilidir. Toplam Türkiye’nin ihracatını %17’sini İzmir Kenti gerçekleştirmektedir. İhtilat ise İzmir Kenti Türkiye’nin ithalatını %12’sini gerçekleştirip üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 13. Türkiye’nin En Çok İthalat ve İhracat Yapan İller (2005 yılı), ABD \$

İhracat		İthalat	
İstanbul	30.969.915,93	İstanbul	45.759.638,473
İzmir	12.770.766,808	Kocaeli	21.746.177,605
Kocaeli	8.556.388,187	İzmir	14.591.611,322
Bursa	5.949.147,077	Bursa	7.285.629,367
İçel	2.526.807,929	İçel	4.704.828,096
Hatay	1.556.136,569	Ankara	4.238.999,359
Ankara	1.212.040,609	Hatay	3.208.230,787
Tekirdağ	1.190.983,468	Tekirdağ	2.839.891,541
Gaziantep	1.094.914,925	Edirne	2.818.471,889
Şirnak	991.707,177	Zonguldak	2.024.996,966
Toplam Türkiye	73.389.866,78	Toplam Türkiye	116.537.110,614

Kaynakça: www.die.gov.tr (10.03.2006)

İzmir’in ülke ekonomisindeki yerini anlayabilmek için kent ile ilgili bazı makro ekonomik rakamlara bir göz atmamız yararlı olacaktır.

Üç milyondan fazla nüfusa sahip bir kent olan İzmir Türkiye nüfusunun %5’ini yaparken, 2005 yılının toplam dış ticaretinin hacmi 27.362.378.000 doları, bu da Türkiye’nin toplam dış ticaretinin % 15’ini oluşturmaktadır.

Tablo 14: İzmir İlinin Yıllara Göre Dış Ticaret (2000–2005)

Değer:
000 \$

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	TOPLAM
İTHALAT	7.187.274,8	5.143.757,9	6.113.618	8.617.765,29	11.508.030	14.591.611	53.162.057,68
İHRACAT	5.100.122	5.863.607,3	7.199.304,9	9.163.141,69	11.246.634	12.770.767	51.343.576,4
TOPLAM	12.287.397	11.007.365	13.312.923	17.780.907	22.754.664	27.362.378	104.505.634,1

Kaynakça: www.die.gov.tr, (10.03.2006)

Tablodan görüldüğü gibi, İzmir'in ithalatı 2000 yılından 2005 yılına kadar %49 olarak büyürken, ihracatı aynı dönem içinde %40 olarak büyüme göstermektedir. Türkiye'nin % 12,5'ini ithalatını ve % 17'si ihracatını gerçekleştirmektedir

Tablo 15: İşgücü Durumu, 2004 (Değer, 000)

	Kurumsal olmayan sivil nüfus	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam	Eksik İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katma oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik oranı
TÜRKİYE	70 556	49 906	24 289	21 791	997	2 498	48.7%	43.7%	10.3%
İZMİR	3 518	2 720	1 328	1 137	62	190	48.8%	41.8%	14.3%

Kaynakça: www.die.gov.tr, (10.03.2006)

Türkiye'nin bünyesinde hem istihdamda, hem işgücü, hem işsiz nüfusunun sayılarında %5'ini İzmir ili oluşturduğunu tablodan görebiliriz.

Sonuç olarak; İzmir ili Türkiye'nin ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya çıkmaktadır. Ve Kentimizin geliştirilmesi ne kadar önemli olduğu da açıkça görebilmekteyiz.

5.2. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR EKONOMİSİNE ETKİSİ

EGE Serbest Bölgesinin sağladığı katkıları daha detaylı şöyle açıklayabiliriz.

Bölgedeki toplam yatırım hacmine bakıldığında: 1990–2005 yılına kadar 353.714.997 ABD \$, 2005 yılında 44.308.788 ADB \$ gerçekleşen toplam yatırım tutarının 398.023.785 ABD doları olduğunu görmekteyiz.

Kişi başına ortalama yıllık gelir; 4.628 ABD Doları. Kişi başına ortalama ödenen yıllık SSK primi ; 2.487 ABD Dolardır. Dolaylı istihdamın kişi başına ortalama ödenen yıllık vergisi ise 863 ABD Doları olarak hesap edilmiş olup, Serbest bölge çalışanları için 01.01.2009'dan itibaren gelir vergisi ödeneceği dikkate alınmıştır.¹¹⁵ Toplam olarak ekonomiye katkısı şudur; 12.900 kişinin istihdam edildiğine göre toplam SSK yıllık primi 32.082.300 dolardır, dolaylı istihdamda aynı kişinin sayısını varsayarsak 11.132.700 dolardır, toplam olarak 43.215.000 dolar yıllık SSK priminden gelirdir.

Ticaret hacmi rakamları hesap edilirken; 2005 yılında toplam ticaret hacminin %34'ü üretim yapan firmalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna göre üretim ticaret hacmindeki personel sayılarında alım satım hacminde ruhsat süreleri biten firmaların bölgeyi terk etmeleri sebebiyle azalan firma sayıları ile doğru orantılı olarak düşüş görülmektedir.

Ege Serbest Bölgesi'nin istihdama katkısı tespit edilirken Bölge çalışanlarının yanı sıra, Bölgeye mal ve hizmet üreten yurt içindeki istihdam da dolaylı istihdam olarak ele alınmış ve oranı 1/1 şekilde düşünürsek bölgeye istihdam katkısı çifte katladığı görülmektedir. Böylece toplam 12.900 çalışan olduğu göz önünde bulundurulduğunda toplam istihdamın 25.800 kişi olduğu düşünülebilir. 2012 yılında 30.000 kişinin istihdam edilmesinin hedeflenmesi ve bu sayıya dolaylı istihdam da eklendiğinde 60.000 kişilik bir istihdam hacminin yaratılacak olması serbest bölgelerin istihdam dolayısıyla ekonomi üzerine yapacağı katkılar hiç ta az olmayacaktır.

Diğer taraftan, konunun sosyal boyutu en az ekonomik boyutu kadar önem arz etmektedir. Zira oluşturulan yüksek istihdam hacmi, ülkeye sosyal açıdan büyük katkılar sağlayacaktır.

Bölgede çalışanların sayısı arttıkça personelin eğitim, gelişim ve kültürel faaliyetleri de artar.

Ege Serbest Bölgesinde verilen eğitimler ile personel uzmanlaşmaya ve daha iyi bir çalışma potansiyeline ulaşmaya teşvik edilir ve bu da faaliyette bulunan firmalara daha kalifiye eleman çalıştırmalarına katkıda bulunur. Kültürel faaliyetler açısından

---

¹¹⁵ Kaynak: ESBAŞ Faaliyet Raporu, (30.05.2005).

baktığımızda, çalışan personelin eğitim ile birlikte gelir düzeyi de artacağından dolayı olarak oturdukları semtlerde sinema, tiyatro, konser vs. animasyonlara katılma güçlerine artacaktır. Ayrıca Ekonomik gücü artan insanların ilgi ve tüketim alışkanlıkları değişecek, daha kaliteli mallar tüketmeye başlayacaklardır. Böylece Serbest bölgenin İzmir’de ekonomiye canlılık kazandırdığı ve yatırımlarda meydana gelen artışa katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz.

Ekonomik canlılık nüfusunun büyümesini de etkilemektedir. Nüfusun hızla artması ve ticari aktivitenin yoğunluk kazanması aynı zamanda konut sorununu da beraberinde getirmektedir. Ege Serbest Bölgesinin tam olarak faaliyete geçmesiyle 30.000 kişinin istihdam edileceği planlanmaktadır (Şu andaki 12.900 ile karşılaştırınca yaklaşık 2 katı) ve bu 6 yıl gibi kısa bir süre içinde düşünülmektedir. Özellikle bu kadar kişinin Gaziemir bölgesinde büyük bir konut arzı yaratabilir. Böylece inşaat sektörü de canlılık kazanacaktır.

Ayrıca, ESBAŞ A.Ş.’nin iştiraki olan Mopsan İnşaat A.Ş. tarafından İzmir’de çok önemli bir inşaat projesi yürütülmektedir. 2005 yılında ‘Yüksek Vadi Evler’ proje hayata geçmiştir. Projenin özü, İzmir İlinde yeni ve güzel semt kurmaktır. Kurulacak olan semtinde evle, alışveriş merkezi, spor tesisleri, aşıklı ve kapalı otopark, sosyal tesisleri, yüzme havuzu gibi alanlar da olacaktır. Ayrıca, semte doğalgaz tesisatı da olacaktır. Yeni semtin kurulması yanında çevre yolların ve ulaştırma yolların yapılandırılması da gerekecektir. Bir diğer değinmesi gereken nokta, kurulacak olan semtinde evi satın almak isteyen müşteriler bankadan daha özel faizli kredi alabilmektelerdir. ESBAŞ özel faizler için bankalarla anlaşarak, hem bankalara bir katkıda bulunup hem insanlara bir eve sahip olabilmeye çansını sunmaktadır. Böylece, ESBAŞ’ın yarattığı katkısı hem yapılan inşaat, hem istihdam açısından daha da büyüyecektir.

Böylece, serbest bölgeler buldukları yöredeki toplumların iktisadi, sosyal ve kültürel değerlerini etkilemektedir ve hatta bir değişime sebep olabilmektedir.

Günümüzde, uluslararası işletmelerin rekabet içinde olduğu başlıca konulardan biri hızlı teknolojik değişimlerdir. Örneğin, bugün Avrupa arabalarının ortalama ömrü 12 yıl iken Japon arabalarının ise 4,5 yıldır ve gittikçe de azalmaktadır. Çünkü Japonya’da ürün ve teknoloji ömrü çok hızlı bir şekilde kısalmaktadır. Eğer Avrupa

araba üreticileri Japon rakipleri ile rekabet etmek istiyorlarsa Japonların bu becerilerine yetişmelerine gerekir. Teknolojik üstünlük beraberinde rekabet üstünlüğünü de getirir. Teknolojik gelişim için gerekli AR-GE harcamalarının işletmelerin kaldıramayacağı büyüklüklere ulaşması sonucu, teknoloji transferi için devlet yerli ve yabancı işletmelere serbest bölge uygulamaları gibi teşvikler sağlamaktadır. Teknolojilerin sürekli gelişmesi ile birlikte dünya ekonomisi hızlı bir gelişim sürecine girmiştir, daha önceleri az gelişmiş ülkeler statüsünde bulunan ülkeler haberleşme sistemlerinin gelişmesi ile daha hızlı, ucuz ve kaliteli üretim yapabilen dünya çapındaki rakiplerinin teknolojilerine ulaşmış ve onlara ciddi birer rakip olarak gelişmekte olan ülkelere statüsüne yükselmeye başlamışlardır.

Gerek ekonomik, gerek sosyal, gerekse de kültürel globalleşmenin, mutlaka iyi veya kötü yönleri olacaktır. Fakat unutulmamalıdır ki küreselleşme bir süreçtir ve bu süreci yönlendirip olumlu şekilde etkilenebilmek için sürecin içinde bulunmak gerekir. Dolayısıyla teknolojik gelişimler yakından takip edilmeli AR-GE çalışmaları artırılmalı ve teknoloji transferine gereken önem verilmelidir. Bu yollardan bir tanesi de serbest bölgelerin artırılması olabilir. Zira Ege Serbest Bölgesinde kurulan Delphi Automotiv, Hugo Boss, United Technologies gibi firmalar istihdam yarattığı kadar özellikle de teknoloji transferi ile rekabet artırıcı bir etkiye bulunarak uzun dönemde gerek üretim gerek istihdam gerekse de teknolojik yenilikler ve üstünlükler açısından ülke ekonomisine önemli katkıda bulunacaklardır.

Ege Serbest Bölgesi'nin teknoloji transferi için ayrıca bazı olanaklar sağlanmaktadır. Bunlar:

- Ulusal ve uluslararası ortak AR-GE projeleri için üniversite ve AR-GE kuruluşlarla iletişim sağlanmaktadır;
- Kullanıcı işletmeler ile üniversite, araştırma kuruluşları ve başka dış kaynaklar arasında köprü işlevi yerine getirilmektir;
- Ulusal ve uluslararası çalışma ağ ve birliklerine üyelik sayesinde kullanıcı işletmelerin bunların sağladığı olanaklardan yararlanması mümkün hale getirmektir.

Ayrıca, ESBAŞ, teknoloji tabanlı küçük girişimleri besleyen ve ortam yaratmak amacıyla bünyesinde inkübatörler barındırmaktadır. Bu inkübatörlerde; laboratuvar ve

AR-GE ekipmanlarına erişim sağlanmaktadır. Bundan ziyade, esnek mekân kiralama koşulları, sekreteryaya, fotokopi, telefon, faks, internet, eğitim ve konferans salonları ve ikram gibi hizmetler verilmektedir.

Son olarak, bölgede faaliyet gösteren firmalar teknoloji transferine yol açmaktadır. Tüm bu göstergeler Ege Serbest Bölgesi'nin başarısının açık bir kanıt olduğunu kaydedebiliriz. Ege Serbest Bölgesi İzmir ekonomisinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ege Serbest Bölgesi'nin gelişim ve büyüme sürecini incelediğimizde her yıl bir önceki yıla oranla artan gelişim trendini istikrarlı bir şekilde sürdürdüğü görülmektedir. Ve ileriki yıllarda, kendi hedeflere ulaşmaya çalışınca hem İzmir ekonomisini hem de Türkiye'nin ekonomisinde olumlu katkılarda bulunacağı söz konusudur.

5.3. EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN DAHA HIZLI GELİŞMESİ İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN UNSURLAR

- 1) Ege Serbest Bölgesi'nin sunduğu avantajlar ve kolaylıklar iyi bir şekilde tanıtılmalıdır. Özellikle büyük teknolojik yatırımlarına ihtiyacı olan sektörlerdeki avantajları duyurmalıdır. İç denetimi ve kalite denetimi sık sık yapılmalıdır. Böylece daha iyi bir rekabet güce sahip olabilecektir. Ne kadar kaliteli mal ve hizmet üretilirse üretilsin eğer etkin bir tanıtım ile hedef kitlesi ve denetimi tam olarak tanıtılmıyorsa mal ve hizmetlerin satılma olanağı yoktur.
- 2) Ayrıca, Ege Serbest Bölgesinin bir teknopark niteliğinde bir serbest bölge olduğunu unutmamalıdır ve böyle olduğunu vurgulanmalıdır. Hem ulusal hem uluslar arası çapında sosyal ve kültürel aktivitelere katılmalıdır. İçinde bulunduğu toplumla bütünleşmek için bu tür faaliyetlere önem verilmelidir. Bölgedeki faaliyetler hem iç gelişimi hem de dış gelişimi, İzmir İlini kapsayacak serbest bölge faaliyetlerinden dolayı etkileyebilecek faaliyetlerde bulunmalıdır.
- 3) Gibi faaliyetlerde sık sık bulunmalıdır. Ayrıca, çıkabilecek sorunlara ortak çözüm aramalarında da katkıda bulunmalıdır. (alt yapı, konut, ulaşım vs.)

- 4) Serbest bölgenin faaliyetleri, amaçları öncelikle çalışanlarına ve daha sonra İzmir halkına tanıtılmalıdır. Gerekiyorsa eğitim veya konferans programları daha geniş bir şekilde sunulmalıdır. Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmelere, dış ticarete faaliyet göstermek isteyen firmalara serbest bölgenin işleyiş, şekli, amacı, faaliyetleri, sağladığı avantajları hakkında eğitim veya tanıtım programları sunulmalıdır.
- 5) Gerek yerli gerek yabancı yatırımcıları bölgeye çekebilmek için uygun, onlara özel yatırım şartları sunup, yatırım havasını yaratmalıdır. Bölgede sürdüren politikadaki tüm belirsizlikler kaldırıp, çok iyi bir pazarlama stratejileri uygulayıp yabancı sermayeyi daha çok çekmelidir. Ayrıca, yabancı yatırımcıların daha yoğun bir şekilde yüksek teknoloji ile çalışması desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

SONUÇ

Dünya ekonomisinde son 10–15 yıl içerisinde gerçekleşen değişimler işletmeleri stratejik politikalarını gözden geçirmeye zorlamıştır. Hızlı yenileme ve değişim trendine ayak uyduramayan işletmeler bugünkü rekabet ortamında var olamazlar. Diğer taraftan, gelişmiş ülkelerdeki büyük holdingler dünya ekonomisinde önemli paya sahip olması ile gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerin dünya pazarına çıkması ve önemli yere sahip olmasını zorlaştırıyorlar.

Bu yüzden firmalar çeşitli maliyet, hammadde, yerleşim, işgücü ve sermaye avantajlarını kullanarak büyüme, piyasada rakiplerinin önüne geçme, daha iyi hizmet sunma, markalaşma ve benzeri amaçlarını hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Tüm bu amaçlara ulaşabilmek için sadece fayda sağlayabildiği ülkede üretmek yeterli olamamaktadır, hatta giderek daha az yeterli olmaktadır çünkü üretilmiş olan mallar be hizmetleri piyasaya taşımak için mesafeler araya giriyor, yani lojistik masraflar oluşuyor. Dolayısıyla ülkeler iç işletmelere dünya pazarına çıkabilmek için bazı kolaylıklar ve avantajlar sunmaktadır. Bunlardan biri ise serbest bölgelerdir. Bu tür bölgeler hem iç işletmelere kolaylıklar sağlamakta, hem de yabancı teknoloji ve sermayeyi ülkeye çekmektedir.

Serbest bölgeler, kurulmuş olduğu ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber, gümrük hattı sayılan, ülke içinde geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınaî ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir.

Serbest bölgeler genellikle deniz ve nehir limanlarında, havaalanlarında ve bu limanların yakınında veya benzer coğrafi avantajların bulunduğu yerlerde kurulmaktadır. Serbest bölgeler kurulurken, bu bölgelerin yeri, konumu ile serbest bölgenin çevresinin coğrafi konumunun yanı sıra kurulacak olan bölge tipinin de belirlenmesi önemlidir. Örneğin, transit bir bölge kurulacak ise, bölgenin coğrafi konumu çok önemlidir. Çünkü işletmeleri lojistik masraflarını düşürebilmek için bu bölgenin hem denize veya nehre, hem de diğer ulaşım kanallara yakın olmalıdır. Diğer bir örnek; emek yoğun üretimin yapılması planlanan ve bu tür işletmelerinin faaliyet

göstermesi beklenen bir serbest bölgenin işgücü bakımından yetersiz veya işgücünün pahalı olduğu bir yörede kurulması bölgenin başarıya ulaşabilmesi için engelleyici bir faktör olacaktır.

Ticari ve ekonomik kaygılar ve çıkarlar için kurulan serbest bölgelerin toplumların sadece ekonomik açısından değil ayrıca sosyal ve kültürel değerlerini de etkilemektedir.

Serbest bölgelerin işleyiş biçimi yasal düzenlemelerle sağlanmaktadır, fakat yasal düzenlemelerin yanında bölgenin yönetimi de önemli bir etkiye sahiptir. Bölgede bürokratik engeller az olması ile başarı arasında doğru bir orantı vardır.

Genel olarak serbest bölgelerin oluşturulması yerli ve yabancı sermayenin, teknoloji ve yönetim sistemlerini katılımı göz önüne alınarak, uluslararası ekonomik ilişkilerin canlanmasını, ülkenin tamamının ve ayrı ayrı bölgelerin ekonomik ve sosyal gelişimini sağladığını açıkça söyleyebiliriz.

Serbest bölgelerde yapılan üretim daha çok dış pazarlara yönelik (ihracata) olduğundan dolayı, serbest bölgelerin ihracat arttırıcı bir etkisi yaratmaktadır. İhracat ile ülkeye döviz girişi sağlanmaktadır ve serbest bölge kuracak ülkenin ihracatında büyük katkı yaratacaktır, ödemeler bilânçosuna da artı yönlü olumlu bir katkı oluşturacaktır. Fakat serbest bölgeler ihracatı nasıl artığı aynı anda ithalatının artışını de etkileyeceğini unutulmamalıdır.

Serbest bölgelerin kurulmasının diğer bir önemli nedeni de istihdamdır. Bir ülkenin serbest bölge kurmakla istihdam problemini belki tam olarak kaldırma imkânsız olur, fakat istihdam sorununa giderici bir etkisi yarattığını kabul edilebilir. Bu konuda serbest bölge kuran ülkenin nüfus yapısı da çok önemlidir. Nüfusu çok olan ülkelerde kurulan serbest bölgeler daha çok işgücü istihdam ederek avantajlı duruma geçebilmektedir.

Türkiye, ihracat için yatırım ve üretim arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, yeni istihdam olanakları yaratmak ve dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla faydalanabilmek için serbest bölgeleri politikasına yönelmiştir.

Günümüzde Türkiye’de 21 serbest bölge faaliyette bulunmaktadır. Yer ve sınırları tespit edilen serbest bölgelerimiz, faaliyet konuları ve fonksiyonları bakımından karma bir yapıya sahiplerdir. Ancak hedeflenen amaçları gerçekleştirebilmek için, ihtisaslaşma yoluna gidilmektedirler. Örneğin: İstanbul AHL Serbest bölgesi tekstil ve konfeksiyon, elektronik ve optik alım-satım ve depolanması alanında faaliyet göstermektedir. İstanbul Deri Serbest bölgesi ise, deri ve deriye dayalı her türlü imalat, depolama ve alım-satım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Adana-Yumurtalık Serbest bölgesi, ağır sanayi yatırımlarına yönelik olarak kurulmuştur. Serbest liman niteliğinde olan Trabzon Serbest Bölgesi, Bağımsız Devlet topluluğu üyesi ülkeler ile Avrupa ülkeleri arasında, transit mal taşımacılığında çok önemli rol almaktadır. Ege Serbest Bölgesi’nde yüksek teknolojiye dayalı üretim faaliyetlerine yer verilmektedir.

Serbest bölgelerinin en önemli amaçlarından olan yabancı sermaye yatırımları ve istihdam Ege Serbest Bölgesi’nde başarıyla gerçekleştirmektedir. 2005 yılını verilerine göre istihdam doğrudan istihdam edilen kişi sayısı 12.900 iken, toplam olarak doğrudan ve dolaylı istihdam ise 25.000 kişi aşmaktadır. Yapılan toplam sermaye yatırımları ise 398 milyon doları aşmıştır. 2005 yılı verilerine göre ise bölgede yapılan yatırım 44 milyondur. Ticaret hacmi 3 milyon doları aşmıştır.

Kısaca Serbest Bölgelerinin Türkiye ekonomisine etkisini özetlersek:

Serbest bölgeler ticaret hacmi 2005 yılında 23,3 milyar doları aşmıştır. Serbest bölgelerimizden Türkiye’ye yapılan satışın % 84’ünü, serbest bölgelerin kuruluş amaçları doğrultusunda hammadde ve yatırım malları oluşturmaktadır. Ticaret hacminin bu yapısı serbest bölgelerimizin imalatçı ihracatçılarımıza önemli bir destek sağladığını göstermektedir.

Bu destek sadece imalat için girdi ihtiyacını karşılamakla sınırlı kalmamaktadır. Nitekim Türkiye’den serbest bölgelerimize ve serbest bölgelerimizden yurt dışına yapılan satışlarda 2005 yılında kayda değer artışlar yaşanmıştır. Türkiye’den serbest bölgelere yapılan ihracat yüzde 9,65, serbest bölgelerden yurt dışına yapılan satışlar ise yüzde 8,65 oranında artış göstermiştir. Serbest bölgeler toplam ticaret hacminin yüzde 97,2’sini sanayi ürünleri oluşturmaktadır. İlk iki sırayı paylaşan tekstil-konfeksiyon sektörü ile makine sanayisinin serbest bölgelerin toplam ticaret hacmi içindeki payları sırasıyla yüzde 22,3 ile yüzde 18,3’dır. 2005 yılı sonu itibariyle serbest bölgelerde

istihdam edilen personel sayısı 39.046, faaliyet gösteren firmaların sayısı ise 3.932 olmuştur. Serbest bölgelerimizdeki üretici firma sayısı 777, yabancı sermayeli firma sayısı ise 645'tir. OECD ülkelerinin yüzde 37,2'lik oran ile serbest bölgeler ticaret hacmi içinde en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bu grup içinde yüzde 30,9 ile AB ülkeleri ilk sırada yer almaktadır. Ticaret hacminde Türkiye'nin payı yüzde 47,3'tür.

Tüm bu göstergeler serbest bölgelerin Türkiye'deki ekonomik araçların en önemlilerden bir tanesi olduğunu ve ileriki dönemlerde bunun devamlı kalmasını için çaba göstermesini gerektiğini açıkça gösterilmektedirler.

Bu sayılan yararları yanında serbest bölgelerin bir ülke için muhtemel zararları da olabilmektedir. Fakat zararlar için gerekli önlemler alındığında bu olumsuz yönler en aza indirip serbest bölgelerin yararlı olması sağlanabilmektedir.

Yatırım-üretim-ihracat çizgisi içerisinde gelişimi planlanan serbest bölgelerimiz temel kuruluş amacından sapmamalıdır ve serbest bölgesinde firmalarımızın ithalata değil daha çok ihracata ağırlık verilmelidirler. Bundan ziyade, hem yerli hem yabancı işletmeler ihracat amaçlı yatırımlar ve üretim faaliyetlerinde bulunmaya çekinmemelidirler.

Serbest bölgelerin avantajı artık bir lojistik ve teknolojik merkezi olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, serbest bölgeler gümrük, ticaret ile üretimi tek bir çatı altında toplanmasını sağlar. Böylece, serbest bölgeler Türkiye'deki bütün ekonomi dallarını canlanma sürecini getirmekte ve en doğru araç olarak kullanıldığı takdirde Türkiye ekonomisine olumlu katkıları sağlayabilmektedir.

Serbest bölgelerin ülkemiz açısından önemi her geçen gün gittikçe artmaktadır. Özellikle dünya üzerindeki serbest bölge uygulamalarının başarıları, yeni ekonomik model ile ilişkisi olmasının yanında özellikle yabancı sermaye girişini, teknoloji transferi gibi girdiler açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, son yıllarda Orta-Doğu, Rusya ve Ukrayna gibi pazarlarının giderek önem kazanması, ülkemizde serbest bölge kurulmasını hızlandıran faktörlerden biridir.

Sonuç olarak; Türkiye'nin sahip olan potansiyelini (coğrafi yerleşim ve dünyadaki yeri) dikkate alınarak ve iyi yönetildiği ve ulusal ekonomi ile btnleşebildiği şartıyla, serbest bölgeler ülke ekonomilerine çok büyük katkılar sağlayabileceklerdir.

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölge Uygulamaları : EGE SERBEST BÖLGESİ’NİN İzmir Ekonomisine Katkıları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2006

Fatima MUZHABAYEVA

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../..... tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesine göre İşletme/Uluslar arası İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Fatima MUZHABAYEVA'nın "Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamaları : EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İzmir Ekonomisine Katkıları" konulu tezi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat .....’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin .....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Dr. Esin KUHEYLAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının
Soyadı: MUZH DABAYEVA Adı: FATİMA

Tezin/Projenin Türkçe Adı: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SERBEST
BÖLGE UYGULAMALARI: EGE SERBEST BÖLGESİ'NİN İZMİR
EKONOMİSİNE ETKİSİ

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: FREE TRADE ZONES PRACTICES IN THE
WORLD AND TURKEY: ECONOMICAL INFLUENCE OF AEGEAN FREE TRADE
ZONES ON İZMİR CITY

Tezin/Projenin Yapıldığı
Üniversitesi: DOKUZ EYLÜL Enstitü: SOSYAL BİLİMLER Yıl: 2006

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans: Dili: Türkçe
Doktora: Sayfa Sayısı: 105
Tıpta Uzmanlık: Referans Sayısı: 42
Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Unvanı: Prof. Dr. Adı: ESİN Soyadı: KÜHEYLAN

Unvanı: Adı: Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler: İngilizce Anahtar Kelimeler:
1- Serbest Bölgeler 1- Free Trade Zones
2- Teknoparklar 2- Industreal Park
3- Yabancı Sermaye 3- Foreign Capital
4- Finansal Teşvikler 4- Financial Incentives
5- Ekonomik Etki 5- Economic Influence

Tarih:
İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../..... tarihi ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmenliği'nin .....maddesine göre İşletme/Pazarlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Fatima MUZHDABAYEVA'nın Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamaları: Ege Serbest Bölgesi'nin İzmir Ekonomisine Etkisi Bir Uygulama konulu tezi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat .....’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan savunmasından sonra .....dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin .....olduğuna oy .....ile karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Dr. Esin KÜHEYLAN

ÜYE
Prof. Dr. Saime ORAL

ÜYE
Doç. Dr. Nejat BİLGİNER

**T.C.
BAŞBAKANLIK
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
SERBEST BÖLGELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

REPUBLIC OF TURKEY
PRIME MINISTRY
UNDERSECRETARIAT FOR FOREIGN TRADE
GENERAL DIRECTORATE OF FREE ZONES

FAALİYET RUHSATI MÜRACAAT FORMU

OPERATING LICENCE APPLICATION FORM

ADRES/ADDRESS : Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü/General Directorate of Free Zones
İnönü Bulvarı, 06510, EMEK ANKARA –TURKEY

Değerlendirme Dairesi Başkanlığı / Department of Assesment

TELEFON/PHONE : +90 312 212 82 58 – 212 82 59
+90 312 212 58 90
+90 312 204 75 00 (Santral/Operator)

Faks / Fax : +90 312 212 89 06

Lütfen, Formu doldurmadan önce “Açıklamalar” bölümünü dikkatlice okuyunuz.
Please, read the “Explanations” part carefully before filling the Form.

AÇIKLAMALAR Explanations

Lütfen formu daktilo ile doldurunuz ve aşağıdaki hususlara dikkat ediniz.

Please fill the form with a type writer and pay attention to the following matters.

- 1- I. Bölüm :** Bu bölüme faaliyet ruhsatı talebinde bulunan müracaatçının adı, soyadı ve ya ticari unvanı kısaltma yapılmadan tam olarak yazılacaktır. Müracaatçının faaliyet konusu çok kapsamlı ise ilgili bölüme ana faaliyet konusu yazılacaktır. Müracaat Formunu imzalayan yetkili dışında , müracaat işlemlerini takip ve tamamlama hususunda bir başka kişi görevlendirilmiş ise “firma temsilcisi” ile ilgili bölüm doldurulacak

Section I : The full trade name of the applicant shall be put in this section without any abbreviation. If the applicant has a wide span of activities, the main one should be written here. If another person is appointed to complete and follow the necessary proceedings of the Application Form other than the authorized person who has signed the Form, then the “representative of the firm” part shall be filled and the authorization document and a specimen signature of the representative shall be attached to the Form

- 2- II. Bölüm :** Serbest bölgede yapılması düşünülen faaliyet konularından yalnızca bir tanesi işaretlenecektir. Bir başka konuda daha faaliyet göstermek isteyen müracaatçıların ayrı bir Müracaat Formu doldurarak ikinci bir faaliyet ruhsatı almaları gerekir. Aynı şekilde; Bankacılık, Sigortacılık, Kıyı Bankacılığı ve Finansal Kiralama konularından da yalnız bir tanesi seçilecektir.

Section II : Only one subject of activity shall be marked in this section. A separate Application Form has to be filled in for different fields of activities. In the same manner only one subject of activity shall be chosen among Banking, Insurance, Off Shore Banking and Financial Leasing.

- 3- V. Bölüm :** Müracaatçıya değişik süreler için Faaliyet Ruhsatı verilebilir. Serbest bölgede hazır işyeri kiralarak faaliyet gösterecek olan kiracı müracaatçılara 10 yıllık bir süre için, kendi iş yerini inşa ederek faaliyette bulunacak yatırımcı müracaatçılara ise 20 yıllık bir süre için faaliyet ruhsatı verilebilir. Bu süre üretim faaliyetinde bulunacaklardan; kiracı müracaatçılar için 15 yıl yatırımcı müracaatçılar için ise 30 yıldır. Genel Müdürlükçe proje bazında değerlendirilecek özel yatırımlar için 49 veya 99 yıllık süreyle Faaliyet Ruhsatı verilebilir.

Section V : The operating Licence may be granted for different time periods. It can be issued for 10 years for tenant applicants who intend to rent completed office, and 20 years for investor applicants who intend to build their own office. That time period is 15 years for tenant applicants, and 30 years for investor applicants, who are in charge of production activity. For the special investments, depending upon the consideration on project basis by the General Directorate, the Operating Licence can be issued for 49 or 99 years.

- 4- X. Bölüm :** Serbest bölgede yürütülecek faaliyet için istihdam edilecek personel sayısı belirtilecektir. İstihdam edilecek yabancı personelin, yurtiçinden temininde güçlük çekilen yönetici veya vasıflı personel (uzman) niteliğinde sahip olması gerekir.

Section X : Number of persons to be employed by the user in connection with its activities in the free zone shall be indicated in this section. Foreign national employees should be at a position of manager or expert who is difficult to be employed from Turkey.

- 5- XI. Bölüm :** Serbest bölgede faaliyete geçildiğinde yapılacak işletme giderleri tahmini olarak belirtilecektir.

Section XI : The estimated operating expenses Applicants shall be stated after the free zone activity commenced.

- 6-XII. Bölüm :** Bu bölümde II. Bölümde işaretlenen faaliyet konusuna ilişkin ayrıntılı bilgi verilecektir. Örneğin; alım satım konusu işaretlenmişse (B) kısmı, bakım-onarım işaretlenmişse (F) kısmı dolduracaktır.

Section XII : Detailed information on the subject of activity marked in section II shall be stated in this section. For instance, Part (B) should be filled by the firms in charge of purchasing-selling activities, Part (F) should be filled by the firms in charge of repair and maintenance activities.

- 7- Formda ilgili bölüme yer darlığı nedeniyle yazamadığımız ancak yazılmasında yarar görülen bilgiler ilgili bölüm numarası belirtmek suretiyle ayrı bir kağıda yazılabilir. Genel Müdürlük veya Serbest Bölge Müdürlükleri telefonla veya şahsen başvurularak ayrıntılı bilgi alınabilir.**

If there is not enough space, other matters which are considered necessary might be stated on a separate sheet indicating the related section number and attaching to the Form .You may call or apply in person to the General Directorate or Free Zone Directorates for further information.

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NA
(Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü)
TO UNDERSECRETARIAT OF FOREIGN TRADE
(General Directorate of Free Zones)

...../...../20..

..... Serbest Bölgesi'nde faaliyet göstermek istiyoruz. Gerekli Belgeler ekte sunulmuş olup, müracaatımızın incelenmesini ve Faaliyet Ruhsatı verilmesini müsaadelerinize arz ederiz.

Bu form ve eklerindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, değişiklik olduğunda en geç bir ay içerisinde bilgi vereceğimizi, Formda belirttiğimiz hususları Yönetmelik hükümlerine göre yerine getireceğimizi ve Serbest Bölgedeki faaliyetimizin çevre kirliliğine neden olmayacağını beyan ve taahhüt ederiz.

We intend to operate in ..... Free Zone. We are enclosing related documents for your assessment and request the approval of the Operating Licence.

We hereby declare and certify that all information given in this Form and its enclosures is correct, and any subsequent amendment made by ourselves will be forwarded within one month, associated documents will be accomplished in compliance with the provision of the Regulation, and our Free Zone activity will not be caused environmental pollution.

Adı :
Name
Görevi :
Title
Ticaret Unvanı Ve Yetkili İmzalar
Trade Name and Authorized Signatures

Eklere : (Lütfen Form'la birlikte verdiğiniz ekleri işaretleyiniz.)
Enclosures: (Please mark the given enclosures with the Form.)

- 1.Müracaatçı ve Serbest Bölge faaliyeti hakkında açıklayıcı bilgi (Ayrı bir sayfa olarak).**
1.Descriptive information about the Applicant and its Free Zone operation (on a separate sheet).
- 2.İmza sahibinin yetki belgesi ve imza sirküleri ile (varsa) firma temsilcisinin yetki belgesi ve imza beyannamesi.**
2.Authorization document and specimen of signature of the signatory and (if any) power of attorney and specimen of signature of the firm agent
- 3.Müracaatçı firmanın kuruluş ilanı ile son sermaye ve ortaklık yapısının yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicili Gazeteleri ve Ticaret ve/veya Sanayi Odası Kaydı(Yabancı firmalar için kendi ülkelerinde geçerli olan kuruluş belgesinin Türkiye'nin o ülkedeki temsilciğince onaylı örneği).**
3.Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi (Turkish Trade Register Gazette) covering the establishment announcement and the last capital and partnership structure of applicant firm and document obtained from Chamber of Commerce and/or Industry(The copy of the establishment documents of the firm which has been established outside of Turkey, ratified by the Turkish Consulates).
- 4.Son üç yıllık bilanço ve kar-zarar cetvelleri.**
4.Last three year's balance sheets, income statements.
- 5.Faaliyet Ruhsatı ücretinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na yatırıldığını gösteren banka dekontunun aslı ve bir fotokopisi.**
5.The original copy and photocopy of the receipt Operating Licence fee paid to the Central Bank of Turkey.
- 6.(Varsa) Son üç Yılda Türkiye'ye getirilen döviz tutarını gösterir belge.**
6.(If any) Documents related to the foreign currency brought into Turkey within the last three years.
- 7.Banka , sigorta, kıyı bankacılığı ve finansal kiralama kuruluşları için Hazine Müsteşarlığı'ndan (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) alınan izin belgesi.**
7.Branch Establishment Permit from The Undersecretariat Of Treasury (General Directorate of Banking and Foreign Exchange) for bank, insurance, off-shore banking and financial leasing institutions.
- 8.Doldurulmuş Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formunun bir fotokopisi.**
8.A copy of filled Operating Licence Application Form.

Adı /Ticaret Ünvanı :
.....
Name / Trade Name
.....

Merkez Adresi :
.....
Headquarter's Address
.....

Telefon / Phone : ..... **Faks / Fax** :
.....

Faaliyet Konusu :
.....
Type of Activity

Kayıtlı Bulunulan Ticaret ve /veya Sanayi Odası ve Kayıt No :
.....
Registered Chamber of Commerce and/or Industry, and Registration Nr.

Kuruluş Tarihi : .....
Establishment Date

Kayıtlı Sermayesi : .....
Registered Capital

Ödenmiş Sermayesi : .....
Paid in Capital

Ortak Sayısı : ..... **Yerli Ortak Payı** : % ..... **Yabancı Ortak Payı** : %
.....
Number of Partners Local Partner's Share Foreign Partner's Share

Başlıca Ortakların İsimleri **Uyruğu** **Ödenmiş Sermayedeki Payı**
(%)
Names of Main Partners Nationality Share in the Paid in Capital (%)

1)	.....	.....
2)	.....	.....
3)	.....	.....
4)	.....	.....
5)	.....	.....

(Varsa) Temsilcinin / (If Any) Representative's

Adı / Name :
.....

Adresi /Address :
.....
.....

Telefon / Phone : ..... **Faks / Fax** :
.....

(Varsa) Ana Şirketin / (If Any) Main Firm's

Unvanı / Trade Name :

Adresi /Address :

Telefon / Phone : ..... Faks / Fax :

II.BÖLÜM
Section II

SERBEST BÖLGEDE YAPILACAK FAALİYET
Proposed Activity in Free Zone

Hangi Konuda Faaliyet Ruhsatı isteniyorsa yalnız o kutu işaretlenecektir.
Only one box should be marked, which is related to the requested Operating Licence

- Üretim : Üretilen malın yanı sıra, bu malın üretiminde kullanılan ham madde ve ara maddelerin alım –satımı, depolanması, markalanması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım onarımı yapılabilir.**
Production : Purchasing-selling, storing, marking, packing, labeling exhibiting and repair-maintenance of raw materials, semi-produced goods related with the production, and final goods can be performed.
- Alım –Satım : Ticareti yapılan malların alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir.**
Purchasing-Selling : Purchasing-selling, storing, labeling, packing and exhibiting of the commercial goods can be performed.
- Depo İşletmeciliği : Kullanıcı veya kullanıcı olmayan diğer kişi veya kuruluşların malları depolanabilir.**
Warehouse Operating : Goods owned by other users or non-user real or legal entities can be stored.
- İşyeri Kiralama : Kullanıcılara hazır işyerleri kiraya verilebilir.**
Office Renting : Completed warehouses can be rented to the users.
- Montaj-De montaj : Bölüm XII-E' de belirtilen malların montajı veya de montajı yapılabilir.**
Assembling –Disassembling : Assembling or disassembling of the goods stated in section XII-E can be performed.
- Bakım Onarım : Bölüm XII-F' de belirtilen malların bakımı ve onarımı yapılabilir.**
Repair-Maintenance : Repair and maintenance of the goods stated in section XII-F can be performed
- Bankacılık**
Banking
- Sigortacılık**
Insurance
- Kıyı Bankacılığı**
Off-Shore Banking
- Finansal Kiralama**
Financial Leasing
- Diğerleri (Yukarıda belirtilen faaliyetlerin dışında kalanlar)**

Others (Other activities that are not stated above)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

III. BÖLÜM SERBEST BÖLGEYE TRANSFER EDİLECEK SERMAYE MİKTARI (ABD \$)
Section III Amount of Capital to be Transferred to the Free / Zone (USS)

Aynı Sermaye / Capital in Kind		Nakdi Sermaye / Capital in Cash	
Türkiye'den From Turkey	Yurtdışından From Abroad	Türkiye'den From Turkey	Yurtdışından From Abroad

IV. BÖLÜM (VARSA) MÜRACAATÇININ BAŞVURULAN SERBEST BÖLGE VEYA DİĞER SERBEST BÖLGELERDE SAHİP OLDUĞU FAALİYET RUHSATINA İLİŞKİN BİLGİLER
Section IV Explain If Applicant Firm Has Any Other Operating Licence at This or Other Free Zones

Serbest Bölgenin Adı Name of the Free Zone Licence	Faaliyet Konusu Type of Operating	Faaliyet Ruhsat No Nr. Of Operating
.....	.....	
.....	.....	
.....	.....	
.....	.....	

V. BÖLÜM TALEP EDİLEN FAALİYET RUHSATI SÜRESİ
Section V Requested Operating Licence Period

☐ Kiracı Firmalar - Tenant (Bölüm VII/A' yı doldurunuz) (Fill in Section VII/A)	10 YIL-10 Years 5.000 \$	(Üretim faaliyetinde bulunacaklar için bu süre 15 yıldır.) (The time period is 15 years for the firms in charge of production)

☐ Yatırımcı Firmalar - Investor Firms (Bölüm VII/A'yı doldurunuz) (Fill in Section VII/B)	20 YIL-20 Years 5.000 \$	(Üretim faaliyetinde bulunacaklar için bu süre 30 yıldır.) (The time period is 30 years for the firms in charge of production)
☐ Genel Müdürlükçe Proje Bazında Değerlendirilecek Özel Yatırımlar Special investments to be considered by the General	49 YIL- 49 Years 100.000 \$ 99 YIL-99 Years 250.000 \$	

VI. BÖLÜM
Section VI.

ÇEVRE KİRLİLİĞİNİ NASIL ÖNLEYECEĞİNİ AÇIKLAYINIZ
Describe How You Intend to Prevent Environmental Pollution

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

VII. BÖLÜM
Section VII

TALEP EDİLEN ALAN
Requested Area

- A) **Kapalı Alan / Closed Area** : ..... m2 **Hazır kapalı alan kiralayacak/satın alacak kullanıcılar**
Users who will rent/buy closed area in the
Zone
- B) **Açık Alan / Open Area** : ..... m2 **Bina inşa edecek kullanıcılar**
Users who will construct a building in the Zone

VIII. BÖLÜM
Section VIII

İNŞAAT PROGRAMI (Açık alan kiralayacak kullanıcılar dolduracaktır.)
Construction Schedule(To be filled by users who II rent open area)

- Proje Hazırlama Süresi (ay)** : .....
.....
Project Design Period (month)
- İnşaatın Taban Alanı (m2)** :
Base Area of the Construction (m2)
- İnşaat Süresi (ay)** : .....
.....
Construction Period (month)
- İnşaatın Kat Sayısı** :
Number of Floors
- İnşaat Tipi** : .....
.....
Type of Construction
- İnşaatın Toplam Alanı (m2)** :
Gross Construction Area (m2)

IX BÖLÜM
Section XI

SERBEST BÖLGEDE YAPILACAK YATIRIM HARCAMALARI (ABD \$)
Investment Expenses to be made in the Free Zone (US\$)

	Türkiye'den From Turkey	Yurtdışından From Abroad	Toplam Total
Bina Building			
Makine ve Teçhizat Machinery and equipment			
İşgücü Man Power			
Diğerleri (Belirtiniz) Others (Specify)			
Toplam Total			

X. BÖLÜM
Section X

SERBEST BÖLGE FAALİYETİ İÇİN İSTİHDAM EDİLECEK PERSONEL
Personnel to be Employed for the Free / Zone Activity

	T.C Uyruklu Turkish National	Yabancı Uyruklu ** Foreign National	Toplam Total
Yönetici Administrator			
Büro Personeli Office Personnel			
Vasıflı İşçi Qualified Worker			
Vasıfsız İşçi Unqualified Worker			
Toplam Total			

* **İstihdam edilecek personel çalışma saatlerinde serbest bölgede bulunmalıdır.**
Personnel to be employed has to work in the free zone during the working hours.

** **Lütfen, yabancı uyruklu personel istihdamın nedeni hakkında açıklama yapınız.**
Please, explain the necessity to hire foreign personnel

.....
.....
.....
.....

XI BÖLÜM FAALİYETE GEÇİLDİĞİNDE TAHMİNİ YILLIK İŞLETME HARCAMALARI (S)
Section XI Estimated Annual Operating Expenses During the Operation (US\$)

	Türkiye'ye To Turkey	Yurtdışına Abroad	Toplam Total
Hammadde ve Aramaları * Raw Materials and Semi- product Goods			
İşçilik ve Personel Giderleri Workmanship and Personnel Expenses			
Finansman Giderleri (Kredi, Faiz) Financing Expenses (Credit, Interest)			
Gayri Maddi Haklar (Patent, Lisans, vs.) Intangible Rights (Patent, Licence, etc.)			
Diğer Giderler (Belirtiniz) Other Expenses (Specify)			
Toplam Total			

* Alım - satım faaliyeti yapacak müracaatçılar bu kısmı doldurmayacaktır.
Applicants to carry out purchasing - selling activities shall not fill this row.

XII. BÖLÜM SERBEST BÖLGEDE YAPILACAK FAALİYETE İLİŞKİN BİLGİLER
(II Bölümde belirtilen faaliyeti açıklayınız.)
Section XII Explanations Related to Activity in the Free Zone
(Explain the Activity Specified in section II)

A. Üretim (Üretim Akış Şemasını ayrı bir sayfada gösteriniz.)
Production (Please, indicate the production process on a separate sheet.)

Satın Alınacak Hammadde ve Aramaları * Raw Materials and Intermediate Goods to be Purchased	Türkiye'den From Turkey		Yurtdışından From Abroad	
	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....
4.	.....	.....	.....	.....
5.	.....	.....	.....	.....
Toplam				

Total .....

* **Üretimde Kullanılacak hammadde ve ara mallarının tahmini miktar ve değerleri belirtilecektir.**
The estimated value and quantity of the raw materials and semi-produced goods used in the production shall be stated

Üretilen Mallar Goods to be Produced	Tahmini Yıllık Üretim Estimated Annual Production	
	Miktar Quantity	Sınai Maliyeti (\$) ** Production Cost (\$)
1.	.....	.....
2.	.....	.....
3.	.....	.....
4.	.....	.....
5.	.....	.....
	Toplam Total	.....

* **Üretimde kullanılan hammadde ve ara malı giderine işçilik ve sabit giderlerin eklenmesiyle bulunacak değer yazılacaktır**
The value found by adding the workmanship and fixed expenses spent for the production to the cost of the raw and semi-produced goods shall be written.

Satılacak mallar *** Goods to be sold	Türkiye'den From Turkey		Yurtdışına Abroad	
	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....
4.	.....	.....	.....	.....
5.	.....	.....	.....	.....
	Toplam Total	.....	.....	.....

*** **Sınai maliyete satış masrafı ve kar eklenerek bulunacak satış değeri yazılacaktır.**
The selling value found by adding the selling cost and profit to the production cost shall be written.

B. Alım - Satım
Purchasing - Selling

Satın Alınacak Mallar Goods to be Purchased	Türkiye'den From Turkey		Yurtdışından From Abroad	
	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....
4.	.....	.....	.....	.....
5.	.....	.....	.....	.....
	Toplam Total	.....	.....	.....
.....				

Satılacak Mallar Goods to be Sold	Türkiye'ye To Turkey		Yurtdışına Abroad	
	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)	Miktar Quantity	Değer (\$) Value (\$)
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....
4.	.....	.....	.....	.....
5.	.....	.....	.....	.....
	Toplam Total	.....	.....	.....
.....				

C. Depo İşletmeciliği
Warehouse Operating

Deponun Cinsi
Type of Warehouse

Alanı (m2)
Area (m2)

Hacmi (m2)
Volume (m2)

.....

.....

.....

Depolanacak Mallar
Goods to be Stored

.....
.....
.....
.....

Tahmini Yıllık Miktar
Estimated Annual Quantity

.....
.....
.....
.....

D. İşyeri Kiralama
Office Renting

Kiraya Verilecek Binanın Cinsi
Type of the Building to be Rented

.....
.....

Kapalı Alan (m2)
Closed Area (m2)

.....
.....

E. Montaj-Demontaj
Assembling- Disassembling

(Lütfen, B Bölümünü de doldurunuz.)
(Please, Fill in Part B also.)

Montaj-Demontajı Yapılacak Mallar
Goods to be Assembled-Disassembled

.....
.....
.....
.....

Tahmini Yıllık Miktar
Estimated Annual Quantity

.....
.....
.....
.....

Satın alınacak mallar ile satılacak nihai ürünler B. (Alım-Satım) bölümünde belirtilecektir.
The goods to be purchased and the final goods to be sold will be specified in section. B.(Purchasing-Selling)

F. Bakım -Onarım
Repair-Maintenance

(Lütfen, B Bölümünü de doldurunuz.)
(Please, Fill in Part B also.)

Bakım-Onarım Yapılacak Mallar
Goods to be Repaired-Maintained

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tahmini Yıllık Miktar
Estimated Annual Quantity

Kullanılacak malzemeler ve hizmet ücretleri B.(Alım-Satım) bölümünde belirtilecektir.

The materials to be used and the service payments will be specified in section B. (Purchasing-Selling

G. Diğerleri (Lütfen Açıklayınız)

Others (Please explain)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Alacaklıoğlu A. Suha, (1998) Türkiye’de Serbest Bölgelerle Performansı ve Güncel Yaklaşımlar, İTO Yayını, No:70, İstanbul.

“A’dan Z’ye Serbest Bölgeler”, (2001)Türkiye Serbest Bölgeler Rehberi, Kum Ajans, İstanbul.

APAK Sudi; (1993)Uluslararası Bankacılık ve Finansal Sistemler, İstanbul.

BAYRAKTAROĞLU Ali, EROL İbrahim, ÇİVİ Emin, (1998)Uluslararası Pazarlama, Emek Matbaacılık, Manisa.

ERDOĞAN Engin, ENER Meliha, (Ocak 2005)Küresel Pazarların Ekonomik Üsleri, Serbest Bölgeler, Teori, Uygulama ve Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’deki Gelişimi; Ankara.

ESBAŞ BÜLTENİ; Eylül – 2005 ve ESBAŞ Faaliyet Raporu Kasım – 2005.

GÜNER Sedat, (1995) “Serbest bölgeler”, Anadolu Matbaacılık, İzmir.

HAGVERDİYEV Elmir, (1999) “Serbest Bölgeler: Ege Serbest Bölge Uygulaması”, İzmir.

İLKİN S.- TEKELİ İ., (1987) “Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü” Yurt Yay., Ankara.

KAYTAZ Pınar A., (1995)Türkiye’deki Serbest Bölgeler ve Türk Dış Ticaretine Etkileri, İzmir.

KENTBANK, (2000)Serbest Bölgeler Hakkında Bilgi Notu”, Kur. Paz. Böl. İstanbul,

KOPILOV Yuriy, (2003)Dünya Çapındaki Serbest Bölgelerin Uygulamaları; Kiev, s.82 (Rusça kaynak)

SAKLAMAZ Aybars, (2003) “Dünyada ve Türkiye’de Önemli Serbest Bölge Uygulamaları ve Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinin Türkiye Serbest Bölgelerine Etkisi”, Dış Ticaret, Der. Mesut Bilginer, Adım Matbaacılık, 2. Baskı, Konya.

TOROSLU M. Vefa, (Temmuz 2000)Serbest Bölgeler; İstanbul,

MAKALELER

ACAR Serdal, Ege Serbest Bölgesi'nin Faaliyet Raporu; Ege Serbest Bölgesi İç Yayını, 2005

ALEKSANDROVA E., Dünya Ekonomisinde Özel Serbest Bölgeler, Uluslararası İktisat; No:10 Ekim 1997,s.15

DURSOY Zafer; Teknoloji, Teknoparklar ve Ekonomik Kalkınma, Erişim tarihi: <http://www.ttg.gov.tr>, Ekim 2005

DÜNYA ÇAPINDAKİ SERBEST BÖLGELER UYGULAMALARI, Erişim tarihi: <http://www.investments.com.ua>, (Rusça kaynak) 12.10.2005

ESBAŞ, Ege Serbest Bölgesi Kullanıcı El Kitabı; Mayıs 2005, s.4

ESBAŞ, Kaynakça: <http://www.amcham.org.tr>, Erişim tarihi: Ekim 2005

GÜNER S., “Serbest Bölgelerde Vergi Kanunlarının Yeri”, Gümrük Kontrolleri Derneği Yayınları Yayın No:22, Ankara, 1999

HAYWOOD Robert C., “Free Zones in the Modern World” CFATF Meeting, Aruba, No:5, Ver.1, 2000

HEPAKTAN Erdem, ÇILBANT Coşkun, “Gümrük Birliği Sürecinde Serbest Bölgelerimizin Dış Ticaretimizdeki Yeri”, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 6, 2000

İGEME Web Sayfası, *İhracatçının Kılavuzu* (Bölüm 1), Erişim: <http://www.igeme.org.tr/> Mayıs 2005

INDUSTRIAL PARK, Erişim: www.glossary.ru, (Rusça kaynak), Erişim tarihi: Nisan 2005

INNOVATION AND TECHNOLOJİ TRANSFER, February 2003. Erişim tarihi:
www.cordis.lu/itt/itt-en (20.01.2006)

“JORDAN’S FREE ZONES”, www.kinghussein.gov.jo/economy10.html, Erişim tarihi: Ekim 2005

Kaynakça: <http://www.foreigntrade.gov.tr>, Erişim tarihi: Haziran 2005

Kaynakça: http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=206 , Erişim tarihi: Nisan 2005

Kaynakça: <http://www.kobifinans.com.tr> , Erişim tarihi: Nisan 2005

Kaynakça: www.tubitak.gov.tr Erişim tarihi: Eylül 2005

Kaynakça: www.isguc.org, Erişim tarihi: Haziran 2005

KİBRİTÇİOĞLU A., «Serbest Bölgelerin Olası Makro Ekonomik Etkileri ve Bazı Düşündükleri” Liberal Düşünce Dergisi, Bahar 1997, Sayı:6

KÖROĞLU Ö.; “Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz etkileri” Yaklaşım Dergisi, Yıl:7, Sayı 75, 1101010, Ankara 2004

MUM Edvar, “ Krizde Serbest Bölge Avantajı”, Ekonomik Forum, Ağustos 2001, Sayı 8, Ankara

ÖZTÜRK Lütfü, “Avrupa Birliği Sürecinde Serbest Bölgeler”, Dış Ticaret Dergisi, Nisan

2003; içinde Commission of the European Communities, Commission Report: on the Measures to Implement Article 299(2) the Outermost Regions of the European Union, Brussels, 19.05.2000

SERBEST BÖLGELER, www.dtm.gov.tr, Erişim tarihi: Haziran 2005

SERBEST BÖLGELER TANIMI, <http://tr.wikipedia.org>, Erişim tarihi: Haziran 2005

“SERBEST BÖLGE TANIMI, AMACI, TÜRLERİ VE YÖNETİMİ”, Vergi Sorunları Dergisi, Ağustos 2001

SERBEST BÖLGELER; İktisadi Sözlük; Erişim: <http://abc.informbureau.com>, (Rusça kaynak), Mayıs 2005

SERBEST BÖLGELERİN GELİŞİMİ; Kaynakça: <http://www.investments.com.ua>, (Rusça kaynak), Şubat 2006

SERBEST BÖLGELER, Ekonomika Rossii-XXI yy.; XXI yüzyıl-Rusya'nın İktisadi Dergisi, No:4, 2001, s.9

SUNGUROĞLU Ayşe, Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler. Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölge ve Kıyı Bankacılık, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayın No:2, 2001.

SVENSON O.- HAMILTON C., “On The Welfare Effects of a Duty-Free Zone”, Journal of International Economics, 13/1–2: 45–64. 1982

TEKNOPARKLAR, Erişim: <http://www.investments.com.ua/media/sez/sez-mir-opyt/> (Rusça), Şubat 2006

TEKNOPARKLAR, İktisat, İşletme; Erişim <http://technopark.al.ru/>, 05.02.2006

TUNCER Selahattin, “Türkiye’de Serbest Bölge,” Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1982

TÜRKİYE’DE SERBEST BÖLGELERİN PERFORMANSI VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:70, 1998

YADİGÂR B.- ÖZÇELİK M., “Dünü, Bugünü ve Geleceği ile Serbest Bölgelerimiz” DTM Dergisi, Ekim 2003 Özel Sayı.

ZİMENKOV P., Serbest Bölgelerin Uygulamaları / Rossiyskiy Ekonomiceskiy Jurnal/
Dergi, No:3, 1999, s.17